BULLETIN
SLOVENSKEJ ASOCIÁCIE KNIŽNÍC

Slovenská asociácia knižníc

ROČNÍK 33
ČÍSLO 4/2025

OBSAH / TABLE OF CONTENTS

Bulletin Slovenskej asociácie knižníc
Ročník 33, číslo 4/2025

ÚVODNÍK / EDITORIAL
Valéria Závadská 3

ČLÁNKY / MAIN ARTICLES
Andrea Smolková, Jana Stavárová, Barbora Miháliková: 100 rokov Považskej knižnice v Považskej Bystrici 4
/100 years of the Považie Library in Považská Bystrica
Monika Lopušanová: Knižnice 2025 – Udržateľná budúcnosť – podarilo sa (?!) 14
/ Libraries 2025 – A Sustainable Future – Did it succeed (?!)
VÝSTUPY z konferencie 21
/OUTCOMES of the conference
VÝSTUPY z konferencie po pripomienkovaní 23
/OUTCOMES of the conference after commenting
ZÁVERY z konferencie 25
/CONCLUSIONS from the conference

KNIŽNICE 2025 – UDRŽATEĽNÁ BUDÚCNOSŤ – PRÍSPEVKY / LIBRARIES 2025 – A SUSTAINABLE FUTURE – CONTRIBUTIONS
Eva Augustínová: Strategická súhra pre budúcnosť 26
/Strategic harmony for the future
Jaroslav Šušol: Meniace sa úlohy, nové zručnosti: ako ďalej vo vzdelávaní informačných profesionálov? 35
/Changing roles, new skills: how to proceed in the education of information professionals?
Danka Molčanová, Marianna Majzlíková: Knižnica ako sprievodca seniorov v modernom svete 42
/The library as a guide for seniors in the modern world
Michaela Mikušková, Martina Trégerová: Európske dokumentačné centrum ako aktér komunitného vzdelávania a angažovanosti 46
/The European Documentation Centre as a player in community education and engagement
Judita Dudásová: Knižničná výzva v knižnici komáromi Jókai Mór Városi Könyvtár “Komárno číta: dva štáty, jedno mesto” 51
/Library challenge at the Komárno Library Jókai Mór Városi Könyvtár “Komárno reads: two countries, one city”
Slavomíra Krasňanová: Pomôžme si navzájom 54
/Let’s help each other

Radoslav Maslík: Pomocník alebo barón Prášil? AI a jej miesto pri tvorbe bibliografických záznamov 58
/Assistant or Baron Munchausen? AI and its place in the creation of bibliographic records
Jakub Hagara: ASARP – Automatizovaný systém analytického rozpisu periodík 64
/ASARP – Automated system for analytical scheduling of periodicals
Jana Klenovičová: Knižnica ako komunikačný uzol komunity: Keď sa stretne poézia, včely a večerníček 66
/The library as a communication hub for the community: When poetry, bees, and bedtime stories meet

NAŠA ANKETA: POHĽAD NA PROFESIU KNIHOVNÍKA / OUR SURVEY: A LOOK AT THE PROFESSION OF LIBRARIAN

Zuzana Babicová: rozhovor s Danielou Džuganovou: Kto cíti knihovnícky, ten aj „žije“ knihovnícky 68
/Interview with Daniela Džuganová: Those who feel like librarians also “live” like librarians

INFORMÁCIE / INFORMATION

Peter Martinák: Trenčianska knižnica zaviedla revolučnú novinku 69
/The Trenčín Library has introduced a revolutionary innovation
Zuzana Unzeitigová: Škultétyho rečňovanky odhalili mladé literárne talent 71
/Škultéty›s rhymes revealed young literary talents
Ivana Poláková: Obecná knižnica v Košťanoch nad Turcom je storočná dáma v najlepších rokoch! 72
/The municipal library in Košťany nad Turcom is a century-old lady in her prime!
Soňa Šóky: Medzinárodný odborný seminár knihovníkov krajín V 4 v Banskej Bystrici 76
/International professional seminar for librarians from the V4 countries in Banská Bystrica
Petronela Jančušková: Polstoročie Liptovskej Mary v podujatiach Liptovskej knižnice 78
/Half a century of Liptovská Mara in the events of the Liptov Library

ÚVODNÍK / EDITORIAL

Míľovými krokmi sa blíži koniec roka a ja sa vám chcem prihovoriť na stránkach posledného tohtoročného čísla Bulletinu Slovenskej asociácie knižníc.

Knižnice ma sprevádzali po celý môj život: najprv ten študentský, a potom celé desaťročia ten pracovný. Je preto pochopiteľné, že aj potom ako som vlani definitívne ukončila svoje pôsobenie v domovskej knižnici v Prešove (a tým aj v správnej rade SAK), zaujíma ma ako sa knižniciam darí, čo sa v nich deje, čo majú nové, ako zvládajú súčasné ťažké obdobie.

Pred pár mesiacmi sa mi dostalo tej cti, že som sa mohla zúčastniť konferencie KNIŽNICE 2025 – Udržateľná budúcnosť (spolu s bývalou predsedníčkou SAK Dankou Džuganovou). Toto pozvanie správnej rady SAK bolo veľmi milé, a nielen preto, že si nás obe asociácia verejne uctila pamätnou plaketou. Stretnúť sa s kolegyňami a kolegami po mesiacoch mimo intenzívneho knihovníckeho života, aký bol donedávna našou súčasťou, bolo naozaj osviežujúce.

Počas dvoch konferenčných dní som sa nevyhnutne ponorila do tém, ktorými knižnice žijú, a problémov, ktoré ich trápia. Vskutku okamžite, keď som sa započúvala do príspevkov, som mala pocit, že som späť. Na jednej strane som cítila radosť z množstva aktivít, pozitívnych výsledkov a príkladov dobrej praxe, na druhej strane smútok z chabej podpory knižníc zo strany Ministerstva kultúry SR a Fondu na podporu umenia, ale, ako sa vyjadrili samotní účastníci, aj z chýbajúcej výraznejšej vzájomnej spolupráce.

Myslím si, že v plnej nahote sa tu ukázalo, ako knižniciam chýba strategický dokument pre rozvoj knižníc a knihovníctva. Po troch predošlých stratégiách, ktoré sa postupne stali východiskovým materiálom nielen pre knižnice, ale aj pre zriaďovateľov, či dotačné schémy MK SR alebo programy FPU, v období, kedy bol najvyšší čas pripravovať nový strategický rozvojový materiál min. do roku 2030, ministerstvo rozhodlo, že pripravovaná Stratégia rozvoja kultúry a kreatívneho priemyslu SR 2030 pokryje aj jednotlivé oblasti kultúry, teda aj knižnice. Chyba!!!

Tento dokument, schválený v roku 2023, sa nevenoval knižničnému systému do takej miery, ako by si to zaslúžil, a navyše nové rezortné vedenie rezignovalo na spracovanie Akčného plánu k uvedenej stratégii na najbližšie trojročné obdobie, o strategických materiáloch jednotlivých oblastí kultúry nehovoriac. Čo s tým? Ako teraz ďalej?

Práve táto konferencia mala pomenovať najväčšie problémy a zadefinovať ďalšie kroky v komunikácii s ministerstvami kultúry a školstva, požiadavky na nový strategický dokument, úpravu legislatívy, prioritizáciu oblastí pre účely štátnej kultúrnej politiky, víziu knižnično-informačných služieb budúcnosti, vzdelávanie, atď. Na stránke SAK sa nachádza e-zborník všetkých konferenčných prezentácií, ale aj toto číslo bulletinu prináša niektoré príspevky. A prináša aj výstupy a závery.

S istým odstupom, ktorý som získala za rok mimo aktívneho knižničného života, za najväčší nedostatok považujem chýbajúce reálne (nielen deklarované) partnerstvo všetkých subjektov, ktoré sa v knihovníctve pohybujú. Nemyslím tým spoluprácu pri tradičných aktivitách a projektoch. Tie sú zväčša zabehané a fungujú dobre. Myslím spoluprácu pre presadzovaní závažnejších požiadaviek, ktoré ovplyvňujú knižnice na dlhé obdobia.

Existujúce profesijné združenia, Ústredná knižničná rada, či veľké knižnice ako SNK a UKB sa musia spojiť v spoločnom úsilí za presadzovanie krokov prospešných pre slovenské knihovníctvo. Individuálne predstavy jednej inštitúcie tu teraz naozaj nemajú miesto. To mi pripomenulo doplnené motto TSK 2024 Každý sme iný, spolu sme silní, pretože presne vyjadruje rôznorodosť slovenského knižničného systému, a malo by vyjadrovať aj jednotu, silu a koordináciu pri presadzovaní spoločných myšlienok a dosahovaní spoločných cieľov.

Závery z konferencie sú prijaté, knihovníci sa k nim vyjadrili. Či sa ich podarí naplniť, ukáže najbližšie obdobie...

Valéria Závadská, členka redakčnej rady B SAK

100 ROKOV POVAŽSKEJ KNIŽNICE V POVAŽSKEJ BYSTRICI
/ 100 YEARS OF THE POVAŽIE LIBRARY IN POVAŽSKÁ BYSTRICA

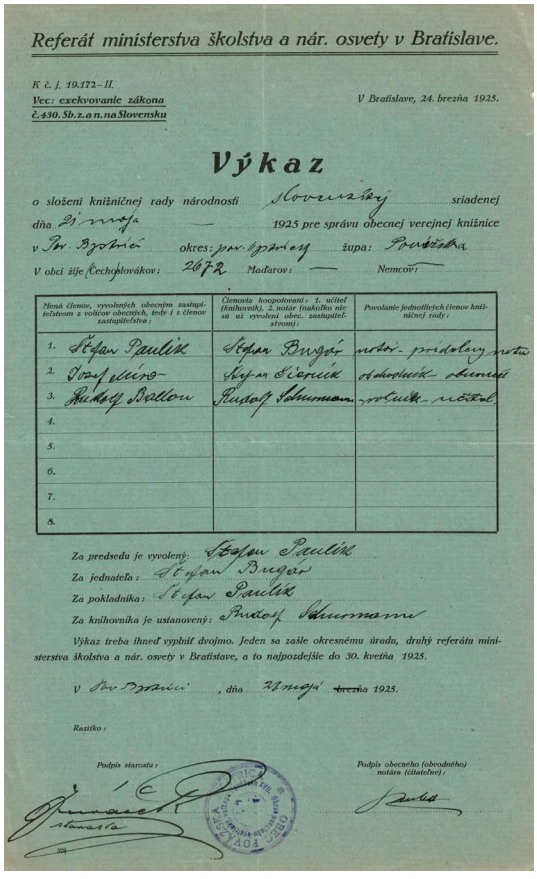
Mgr. Andrea Smolková, Mgr. Jana Stavárová, Mgr. Barbora Miháliková, Považská knižnica v Považskej Bystrici, bibliografia@kniznicapb.sk, barbora.mihalikova@kniznicapb.sk

Abstract: This article focuses on the history, development, operation, relocations, name changes, current status, and modern direction of the cultural, informational, and educational institution known as the Považie Library in Považská Bystrica. Attention is given to the automation of library and information systems, the development of library and information services, projects, publishing activities, cultural and educational activities, renovations, individual departments, library branches, audiobooks for disadvantaged users, e-books, as well as the expansion of the offer to include innovative education. The text also includes a reflection on the celebration of the hundredth anniversary of its founding, which featured the christening of the book *Kráľovskí letci* (Royal Airmen), dedicated to the heroism of courageous compatriots from the districts of Považská Bystrica, Púchov, and Ilava, who left their homeland and fought in the Czechoslovak squadrons of the British Royal Air Force.

Key words: Libraries. Považie Library in Považská Bystrica. History of libraries. Library and information systems. Library automation. Centenary of the library. Book launch.

Kľúčové slová: Knižnice. Považská knižnica v Považskej Bystrici. Dejiny knižníc. Knižnično-informačné služby. Automatizácia knižníc. Sté výročie knižnice. Krst knihy.

Vznik Verejnej obecnej knižnice v Považskej Bystrici upravoval Zákon o verejných obecných *knižniciach* č. 430/1919 Zb. zo dňa 22.7.1919. Na Slovensku sa tento zákon začal uplatňovať až okolo roku 1925. Zákon ukladal obciam povinnosť založiť a udržiavať činnosť verejných obecných knižníc a každoročne vyčleniť z obecných prostriedkov na činnosť knižnice peňažnú čiastku podľa počtu obyvateľstva. Knižnica mala mať kvalifikovaných pracovníkov a musela byť prístupná všetkým občanom. Usporadúvali sa knihovnícke kurzy, ktoré riešili nedostatok kvalifikovaných síl. Z výkazu o knižniciach obecných podľa stavu z 1.3.1926 sa uvádza, že už koncom roka 1924 existovala v Považskej Bystrici ve-

Referát ministerstva školstva a nár. osvety v Bratislave.

K č. j. 19.172–II.
Vec: exekvovanie zákona č. 430. Sb. z. a n. na Slovensku

V Bratislave, 24. brezňa 1925.

Výkaz

o složení knižničnej rady národnosti slovenskej sriadenej dňa 21. mája 1925 pre správu obecnej verejnej knižnice v Pov. Bystrici okres: pov. Bystrica župa: Považská

V obci žije Čechoslovákov: 2672 Maďarov: — Nemcov: —

Mená členov, vyvolených obecným zastupiteľstvom z radov obecných, tedy i z členov zastupiteľstva:	Členovia kooptovaní: 1. učiteľ (knihovník), 2. notár (nakoľko nie sú už vyvolení obec. zastupiteľstvom):	Povolanie jednotlivých členov knižničnej rady:
1. Štefan Paulík	Štefan Bugár	notár - predseda rady
2. Jozef Ulino	Štefan Šimčík	obchodník - člen
3. Rudolf Ballon	Rudolf Schurmann	robotník - notár
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		

Za predsedu je vyvolený: Štefan Paulík
Za jednateľa: Štefan Bugár
Za pokladníka: Štefan Paulík
Za knihovníka je ustanovený: Rudolf Schurmann

Výkaz treba ihneď vyplniť dvojmo. Jeden sa zašle okresnému úradu, druhý referátu ministerstva školstva a nár. osvety v Bratislave, a to najneskoršie do 30. kvetňa 1925.

V Pov. Bystrici, dňa 21. mája ~~brezňa~~ 1925.

Rozlíško:

Podpis starostu: starosta

Podpis obecného (obvodného) notára (čitateľne):

Výkaz o složení knižničnej rady národnosti slovanskej sriadenej dňa 21. mája 1925 pre správu obecnej verejnej knižnice v Považskej Bystrici

rejná knižnica spolková, ktorá vykonávala úlohu obecnej knižnice a mala 60 knižničných zväzkov.

Knižnica v čase...(1925-1976)

Doteraz najstarší známy dokument o existencii Obecnej verejnej knižnice v Považskej Bystrici je datovaný na 21.5.1925 - *„Výkaz o složení knižničnej rady národnosti slovenskej sriadenej* dňa 21. mája 1925 pre správu *obecnej verejnej knižnice v Pov. Bystrici“.* Funkciu knihovníka v tom čase vykonával učiteľ Rudolf Schurmann. Výška príspevku na knižnicu bola v tomto roku 1800,- Kčs a knižný fond pozostával z 52 knižničných zväzkov. Knižnica sídlila v budove Obecného úradu a v roku 1937 mala 424 knižničných zväzkov a 34 čitateľov. Od 1.10.1945 bola poverená vedením Jozefína Hortulániová. Knižný fond Obecnej verejnej knižnice v Považskej Bystrici bol v roku 1947 umiestnený v zasadacej sieni Miestneho národného výboru. V roku 1949 bol do funkcie okresného knižničného inšpektora v Považskej Bystrici menovaný Štefan Paľko, ktorý nahradil v tejto funkcii Františka Paliatku. V povojnových rokoch v Považskej Bystrici stále neboli vyhovujúce priestory pre umiestnenie knižnice. V roku 1951 časť kníh bolo uložených na Mestskom národnom výbore (MsNV) a časť na Okresnom národnom výbore (ONV). Do tohto roku sa datuje aj formálny vznik Okresnej ľudovej knižnice (OĽK). Podľa záznamov z *Kroniky mesta Považská Bystrica* bola v roku 1952 vedúcou OĽK Blažena Paľková. Pre účely knižnice sa uvoľnili priestory budovy bývalej reštaurácie na Štúrovej ulici. Od 1. augusta 1953 začala OĽK vyvíjať svoju činnosť po presťahovaní do bývalej vinárne na námestí. Technické vybavenie knižnice nebolo vyhovujúce, knižný fond pozostával z 5000 zv. kníh, ktoré nebolo kam umiestniť, nakoľko pre jej účely slúžili len dve miestnosti - knižnica a čitáreň. Knižnica pre verejnosť bola otvorená len štyri hodiny denne (17.00 – 21.00 hod.). V roku 1954 bola vedúcou OĽK menovaná Mária Mikušíková a po príchode knihovníčky Evy Zigovej (s nástupom od 1. septembra 1954) sa mohli otváracie hodiny predĺžiť a knižnica bola otvorená aj v nedeľu. Od 1.1.1955 sa na základe smerníc Povereníctva kultúry OĽK stala samostatným osvetovým zariadením s vlastným rozpočtom. Podľa *Zákona o jednotnej sústave knižníc (Knižničný zákon) č. 53/1959 Zb.* zo dňa 9.7.1959 prebrala OĽK aj funkciu mestskej knižnice a stala sa ústredím pre ostatné knižnice celého okresu. V roku 1960 sa riaditeľkou OĽK stala Zora Gašparová a fond knižnice pozostával z 13 149 knižničných zväzkov. Medzi základné úlohy knižnice bolo budovať katalógy, pomocou ktorých bolo možné poskytovať kvalitné a pohotové informácie a tiež racionálne dopĺňať knižničný fond. Od roku 1962 OĽK po opätovnom presťahovaní vykonávala svoju činnosť v novopridelených miestnostiach na námestí.

V roku 1965 bola v Gottwaldovej štvrti (sídlisko Lány) zriadená prvá pobočka a 23. júla toho istého roku nadobudol platnosť aj Organizačný poriadok Okresnej knižnice v Považskej Bystrici. Zmenený názov z OĽK na Okresnú knižnicu (OK) zostal až do roku 1996. Okresná knižnica podľa organizačného poriadku plnila dve funkcie - funkciu mestskej knižnice a funkciu ústrednej knižnice jednotnej sústavy v okrese Považská Bystrica v oblasti metodickej, bibliografickej, informačnej a medziknižničnej výpožičnej služby. Pod jej metodickú pôsobnosť spadalo 286 knižníc jednotnej sústavy okresu. Pobočka v Gottwaldovej štvrti mala v roku 1968 už 737 čitateľov, 18 265 výpožičiek a zorganizovala 59 kul-

Budova Okresnej ľudovej knižnice v Považskej Bystrici v roku 1962

túrnych podujatí. Ani v roku 1971 priestory knižnice neboli vyhovujúce, získala ale novú miestnosť, vytvorilo sa oddelenie náučnej literatúry a bol prijatý pracovník do funkcie bibliografa (samostatné oddelenie regionálnej bibliografie vzniklo až v roku 1979). O rok neskôr sa priestory takmer zdvojnásobili a vzniklo oddelenie politickej literatúry, metodické oddelenie, oddelenie katalogizácie a hospodárske oddelenie.

Z archívnych materiálov, kroník a albumov knižnice sa dozvedáme, že v období rokov 1962 až 1977

Fotografie z besedy s fotografkou Irenou Blühovou

Horný rad zľava: Jozef Dorociak, Pavol Kolek, Ondrej Tichý

Stredný rad zľava (striedavo):
Anna Túčková, Marta Magátová, Oľga Šujanská, Ľubomíra Šujaková, Matilda Chudová, Elena Politzerová, Anna Hipíková, Anna Neuwhirtová

Dolný rad zľava: Veronika Suchárová, Viera Jurčíková, Helena Kulhanová

Kolektív BSP pracovníkov Okresnej knižnice v Považskej Bystrici fotografia z roku 1977

knihovníci zorganizovali literárne besedy a stretnutia s významnými regionálnymi, slovenskými spisovateľmi a osobnosťami kultúrno-spoločenského života. V tomto období knižnicu navštívili autori ako Krista Bendová, Mária Ďuríčková, Hana Zelinová, Elena Čepčeková, Jaroslava Blašková, priekopníčka sociálne orientovanej fotografie Irena Blühová, Rudo Moric, básnik Július Lenko, Dominik Tatarka a mnoho ďalších.

Kolektív pracovníkov OK v Považskej Bystrici sa v roku 1975 prihlásil do súťaže o titul Brigáda socialistickej práce (BSP) Československo-sovietskeho priateľstva (ČSSP). Počas celého dvojročného súťažného obdobia sa orientoval na zvyšovanie kvality a výsledkov knihovníckej činnosti a o dva roky získal bronzové odznaky BSP. Riaditeľom OK sa v roku 1976 stal Jozef Dorociak.

Veľké sťahovanie... (1977), hudobné a detské oddelenie (1986) a videopožičovňa (1987)

Významným míľnikom v histórii knižnice bol rok 1977. Kvôli asanácii budovy na námestí jej boli pridelené nové priestory v budove bývalého Finančného odboru ONV na Ulici Štúrova. Budovu (secesnú vilu), ktorá je od roku 2000 vyhlásená za nehnuteľnú národnú kultúrnu pamiatku, dala v roku 1900 postaviť židovská rodina Milchovcov. Považská knižnica v Považskej Bystrici v týchto priestoroch sídli až do súčasnosti. V roku 1978 vzniká pobočka na sídlisku SNP, ktorá sa v 80-tych rokoch presťahovala na 33 rokov do priestorov Pavilónu kultúry (tiež na tom istom sídlisku) a od roku 2016 ako jedna z dvoch fungujúcich pobočiek knižnice sídli v priestoroch VI. Základnej školy na sídlisku SNP. Druhá fungujúca pobočka knižnice je od roku 1988 pôsobiaca na sídlisku Rozkvet. Vysoký prírastok knižného fondu do OK bol spôsobený pribudnutím nových pobočiek knižnice v roku 1980 (Dolný Moštenec, Horný Moštenec, Milochov, Podmanín,

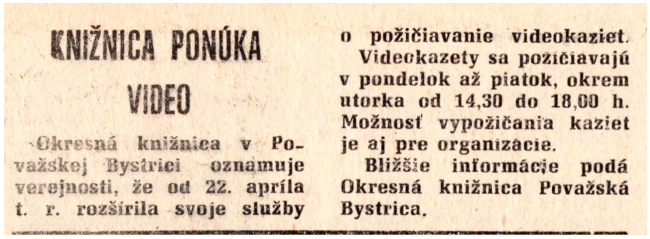
Podvažie, Považská Teplá, Praznov a Šebešťanová), neskôr pribudla pobočka vo Sverepci. V roku 1985 sa pobočka z Gottwaldovej štvrte presťahovala na pobočku Lánska (svoju činnosť vykonávala v dvoch dvojizbových bytoch a o viac ako desať rokov neskôr, pre nedostatok finančných prostriedkov bola v roku 1998 zatvorená). Knižnica vyvíjala svoju činnosť aj v hudobnej oblasti. Dňa 28.2.1986 sa konalo slávnostné otvorenie oddelenia pre deti a mládež a hudobného oddelenia v suterénnych priestoroch OK. V hudobnom oddelení pracoval 1 zamestnanec s vysokoškolským vzdelaním a používatelia mali k dispozícii 5 počúvacích boxov so zosilňovačmi zvuku. Fond tvorilo asi 1000 LP platní a bol rozdelený do piatich základných skupín (vážna hudba, populárna, rozprávky, folklór a umelecké slovo). V oddelení sa budoval menný, názvový katalóg a kartotéka hudobných skladateľov. Oddelenie bolo otvorené pondelok až piatok (okrem utorka) s prezenčnými výpožičkami. Do novootvoreného detského oddelenia bol zakúpený farebný televízor. O rok neskôr knižnica rozšírila svoje služby o videopožičovňu, prvú svojho druhu v okrese. Okrem komerčných titulov sa požičiavala aj tvorba českej a slovenskej kinematografie či hrané rozprávky (v roku 1992 mala knižnica asi 600 titulov videokaziet). V roku 1987 dochádza aj k zmenám vo vedúcich funkciách knižnice, novou riaditeľkou sa stala Jana Juračková.

Automatizácia knižnice, INTERNET a príprava na vstup do nového storočia...

V 90. rokoch 20. storočia sa v knižnici rátalo s postupným zavedením automatizácie akvizície a spracovania knižničného fondu v systéme CDS/ISIS, ktorý sme získali bezplatne v rámci projektu IKIS. Vytvorila sa centrálna báza dát OK (k 31.12.1992 ju predstavovalo 1030 záznamov). Využíval sa len na výstup a tlač prírastkového zoznamu. Katalógové lístky sa vyhotovovali pomocou Robotronu. V tejto verzii nebolo možné realizovať podsystém výpožičky, preto bol z rôznych ponúk vybraný systém LIBRIS (OK začala využívať v knižnično-informačných službách systém LIBRIS ponúkajúci jednotlivé subsystémy a možnosti: akvizíciu, katalogizáciu, retrokatalogizáciu, revíziu, služby, rešerš, časopisy až v roku 1994 a výpožičky boli spustené od roku 1998). Novým riaditeľom OK sa po konkurznom konaní stal od 1.4.1990, Mgr. Bohuslav Kortman. Činnosť hudobného oddelenia bola v plnej prevádzke (po presťahovaní) zabezpečená od mája 1991 na druhom poschodí budovy Okresného domu pionierov a mládeže (súčasné Centrum voľného času). Svoje služby rozšírilo o absenčné vypožičiavanie mg. kaziet a CD platní (295 ks). Od 1.1.1991 okresné knižnice prešli pod správu Ministerstva kultúry SR. Mestské a obecné knižnice boli delimitované pod mestské a obecné úrady. V tomto roku prebehla v OK rozsiahla reorganizácia pracovísk na území mesta. V hlavnej budove OK bolo zriadené kníhkupectvo (s viac ako 500 titulmi), taktiež sa využíval ambulantný predaj v centre mesta a v Nemocnici s poliklinikou. Rozšírený bol aj predaj starších kníh burzo-

Budova Považskej knižnice v Považskej Bystrici v súčasnosti

KNIŽNICA PONÚKA VIDEO

Okresná knižnica v Považskej Bystrici oznamuje verejnosti, že od 22. apríla t. r. rozšírila svoje služby o požičiavanie videokaziet. Videokazety sa požičiavajú v pondelok až piatok, okrem utorka od 14,30 do 18,00 h. Možnosť vypožičania kaziet je aj pre organizácie. Bližšie informácie podá Okresná knižnica Považská Bystrica.

Článok v miestnych novinách o ponuke služby vypožičiavania videokaziet

vým spôsobom. Riešila sa automatizácia vybraných knižničných postupov. Prebehol krátky kurz základov obsluhy osobného počítača, zakúpil sa kopírovací stroj a začali sa poskytovať platené reprografické služby. Zabezpečila sa generálna oprava fasády hlavnej budovy OK vrátane inštalácie zabezpečovacieho signalizačného zariadenia a informačných tabúľ. V roku 1991 sa stala pobočkou Okresnej knižnice v Považskej Bystrici aj knižnica Domu kultúry OZK s 3 pracovníčkami a knižničným fondom v hodnote jeden a štvrť milióna korún. Neúmerný nárast nájomného mal za následok jej zrušenie k 15.2.2000. Pre potreby knižníc v okrese Považská Bystrica sa v roku 1992 začal vydávať regionálny knižničný spravodaj pod názvom *Librinform*, ktorý bol určený pre knihovníkov na sprostredkovanie najnovších poznatkov a lepšiu vzájomnú informovanosť (knižnica vydávala spravodaj do roku 2007). Pre žiakov základných a stredných škôl sme zorganizovali v roku 1993 prvý ročník regionálnej súťaže v literárnej tvorivosti pod názvom *Dary reči* (literárna súťaž pokračovala ako bienále až do roku 2017, kedy bol vydaný posledný zborník pod názvom *Dary reči* 2017). Hoci priestory knižnice neboli vhodné pre nemobilných občanov, knižnica sa im snažila vyjsť v ústrety. Od roku 1994 až do roku 2023 zabezpečovala knižničné služby donáškou službou pre znevýhodnených používateľov do bezbariérovej bytovky v Jelšovom. Od toho istého roku bola v hudobnom oddelení v Centre voľného času (sídlisko Lány) zriadená aj pobočka Ústrednej knižnice pre nevidiacich a slabozrakých v Levoči. Do funkcie riaditeľky OK bola v roku 1994 vymenovaná PhDr. Vlasta Novohradská. Do povedomia širokej odbornej literárnej verejnosti sa knižnica dostala dňom 15.9.1995. V tento deň bola uzatvorená Dohoda o spolupráci a klubovej činnosti autorov Považia s OK. Klub sa stal ako prvý na Slovensku súčasťou Združenia literátov Slovenska (v roku 1997 sa premenoval na Spoločnosť autorov umeleckej literatúry). Predsedom klubu bola Viera Procházková, podpredsedom Vlasta Novohradská, kronikárkou a zapisovateľkou Mária Jašurdová a členom komisie autorov Považia Jozef Borčányi. Autori sa stretávali v priestoroch okresnej knižnice. Tvorba autorov klubu bola knižne vydaná v dvoch dielach – *Almanach PB : výber poézie a prózy autorov z okresu Považská Bystrica (1997)* a *Dotyky s múzou. Almanach PB II : výber poézie a prózy Klubu autorov Považia (2002)*. V roku 1996 sa Okresná knižnica v Považskej Bystrici stala súčasťou intendantúry Považského kultúrneho centra a bola premenovaná na Považskú knižnicu (PK). Do funkcie riaditeľky Považskej knižnice bola štátnou intendantkou potvrdená Eva Baculíková. V dôsledku týchto udalostí Považská knižnica stratila po niekoľkých desaťročiach svojej existencie právnu subjektivitu, ale naďalej zostala v jej pôsobnosti odborná, metodická a koordinačná činnosť a regionálna pôsobnosť v rámci územia starého okresu. Rok 1998 môžeme označiť ako rok, kedy sa v knižnici začali vypracovávať projekty na získavanie finančných prostriedkov z iných zdrojov (nákup kníh, technické vybavenie knižnice a i.). Na základe vypracovaného a schváleného projektu nadácie *Open Society Foundation* bola zakúpená počítačová technika (k zriadeniu verejného prípojného miesta INTERNETu), počítač s príslušenstvom, CD ROOM mechanika, modem a tlačiareň. Od 1.4.1999 knižnica opätovne získala svoju právnu subjektivitu a jej zriaďovateľom sa stal Krajský úrad v Trenčíne. Riaditeľkou Považskej knižnice bola menovaná Mgr. Viera Baničová. Tento rok môžeme považovať za prelomový, na jednotlivých pracoviskách sa začali používať a využívať elektronické zdroje informácií a v oddelení beletrie pribudla nová služba – INTERNET. Bola zriadená aj vlastná doména - www.kniznicapb.sk. Starý čitateľský preukaz bol vymenený za nový, zaliaty do fólie s čiarovým kódom. Knihovníci konečne prestali byť zapisovateľmi a viac sa mohli venovať čitateľovi.

Štvrťstoročie knižnice v novom tisícročí a dve rozsiahle rekonštrukcie (2000-2025)

V roku 2001 pribudla ďalšia verejná stanica internetu aj pre čitateľov v detskom oddelení. Vo všeobecnosti si čitatelia pochvaľovali možnosť vyhľadávať si informácie aj na osobnom počítači v online katalógu. V roku 2002 sa Považská knižnica stala

príspevkovou organizáciou riadenou Trenčianskym samosprávnym krajom v Trenčíne a o dva roky neskôr, v roku 2004 získala aj status – Partnerská knižnica Národnej rady Slovenskej republiky a pripravila prvý ročník medzinárodného podujatia pre deti a mládež na podporu čítanie Noc s Andersenom (podujatie sa realizuje do súčasnosti). V roku 2005 došlo k presťahovaniu hudobného oddelenia na pobočku SNP a v mesiacoch júl až október prebiehali v hlavnej budove na Štúrovej ulici rozsiahle rekonštrukčné práce interiéru knižnice (v náučnom oddelení na prvom poschodí boli spevnené podlahy železobetónovou konštrukciou a položené nové podlahové krytiny). Realizovala sa kompletná výmena elektroinštalácie, výmena osvetľovacích telies, vymaľovanie interiéru, nátery dverí, zárubní a zábradlia). Finančné prostriedky na rekonštrukciu boli schválené zriaďovateľom knižnice, Trenčianskym samosprávnym krajom (TSK). Pri príležitosti 80. výročia založenia Považskej knižnice bola zostavená publikácia o histórii knižnice pod názvom *80 rokov Považskej knižnice (2005)*. Dňa 13.4.2005 udelila knižnici Slovenská asociácia knižníc (oficiálny vstup našej knižnice bol v novembri 1994 a dodnes sme súčasťou SAK) ocenenie „SAKAČIK 2004“ za aktívnu činnosť knižnice počas Týždňa slovenských knižníc pri príprave a realizácii programu podujatia *Slovom a písmom spod Považského hradu*, ktoré sa uskutočnilo dňa 21.10.2004 na podujatí Bibliotéka v Bratislave. Slávnostné otvorenie knižnice po rekonštrukcii pri príležitosti 80. výročia založenia sa konalo dňa 18.11.2005. V roku 2006 prebiehalo ukončenie rekonštrukcie budovy a rekonštrukcia oddelenia pre deti a mládež. Na pobočke SNP sa zaviedli automatizované výpožičné služby, internet a inštalácia elektronického zabezpečovacieho systému. Zmena názvu knižnice na súčasný - Považská knižnica v Považskej Bystrici (PK v PB) prebehla v roku 2007. V júli v roku 2008 bol spustený do prevádzky automatizovaný knižnično-informačný systém CLAVIUS, ktorý priniesol lepší poriadok do výpožičiek. Od decembra 2018 knižnica pracuje s knižnično-informačným systémom TRITIUS. Oddelenie pre deti a mládež zostavilo v roku 2011 publikáciu *Detský turistický sprievodca Považskou Bystricou* a bolo presťahované zo suterénu knižnice do vhodnejších priestorov bývalej čitárne na prízemí. Počas celého roka 2013 bola knižnica v rozpočtovom provizóriu zo strany zriaďovateľa a regionálne oddelenie začalo budovať elektronickú databázu regionálnych osobností a udalostí - Regio. V roku 2014 sme zaviedli pre používateľov knižnice novú službu na vrátenie kníh – Bibliobox (bibliobox po desiatich rokoch využívania prešiel redizajnom). V roku 2015 v rámci projektu Ochrana knižného fondu prebiehalo v náučnom oddelení inicializovanie etikiet na knihy prostredníctvom RFID čipov. O rok neskôr sa konal v Považskej Bystrici prvý ročník medzinárodného literárneho podujatia Noc literatúry, ktorý zorganizovala PK v PB. V roku 2017 PK v PB začala vydávať elektronický informačný časopis – občasník pod názvom *KNIHÁRIK*. PK v PB vydala aj publikáciu venovanú pamiatke Alice Haidlerovej - *Maják ľudskosti* (2018). Najvýraznejšia rekonštrukcia prebiehala v rokoch 2019 až 2021. Historická budova knižnice bola z finančných prostriedkov TSK kompletne zrekonštruovaná vrátane strechy a povaly. V podkroví sa vytvorili nové kancelárske priestory, vznikol nový vchod pre verejnosť, aj centrálny výpožičný pult. Služby knižnica neposkytovala, nakoľko bola od 29. apríla 2019 zatvorená. V júni toho istého roka po presťahovaní boli používateľom sprístupnené as-

Rekonštrukčné práce

poň služby náučného oddelenia a regionálnej bibliografie. Nové priestory pre uskladnenie kníh nám boli poskytnuté v priestoroch SOŠ strojníckej v Považskej Bystrici. Sťahovanie fondu a nábytkového vybavenia bol náročný proces, no na jeseň v roku 2020 sa ukončili sťahovacie práce a v novembri Považská knižnica v Považskej Bystrici opäť otvorila.

Knižnica v rámci svojej vydavateľskej a edičnej činnosti publikovala veľké množstvo dokumentov a publikácií, kalendárov výročí regionálnych osobností a udalostí v rámci okresov Považská Bystrica, Púchov a Ilava, výročných brožúr, informačných letákov, zborníkov a tematických bibliografických materiálov. Z podporeného projektu SAK sme vydali maľovanku pre deti o Považskej Bystrici - *Vymaľuj si svoje mesto* (2020), ktorú ilustroval Jozef Pobočík ml..

Oslavy 100. výročia založenia knižnice

Rok 2025 sa pre knižnicu a jej priaznivcov niesol v duchu slogana - *Jedno miesto, sto rokov, tisíce príbehov*. Pripravili sme množstvo podujatí zameraných na pripomenutie si tohto významného jubilea knižnice. V našich priestoroch si mohli návštevníci pozrieť výstavu pod názvom *Knižnica v čase... (1925-2025)*, ktorá mapovala 100. výročie založenia knižnice, od najstaršieho známeho dokumentu o existencii obecnej verejnej knižnice v Považskej Bystrici z 21.5.1925 až po súčasnosť. Vo veľkolepých priestoroch kaštieľa v Orlovom bola počas slávnostného večera, dňa 7.11.2025 ocenená viac ako desiatka dlhoročných a zanietených bývalých i súčasných zamestnancov čitateľov a priateľov knižnice. Diváci si mohli pozrieť krátku prezentáciu o histórii knižnice ako aj nahraté blahoželania od čitateľov, priateľov knižnice, slovenských, regionálnych autorov a autoriek, ale aj známych hereckých osobností pochádzajúcich z nášho kraja. Na ukážku vyberáme: *„Som čitateľom knižnice už 12 rokov. Chodím sem kvôli dvom dôvodom. Ten prvý je, aby som si nemusel kupovať nové knihy. A ten druhý, lebo sú tu ešte staré knihy, ktoré sa ťažko zháňajú. Rád čítam knihy o fyzike, geológii, botanike a o paleontológii. K výročiu knižnice by som chcel popriať hlavne veľa nových mladých čitateľov, hlavne*

Výstava k 100 rokov Považskej knižnice v Považskej Bystrici - na 1.poschodí

Spoločná fotografia pracovníkov z oslavy 100 rokov Považskej knižnice v Považskej Bystrici

Z krstu knihy Králoovský letci - Antónia Šaradinová, Bilal Zahid (veľvyslanec Spojeného kráľovstva) a Pavol Vitko

veľa nových kníh a hlavne veľa zdravia zamestnancom knižnice.“ (A. Brada, čitateľ)

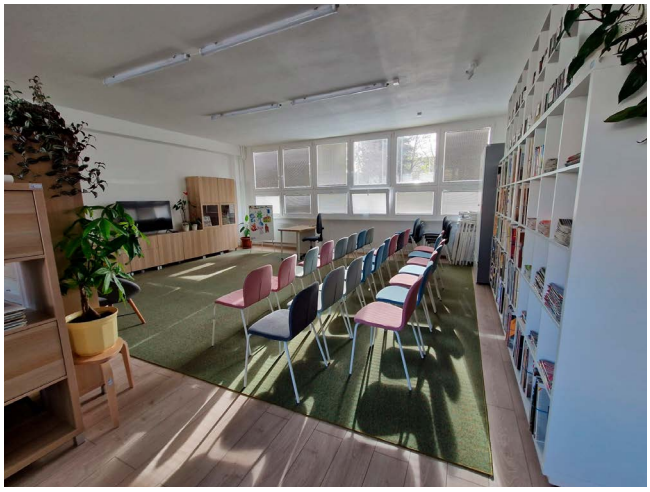
„Chcela by som pozdraviť Považskú knižnicu a ‚samozrejme, všetkých čitateľov. Prajem jej k storočnici všetko najlepšie a dúfam, že sa jej bude dobre dariť a čitatelia budú radi chodiť. Pozdravujem.“ (Ivana Gibová, spisovateľka)

„Je neuveriteľné, že v PB existuje inštitúcia, ktorá trvá sto rokov. Nie som si istý, či sa teda nachádza stále v tej istej budove, v ktorej sa nachádza práve teraz, ale pamätám si, že to bola jedna z dvoch historických budov, ktoré v PB sú, kostol a knižnica. Tak bodaj by sa zachovala ešte pre ďalších minimálne desať generácií a želám veľa zvedavých návštevníkov, ktorí si tam prežijú svoje dobrodružstvá, či už, samozrejme, v knižkách alebo aj v priestoroch knižnice, pretože ja som to miloval sa tam stratiť v regáloch a listovať si v jednotlivých knihách, ktoré ma niektoré bavili, niektoré nebavili, ale viem, že to bolo vždy čosi magické, keď sa človek nachádzal tam v tej tme, vlastne hľadal jednotlivé príbehy, ktoré by boli preňho zaujímavé a ktoré by mohol prežiť. Takže, bodaj by takýchto ľudí chodilo do knižnice čo najviac.“ (Marián Mitaš, herec)

Kultúrnym programom sprevádzala operná speváčka Mária Porubčinová, ktorá v nás zanechala nezabudnuteľný umelecký zážitok. Súčasťou osláv bolo aj uvedenie odbornej publikácie dvoch autorov, bibliografky Antónie Šaradinovej, ktorá pracovala v knižnici 42 rokov a Pavla Vitka, spisovateľa literatúry faktu vyrastajúceho v Malých Ledniciach (okres Považská Bystrica), do života. Tú pod názvom *Kráľovskí letci* vydala Považská knižnica v Považskej Bystrici. Kniha je venovaná hrdinstvu odvážnych krajanov z okresov Považská Bystrica, Púchov a Ilava, ktorí opustili svoju vlasť a bojovali v československých perutiach britských Royal Air Force, preto sa osláv knižnice zúčastnil aj nový veľvyslanec Spojeného Kráľovstva, Bilal Zahid.

Súčasnosť a budúcnosť

Nielen história, ale aj súčasnosť je pre Považskú knižnicu v Považskej Bystrici bohatá na zmeny a dôležité udalosti: od roku 2023 používa nové logo, ktoré symbolizuje spojenie minulosti a postavenia našej inštitúcie v modernej dobe. V rovnakom roku sme realizovali aj projekt zameraný na revitalizáciu nábytkového zariadenia či pásma besied, workshopov a odborných lektorských prednášok orientovaných na podporu čitateľskej gramotnosti pre žiakov, študentov a verejnosť. S finančnou podporou FPU a Trenčianskeho samosprávneho kraja – nášho zriaďovateľa – tak spoločenská miestnosť na pobočke SNP získala moderný nový vzhľad a v rám-

Nový mobiliár na pobočke SNP získaný vďaka podporenému projektu FPU „Krajšia budúcnosť pre ožívajúce príbehy“

Autorská beseda s Miroslavou Varáčkovou realizovaná vďaka podpore projektu FPU „Putovanie vo svete kníh“

ci projektových podujatí Považská knižnica v priebehu niekoľkých týždňov privítala takmer 1000 návštevníkov.

Naším cieľom je, aby PK v PB ako kultúrno-vzdelávacia inštitúcia napredovala a po všetkých stránkach vyhovovala jej návštevníkom, používateľom a tiež nám – personálu. V projektovej činnosti pokračujeme aj naďalej a okrem každoročnej akvizície knižničného fondu aktuálne dokončujeme projekt revitalizácie nábytkového vybavenia spoločenskej miestnosti hlavnej budovy, ktorá je centrom diania našej kultúrno-vzdelávacej činnosti.

V 21. storočí sa úlohy verejnej knižnice menia, modifikujú a prispôsobujú svojim používateľom. Neraz pred nimi stojí ťažká úloha, ako svojich členov osloviť v rýchlo meniacej sa dobe. Nejde len o modernizáciu a digitalizáciu služieb, ale aj o budovanie, udržanie a utužovanie knižničnej komunity. V dnešnej dobe sa preto snažíme prepájať generácie, virtuálny svet s fyzickým, moderné s tradičným a to všetko s dôrazom na kvalitné výpožičné služby svojim používateľom. Preto si mimoriadne vážime aktívnu spoluprácu s CVTI SR a možnosť realizovať aktivity pod hlavičkou SmartLabu, ktoré sú zamerané na rozvoj logického myslenia a základy programovania či kreatívnej činnosti, ktorá zároveň aktívne trénuje jemnú motoriku. Tiež sme rozšírili našu ponuku o výpožičky e-kníh pre malých aj veľkých. V súčasnosti sa, ako inštitúcia, ktorá kráča s dobou, zameriavame na oslovenie používateľov aj prostredníctvom sociálnych sietí a to najmä formou zaujímavých reelsov či online súťaží na instagrame a facebooku.

Považská knižnica si taktiež uvedomuje potrebu plniť okrem informačnej a vzdelávacej funkcie aj funkciu spoločenskú, pravidelne vykazuje kultúrno-vzdelávaciu činnosť a rôzne komunitné aktivity, ktoré majú nezameniteľný a narastajúci význam, ako pre samotnú knižnicu, tak pre jej komunitu ľudí bez ohľadu na to, či sú aktívnymi alebo pasívnymi návštevníkmi.

Pre takmer 3000 registrovaných používateľov v súčasnosti sprístupňuje fond v počte viac ako 83 000 knižničných jednotiek. Od roku 2024 je riaditeľkou Považskej knižnice v Považskej Bystrici Mgr. Mária

Z krstu knihy Kráľovskí letci - Antónia Šaradinová, Bilal Zahid (veľvyslanec Spojeného kráľovstva) a Pavol Vitko

Ružôňová.

Zoznam použitej literatúry

Kronika mesta Považská Bystrica. Zväzok III. 1944-1966.

Knižnica ponúka video. In: *Obzor*. Roč. XX, č. 18 (30.04.1987), s. 5

List zo Slovenskej asociácie knižníc pre Považskú knižnicu v Považskej Bystrici, 7.11.2025

MV SR, Štátny archív v Trenčíne, pracovisko Archív Považská Bystrica, fond : Okresný úrad Považská Bystrica, šk. 13, č. 358/1925 prez., Výkazy o verejných knižniciach a knižničných radách - *Výkaz o zložení knižničnej rady národnosti slovenskej sriadenej 21. mája 1925 pre správu obecnej verejnej knižnice v Považskej Bystrici.*

MV SR, Štátny archív v Trenčíne, pracovisko Archív Považská Bystrica (ŠA v TN, pr. Archív PB), nespracovaný fond: Považská knižnica v Považskej Bystrici, škatuľa/(šk.) 5 (prevzaté 2018), DA.04 – Vyhodnotenie činnosti a kultúrnych aktivít Považskej knižnice v Považskej Bystrici za roky 2004-2007.

MV SR, Štátny archív v Trenčíne, pracovisko Archív Považská Bystrica, fond : Obecný notariát Považská Bystrica, šk. 7, č. 1219/1926 , Správa o stave verejných ľudových knižníc na Slovensku - Výkaz o knižniciach obecných podľa stavu z 1. marca 1926.

O zrode OĽ v Považskej Bystrici. Spracovala: Mária Mikušíková v Považskej Bystrici 1. júna 1971 (Archív Považskej knižnice v Považskej Bystrici – Oddelenie regionálnej bibliografie)

POVAŽSKÁ KNIŽNICA V POVAŽSKEJ BYSTRICI. *Knižnica v číslach: vyhodnotenie činnosti a kultúrnych aktivít Považskej knižnice v Považskej Bystrici za rok 2013 – 2024* [online]. Považská Bystrica: PK v PB, 2013 – 2024 [cit. 2025-11-28]. Dostupné na: https://www.kniznicapb.sk/o-kniznici/kniznica-v-cislach.html?page_id=190

POVAŽSKÁ KNIŽNICA V POVAŽSKEJ BYSTRICI. *Kniharik Občasník Považskej knižnice.* [online]. Považská Bystrica: PK v PB, 2016 – 2023 [cit. 2025-11-28]. Dostupné na: https://www.kniznicapb.sk/kniharik-obcasnik-povazskej-kniznice.html?page_id=2684

Príklad kultúry práce. *Čitateľ*, roč. 37 (1988), č. 7 - 8, s. 269-270.

POVAŽSKÁ KNIŽNICA V POVAŽSKEJ BYSTRICI. *O knižnici. História vzniku.* [online]. Považská Bystrica: PK v PB, 1925 – 2015 [cit. 2025-11-28]. Dostupné na: https://www.kniznicapb.sk/o-kniznici/historia-vzniku.html?page_id=188

TRENČIANSKY SAMOSPRÁVNY KRAJ. *Storočná tradícia, moderná knižnica: Považská knižnica oslavuje 100 rokov* [online]. [cit. 2025-11-28]. Dostupné na: https://www.tsk.sk/videogalerie/videogaleria-tsk/storocna-tradicia-moderna-kniznica-povazska-kniznica-oslavuje-100-rokov.html?page_id=1293625

ZELENÁKOVÁ, Alena. *80 rokov Považskej knižnice*. Považská Bystrica: Považská knižnica, 2005. 42 s. ISBN 80-969425-0-6.

Pyrografia v rámci aktivít SmartLab

Zdroj fotografií:

Osobný archív Viery Jurčíkovej

POVAŽSKÁ KNIŽNICA V POVAŽSKEJ BYSTRICI. *Kroniky*, *Albumy fotografií.*

KNIŽNICE 2025 – UDRŽATEĽNÁ BUDÚCNOSŤ – PODARILO SA (?!)
/ A SUSTAINABLE FUTURE – DID IT SUCCEED (?!)

Mgr. Monika Lopušanová, viceprezidentka SAK, Ústredná knižnica Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, monika.lopusanova@uniba.sk

Abstract: The conference "Libraries 2025 – A Sustainable Future," organized by the Slovak Library Association in 2025, continued the tradition of nationwide conferences and took place despite the lack of support from the Fund for the Promotion of the Arts (FPU). The program was divided into several blocks focusing on the future of libraries, the librarian profession, good practice, and alternative programs. The conference provided a basis for communication on priority areas of state cultural policy in librarianship, drawing inspiration from abroad, including presentations of current initiatives by professional associations. Attention was also paid to mapping the current state of education for library and information professionals, digital competencies, the introduction of artificial intelligence into library processes, and trends in the book system, including the sharing of examples of good practice. The workshops focused on topics such as critical thinking, modernization of services and communication with users, management, security, and benchmarking. The outcome of the conference is a call for participants to cooperate and set strategic priorities for the development of Slovak librarianship.

Key words: conference, libraries, sustainable future, education, cultural policy, digitization, artificial intelligence, librarian profession, good practice, cooperation

Kľúčové slová: konferencia, knižnice, udržateľná budúcnosť, vzdelávanie, kultúrna politika, digitalizácia, umelá inteligencia, profesia knihovník, dobrá prax, spolupráca

Rok 2025 sa stal rokom pokračovania tradície konania celoslovenských konferencií Knižnice 20##. Slovenská asociácia knižníc („SAK") od začiatku bola presvedčená, že nechce narušiť kontinuitu konania týchto konferencií, i napriek rozhodnutiu Rady Fondu na podporu umenia, ktorý nepodporil projekt SAK. Preto sme sa horúčkovito pustili do analýzy možností, ktoré sme mali.

Oporu a pochopenie sme našli u generálnej riaditeľky Slovenskej národnej knižnice a tiež vysokoškolskej pedagogičke na Žilinskej univerzite v Žiline Mgr. Evy Augustínovej, PhD., ktorá vybavila priestor na konanie konferencie v priestoroch Žilinskej univerzity v Žiline. Následne sme začali komunikovať podnázov konferencie a jej obsah. Výsledkom bol zrealizovaný 5. ročník konferencie Knižnice 2025 – Udržateľná budúcnosť, ktorý sa konal v dňoch 23.-24. 9. 2025 s týmto obsahovým zameraním a hlavným cieľom:

- identifikovať a pomenovať výhľadové prioritné oblasti zamerania štátnej kultúrnej politiky v oblasti knihovníctva a knižníc ako spoločného výstupu a dohody zainteresovaných strán na najbližšie časové obdobie;
- získať inšpirácie od zahraničných partnerov pri presadzovaní knižničných priorít ako súčastí strategických nástrojov kultúrnej politiky, skúseností z napĺňania aktuálnych strategických priorít, z využívania knižničnej siete pre vybrané služby štátu;
- prezentovať aktuálne iniciatívy, manifesty a odporúčania pripravované a prijaté svetovými knihovníckymi združeniami;
- podať prehľad o iniciatívach, projektoch a snaženiach odborových organizácií pôsobiacich v oblasti verejnej správy;
- pozrieť sa na zmeny (súčasné, budúce) vo vysokoškolskej výchove a vzdelávaní

knihovníckych, mediálnych a informačných profesionálov (ako sa zmenil a mení profil absolventa);
- pozrieť sa na možnosti zamestnávania absolventov SŠ príbuzných k profesii knihovník (kultúrny pracovník knižnice a pod.);
- mapovať ponuku a potreby celoživotného vzdelávania a akreditovaných školení v oblasti;
- dať priestor na predstavenie nových trendov, synergií a inklúzií v knižničnej činnosti vo forme príkladov dobrej praxe, ktoré priniesli realizované projekty knižníc.

Od začiatku sme vedeli, že vzhľadom na takto ambiciózne zadaný obsahový záber a ciele do toho nemôžeme ísť sami, a že sa musíme spojiť s ďalšími partnermi pôsobiaci v oblasti advokácie knižníc, aby výstupy neboli brané len ako sólo hra SAK. Oslovili sme Spolok slovenských knihovníkov a knižníc, Slovenskú národnú knižnicu, Ústrednú knižničnú radu a s každým z nich sme našli styčné body na forme a spôsobe spolupráce. Nepríjemnou skúsenosťou a aj prekvapením pre nás bolo odmietnutie vstúpenia zástupcu Ministerstva kultúry SR, ústredného orgánu štátnej správy pre oblasť knihovníctva, ktorý mal prezentovať zámery ministerstva v oblasti knižníc a knihovníctva v aktuálnom volebnom období vyplývajúce z vládnych programových dokumentov a strategických materiálov ministerstva. Druhé odmietnutie prišlo od Konfederácie odborových zväzov, od ktorej sme chceli, aby nám odprezentovali svoje aktivity v oblasti sledovania a vyhodnocovania trendov a potrieb trhu práce, aktivít v advokácií v prospech zamestnancov (najmä verejnej správy), iniciatív v pracovnom práve, v sociálnom zabezpečení a v kolektívnom vyjednávaní a pod. pre tak rozsiahlu zamestnaneckú sieť akou knižničný systém je. Tým sa ich výstupy nemohli zapracovať do záverov a výstupov konferencie.

Napriek týmto neúspechom a odmietnutiam sme síce nemohli naplno pokryť obsahové témy, ale i tak sa nám podarilo zostaviť program v štyroch blokoch venovaných Budúcnosti knižníc, Profesii knihovník, Príkladov dobrej praxe a blok Alternatívnych programov.

Blok **Budúcnosť knižníc** mal priniesť prehľad činnosti a zámerov hlavných hráčov na Slovensku (ministerstva kultúry, SNK, Ústrednej knižničnej rady); skúsenosti z prípravy, procesu schvaľovania a implementácie knihovníckej stratégie v Českej republike; prezentácie činnosti a iniciatív v advokácií knižníc a manifestov (pripravovaných, realizovaných a schválených) celosvetových organizácií IFLA a Eblida, ktoré sú aktuálne a malo by sa k nim postaviť aj slovenské knihovníctvo. Z dôvodu odmietnutia kľúčovej prezentácie zástupcu ministerstva kultúry účastníci konferencie prišli o možnosť dozvedieť sa niečo o prioritách rezortu, ktoré by formovali knižničný systém na najbližšie roky, a ktoré by boli predmetom odborných debát a rozpracovaní. Chceli sme vedieť, aký knižničný systém, s akou funkcionalitou si štát želá a pripravuje naň podmienky, či sa chystajú zmeny a aké v úlohách knižníc, najmä tých s celoštátnou pôsobnosťou, či sa pripravuje nová legislatíva a či a ako budú knižnice zapojené do služieb štátu a pod. Žiaľ, odpovedí sme sa nedočkali, tým pádom nebolo čo zapracovávať a zohľadňovať pri formulovaní výstupov z konferencie. To sa na prvý pohľad môže zdať ako výhoda, lebo nie sú obmedzenia a limity, ale hrozbou je, že priority ako výstup z konferencie rezort neprijme, alebo sa k nemu nijako nevyjadrí.

Práve preto bola pre nás dôležitá prezentácia generálnej riaditeľky Slovenskej národnej knižnice p. Evy Augustínovej *Strategická súhra pre budúcnosť (SNK a knižnice na Slovensku)*, ktorá predstavila ponuku pre Knižničný systém SR v podobe systémového riešenia pre efektívnu katalogizáciu na národnej úrovni v Súborného katalógu Monografie (Centrálny katalogizačný bod); zavádzania umelej inteligencie a strojového učenia do spracovania dokumentov a tvorby bibliografických záznamov (automatické generovanie predbežných katalogizačných záznamov na základe titulných listov, metadát a ďalších údajov); spracovania a sprístupňovania e-deponátov (riešenie budovania národ-

ného konzervačného fondu); rozhodnutia v implementácia nového knižnično-informačného systému pre rezortné knižnice (open source KIS KOHA) a ponuky pre iné knižnice na báze dobrovoľnosti; systémovej správy slovacikálneho obsahu a prístupu k nemu; priorít vzdelávania a metodiky a vedecko-výskumnej činnosti SNK.

O Úlohe SKIP ČR pri praktickom napĺňaní Koncepce rozvoje knihoven ČR aneb „z lejster do života" nám povedala zástupkyňa a podpredsedníčka SKIP ČR p. Libuše Nivnická. Predstavila nám Koncepciu rozvoja knižníc v ČR na roky 2021-2027 s výhľadom do roku 2030, úlohy a činnosť Ústrednej knižničnej rady ČR pri presadzovaní priorít a kontrole napĺňania úloh stratégie, systém výberu kľúčových tém zo stratégie, ktoré sú následne komunikované s knižničnou radou a profesionálnym spolkami a organizáciami s cieľom zjednocovať a koordinovať činnosť knižníc. V ČR tak majú samostatne spracované témy stratégie a stránky venujúce sa mediálnej gramotnosti v knižnici (roky 2022-2023), digitálnym kompetenciám (2024-2025) a pripravujú sa na tému čitateľstva (2026-2027). Do komplexu úloh SKIPU pri napĺňaní stratégie tiež patrí podpora budovania portálu Knihovny.cz, bilaterálnych zmluvných partnerstiev vo forme memoránd a hlavne nastavený systém dotačnej podpory zo strany ministerstva kultúry na plnenie úloh stratégie. Je nasledovaniahodné ako všetci hlavní hráči v ČR pod gesciou knižničnej rady doručujú knižničného systému výsledky.

Úvahu *Smerom k moderným knižniciam: ako sa tam dostaneme?* predstavila p. Zuzana Prachárová zo Slovenskej národnej knižnice. Sumarizovala zmeny, ktoré zasiahli knihovníctvo, analyzovala základné ukazovateľa využívania služieb knižníc z rôznych aspektov a ich počtu v kontexte iných kultúrnych inštitúcií a navrhla body, ktoré by mohli knižnice posunúť k moderných službám.

Predsedníčka Ústrednej knižničnej rady („ÚKR") p. Helena Mlejová sumarizovala činnosť *Ústrednej knižničnej rady od roku 2022 až do súčasnosti.* Mali sme možnosť zoznámiť sa, čo všetko odborný poradný orgán ministerky kultúry pre oblasť odborných knižničných činností, knižničného systému, knižníc, kultúrneho dedičstva a knihovníctva posudzoval, o čom rokoval, k čomu sa vyjadroval a čo navrhoval za obdobie posledných 4 rokov. Tešíme sa, že v štádiu pracovného návrhu sú pripravené strategické priority (veríme, že po dopracovaní budú predložené na verejnú diskusiu) a výstupom bude strategické nastavenie knižničného systému na dané obdobie. Je však smutným paradoxom konštatovanie predsedníčky odborného poradného orgánu ministerky kultúry, že návrhy ÚKR nie sú reflektované, resp. sú bez spätnej väzby zo strany ministerstva. I napriek tomuto postoju ministerstva Knižničný systém SR výstupy v rozsahu pôsobnosti ÚKR očakáva, ich iniciatívnu kompetenciu pri predkladaní koncepčných, strategických a legislatívnych materiálov nenahradí činnosť občianskych a profesijných združení. Preto aj my budeme radi, ak činnosť ÚKR bude výsledkovo orientovaná v prospech knižničného systému.

V súbore prednášok venujúcich sa zahraničným knihovníckym združeniam prezentoval p. Ján Šimko, predseda Spolku slovenských knihovníkov a knižníc a člen Regionálneho európskeho výboru IFLA tému *Európske knižnice v kontexte globálnych výziev*, predstavil zameranie činnosti a systém fungovania IFLA, vrátane IFLA Stratégie 2024-2029 s podtitulom Udržateľná budúcnosť pre všetkých prostredníctvom poznania a informácií.

V prezentácií *Knižnice v Európe ako piliere kultúry, zručností a európskych hodnôt* nám Ondrej Látka, predseda Odbornej skupiny pre medzinárodnú spoluprácu SAK, prezentoval činnosť skupiny expertov členských štátov k téme *Budovanie mostov: posilnenie mnohorakých úloh knižníc ako brán k sprostredkovateľom kultúrnych diel, zručností a európskych hodnôt*. Skupina ma za cieľ podporiť a posilniť široké spektrum úloh a viditeľnosti verejných knižníc ako kľúčových aktérov budovania demokracie a občianskej angažovanosti a ako prístupových bodov a sprostredkovateľov kultúrnych diel, zručností a európskych hodnôt. Predstavené boli číselné údaje o stave verejného knihovníctva v krajinách EÚ, výzvy, ktoré pred nimi

stoja a prezentovaná činnosť v rôznych (pre nás možno netradičných) oblastiach. Skupina spracovala aj odporúčania pre verejné politiky, ktoré veríme, že nájdu svoje uplatnenie aj u nás pri nastavovaní legislatívnych a koncepčných riešení zo strany príslušných autorít. Tému doplnilo vystúpenie Alžbety Martinickej, členky Odbornej skupiny pre medzinárodnú spoluprácu SAK, v ktorej predstavila aktivity Eblida pri mapovaní smerovania knižníc, analyzovania najproblémovejších oblastí, najmä nedostatočnej reakcie knižníc na vzrastajúci dopyt po digitálnom obsahu a na problémové zavádzanie využívania a vypožičiavanie e-dokumentov. Na podporu legislatívnych procesov predstavila oficiálny slovenský preklad Odporúčania CM/REC (2023) Európskeho výboru pre legislatívu a politiku knižníc členských štátov EÚ na využitie pri tvorbe legislatívnych návrhov u nás.

Moderovaná diskusia mala priniesť sumarizujúce výstupy k témam, ktoré by mali formovať slovenské knihovníctvo v najbližšom období, mala dať odpoveď na otázky, či sa vieme pomenovať smery napredovania a dohodnúť sa medzi sebou na ich spoločnom presadzovaní. Na diskusiu boli oslovení zástupcovia významných knižničných pracovísk, knižničnej rady a knihovníckych združení pôsobiacich na Slovensku, v IFLA a Eblide, ktorí vopred dostali otázky zamerané na stručné zhodnotenie minulosti, prítomnosti a budúcnosti stavu a rozvoja slovenského knihovníctva, mali pomenovať témy, oblasti a priority, na ktoré je potrebné upriamiť pozornosť. Zvolili sme tento formát, aby zástupcovia slovenského knihovníctva v rôznych typoch (domácich a zahraničných) organizácií a na rôznych úrovniach zastúpenia mali možnosť predstaviť svoje aktivity, zámery a iniciatívy, ktoré v rámci svojich pozícií presadzujú, či budú presadzovať. Výstupy boli sumarizované, dané na verejnú diskusiu (pripomienkovanie) a následne budú vyhodnotené a zverejnené. Budú podanou rukou na spoluprácu pre všetkých, ktorí majú kompetenciu ich rozpracovať a presadzovať, keďže budú sumarizovať predstavy o knihovníctve všetkých relevantných hráčov. Preto veríme, že nezapadnú prachom, či hľadaním a čakaním na toho, kto sa ich ujme.

Program konferencie bol doplnený *ponukou workshopov*, ktoré sa zamerali na aktuálne témy: kritického myslenia a dezinformácií (rozpoznanie pravdy od lži a nepravdivých informácií overovanie informácií, mediálna gramotnosť); komunikácie knižnice smerom k používateľovi a krízovej komunikácie (komunikácia s generáciou Z, čo ju zaujíma, ako rozmýšľa, aké má očakávania od knižníc), niečo pre manažérov (so zameraním na formovanie pracovnej kultúry, podporujúcej dôveru, motiváciu a spoločný zmysel), bezpečnosti v knižniciach (ochrane tzv. mäkkých cieľov vo verejných priestoroch, riešenie hrozieb od verbálnej agresie po ozbrojené útoky, či rozpoznanie varovných signálov eskalácie) a benchmarkingu akademických knižníc (diskusia o výbere ukazovateľov, ich výber, interpretácia a využitie pri posudzovaní a vyhodnocovaní činnosti akademických knižníc). Ponuka workshopov mala umožniť získať účastníkom bližší pohľad a praktické skúseností v oblastiach podľa ich výberu.

Blok **Profesia knihovník** sumarizovala iniciatívy odborových združení a podala prehľad o stave a profile absolventov stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania knihovníckych, mediálnych a informačných profesionálov.

Za odborové organizácie vystúpili zástupcovia SLOVESu (Slovenský odborový zväz verejnej správy a kultúry) a Odborového zväzu pracovníkov školstva a vedy na Slovensku. Od zástupkyne SLOVESu – Sekcie kultúry, životného prostredia a ochrany prírody p. Simony Gloncákovej sme sa dozvedeli *o Aktivitách SLOVESu v kontexte knižníc/knihovníkov* pri obhajobe práv a presadzovaní záujmov zamestnancov, zabezpečovaní priaznivejších podmienok, či prevencii v prípade jednostranných rozhodnutí, a tiež akú pomoc poskytujú základným organizáciám, či členom. Zástupca Odborového zväzu pracovníkov školstva a vedy na Slovensku p. Miroslav Habán prezentoval prehľadnú analýzu *Odmeňovania zamestnancov akademických knižníc,* stavu vývoja

zamestnancov knižníc na vysokých školách v priebehu rokov 2020 až 2024 a v porovnaniach priemerných platov na iných pozíciách v rámci vysokej školy. Je veľkým úspechom, že pre zamestnancov akademických knižníc bola vybojovaná valorizácia platov od 1. 9. 2025 o 7% a od 1. 1. 2026 o ďalších 7%, a že sa pripravuje platový automat zvyšovania platov v školstve, ktorý by mal začať platiť od roku 2028.

Súbor prezentácií k stavu vysokoškolského a stredoškolského vzdelávania odborných zamestnancov knižníc začal príspevkom zástupkyne Ústavu mediamatiky a kultúrneho dedičstva Žilinskej univerzity v Žiline p. Slávky Pitoňákovej na tému *Vysokoškolské vzdelávanie knihovníkov v odbore mediálne a komunikačné štúdiá (v študijnom programe mediamatika a kultúrne dedičstvo).* Predstavila študijný program Mediamatika a kultúrne dedičstvo, ktorý reflektuje na vzdelávanie v oblastiach informačnej, kultúrnej a mediálnej gramotnosti, ako nevyhnutnej kompetencie človeka pracujúceho v kultúrnych, mediálnych a informačných inštitúciách, pričom v rámci študijného programu sa snažia profil absolventa prispôsobovať tak, aby rešpektoval vývin, požiadavky a očakávania praxe (najmä s ohľadom na využívanie AI nástrojov v týchto oblastiach).

Meniace sa úlohy, nové zručnosti: ako ďalej vo vzdelávaní informačných profesionálov? – zodpovedať túto otázku sa pokúsil vo svojom príspevku p. Jaroslav Šušol, zástupca Katedry knižničnej a informačnej vedy FiF UK v Bratislave. Predstavil vzdelávanie v odbore knižničnej a informačnej vedy v kontexte požiadaviek pracovného trhu na nové zručnosti a AI gramotnosť, ktorá sa stáva nevyhnutnosťou. Bližšie rozobral vplyvy na vzdelávanie v tomto odbore, vrátane historických, zameral sa na zmeny pracovného trhu a pracovné pozície (najmä vzhľadom na trend nahrádzania niektorých pozícií technológiami), ale aj na dosahy generačnej výmeny a potreby praxe nahradiť odchádzajúcich zamestnancov kvalifikovanými pracovníkmi v týchto oblastiach. Pracovný trh si bude žiadať nové zručnosti knihovníkov a informačných pracovníkov (opäť najmä s ohľadom na nástroje AI) a na základe toho sa budú formovať zmeny v študijnom odbore.

Prierezový pohľad na možnosti vzdelávania odborných zamestnancov knižníc ponúkol príspevok K. Matuškovej na tému *Interdisciplinárne prístupy vo vzdelávaní budúcich pracovníkov knižníc*. Ponúkol prehľad študijných programov v rámci verejných vysokých škôl na Slovensku v oblastiach mediálne a komunikačné štúdiá, informačné technológie, dizajn, kultúrny manažment či digitálne humanitné vedy. Tá ponuka je na Slovensku veľmi bohatá. Mediálne a komunikačné štúdia ponúka v 11 študijných programoch 6 univerzít, informačné technológie 3 univerzity v 7 študijných programoch, dizajn 5 univerzít a vysokých škôl v 5 študijných programoch a manažment vo verejnej správe 7 vysokých škôl a univerzít v 8 študijných odboroch. Ponuka absolventov by teda mala byť dostatočná, otvorenou ostáva otázky ich záujmu nastúpiť na pracovné pozície v knižniciach.

Pre mnohých bolo príjemným prekvapením *Predstavenie študijného odboru Informačné systémy a služby na SSOŠ Pro scholaris zo Žiliny*. P. Andrea Florková nám predstavila tento študijný odbor v kontexte počtu študentov, možností duálneho vzdelávania v spolupráci s Krajskou knižnicou v Žiline a Turčianskou knižnicou v Martine, obsahových štandardov teoretického a praktického vyučovania a špecifikácie knihovníckych predmetov v jednotlivých ročníkoch.

Tretí blok v druhý deň konania konferencie sa venoval predstaveniu Príkladov dobrej praxe – novým trendom, synergiám, inklúziám. Knižnice boli oslovené na prihlasovanie svojich aktivít, ktoré by chceli prezentovať a inšpirovať tak ostatných. Z dôvodu veľkého záujmu, prišlo 11 príspevkov (dodatočne sa 1 odhlásil), sme sa ako organizátor dohodli s partnermi konferencie, že dáme priestor každej prihlásenej knižnici, ale aby sa to časovo zvládlo, dohodli sme sa využiť formu prezentácií tzv. PechaKucha, t. j. prednášajúci krátko a zaujímavo predniesol svoju správu v rozsahu max. 20 snímok za 6-8 min. Táto forma umožnila stručné a efektívne predstavenie hlavných bodov a výstupov za jednotlivé knižnice

v krátkom čase. Prezentácie boli jasné, výstižné a zamerané na kľúčové informácie a najdôležitejšie body. Takto účastníci získali prehľad o aktivitách 10 knižníc viacerých typov so širokým záberom inšpiratívnych projektov.

Ďalšia časť tohto bloku bola venovaná predstaveniu príkladov z praxe zo zahraničia. Systém zisťovania potrieb, návykov a preferencií používateľov Národnej technickej knižnice v Českej republike a nastaveniu služieb a potrieb priestorovej modernizácie knižnice prezentovala p. Edita Jindráková v príspevku *Průzkum NTK pro příští desetiletí*. Po prieskume vykonali obsahovú aktualizáciu tlačených kolekcií fondu vo voľnom výbere, modernizáciu a rozšírenie počtu študijných miest a modernizáciu používateľskej podpory a akademických služieb NTK. (Málo využívaný) fond musel ustúpiť službám a miestam.

O podmienkach, spôsobe vyhodnocovania plnenia kritérií a oceňovania výstupov knižníc v Maďarsku ako odmeny za kvalitný výkon knižničných činností nám v príspevku *Cena kvalitnej knižničnej činnosti a jej vplyv na služby knižníc v Maďarskej republike* porozprávala p. Anna Szabados. Knižnica, ktorá splní predpísané podmienky je ocenená Cenou kvalitnej knižničnej činnosti, s ktorou dostáva aj finančnú odmenu.

Projekt na podporu čítania inovatívnymi formami a metódami realizovaných podujatí pod názvom *Knižničná výzva v Mestskej knižnici Móra Jókaiho „Komárno číta: dva štáty, jedno mesto"* predstavila p. Judit Dudáš z tejto knižnice v Maďarsku. Cieľom projektu bolo navýšiť sledované štatistické ukazovatele a jeho výstup bol úspešný – knižnica zaznamenala nárast počtu výpožičiek o 13%, počtu čitateľov o 90%, počet uskutočnených podujatí, počtu návštevníkov na podujatiach o 112%. Okrem tejto základnej kategórie sa knižnica zapojila aj do špeciálnej kategórie – cezhraničná čitateľská kampaň v spolupráci so zahraničnou inštitúciou, a to Knižnicou Józsefa Szinnyeiho v Komárne. Išlo o zaujímavý projekt cezhraničnej spolupráce.

Na záver bol predstavený sumár aktivít a spoluprác knižníc s Kanceláriou Európskeho parlamentu na Slovensku pod názvom *Knižnice ako mosty k Európe: Spolupráca pre informovanú spoločnosť*, ktorý prezentovali p. Jan Pátek a Natalie Šťastná. Výsledkom týchto spoluprác je spoločný príspevok k budovaniu informovanej a aktívnej občianskej spoločnosti.

Poobedňajší program bol opäť rozdelený, a to na dva bloky, jeden venujúci sa *Architektúre knižníc* a druhý *Zavádzaniu AI a technológií* do knižničných procesov.

V rámci architektúry knižníc nám pp. N. Bošková Filová a Veronika Lietavová odprezentovali ich pohľad ako správne a hlavne účelne naplánovať rekonštrukciu knižnice v príspevku *Sú rekonštrukcie v knižniciach pre všetkých? Alebo sú to len priestory s novým nábytkom...*a v diskusií bolo možné konzultovať otázky knižníc ohľadne rekonštrukcii.

V bloku venovanom využívaniu umelej inteligencie a novým technológiám v knižniciam bol predstavený príklad testovania a využívania AI nástrojov v príspevku p. Radoslava Maslíka zo Slovenskej národnej knižnice *Pomocník alebo Barón Prášil? AI a jej miesto pri tvorbe bibliografických záznamov.* Nástroje AI využívajú pri generovaní bibliografických záznamov pre potreby Slovenskej národnej knižnice. Videli sme výhody tohto nástroja ako rýchlosť, rozsah spracovania a potenciál uľahčenia rutinných činností, ale aj riziká v podobe halucinácií AI, chybnej identifikácie vydania, nesprávne priradených žánrov alebo porušenia katalogizačných štandardov. Teda kontrola výstupov odborným zamestnancom knižnice je stále nevyhnutná.

Prehľad možností využívania nástrojov AI pri vyhľadávaní s použitím veľkých jazykových modelov na základe kľúčových slov v príspevku *Praktické nástroje AI pre jednoduchšie vyhľadávanie informácií* predstavil p. Ľubomír Orsága z firmy Cosmotron Slovakia. Naň nadviazal Jakub Hagara s predstavením *Použitia AI pre podrobný opis digitalizovaných článkov periodík* – automatizovaný systém pre analytický rozpis periodík (ASARP) vyvinutý spoločnosťou Cosmotron, ktorý sa využíva na generovanie potrebných dát pre ľahšie vyhľadávanie článkov v digitali-

zovaných novinách a časopisov, a tým zlepšuje prístupnosť týchto dát pre čitateľa.

Tak ako bolo zvykom pri predchádzajúcich ročníkoch na záver konferencie boli prijaté závery účastníkov konferencie, v ktorých ocenili iniciatívu SAK konferenciu zorganizovať i napriek nepodporení tohto odborného podujatia zo strany FPU a vyzvali ministerstvo kultúry k informovaniu o zámeroch a prioritách v oblasti Knižničného systému SR, k spolupráci (volanie po bližšej spolupráci hlavných hráčov znelo ako požiadavka celou konferenciou) a na verejné pripomienkovanie výstupov z konferencie.

S ohľadom na zámer konferencie venovať sa budúcnosti v nastaveniach činností knižničného systému neboli prezentácie a ani bloky uzatvárané diskusiou. Cieľom bolo v každom bloku predložiť návrhy, otvoriť témy a až na záver konferencie v diskusii dohodnúť sumarizujúci výstup a spôsob naloženia s ním. A či sa zámer podaril? Dovoľte mi môj osobný pohľad. Každá konferencia je len tak dobrá, ako sa podarí zostaviť program, presvedčiť prednášajúcich, ktorí si pútavo a k téme pripravia prezentácie. My sme naozaj vďační, že naše pozvanie prijalo toľko špičkových prednášajúcich. Prezentované prednášky a ich obsah umožnil účastníkom získať široký prehľad o stave a smerovaní v rôznych oblastiach v danej téme bloku. Vieme, že tematický záber blokov bol veľký a k mnohému sa bude potrebné vrátiť a formou čiastkových konferencií to rozobrať detailnejšie. Ale základ bol odprezentovaný a nateraz vieme, kto a čo chystá.

Výstupy z konferencie boli zostavené z toho, čo odznelo na moderovanej diskusii a čo bolo predmetom diskusie na záver konferencie. Výstupy sú v súčasnosti dané na pripomienkovanie (termín na pripomienkovanie je do 30. 11. 2025) a v čase písania tohto článku (koniec októbra 2025) ich aktívne pripomienkovalo 8 subjektov!!! Až tak nám na budúcnosti knižníc záleží(?!). A to si nemyslím, že by závery v sebe subsumovali všetky potreby knižničného systému, len asi knižnice nemajú potrebu vyjadriť sa a byť proaktívne pri definovaní (aj svojich) požiadaviek na nastavenie systému, ktorý bude formovať aj ich budúcnosť. Chceme, aby bolo o nás počuť, aby sme boli silným hlasom, silným partnerom, ale trieštime svoju silu na nezáujme. Komunikovať a zadefinovať, čo potrebujeme, chceme, či požadujeme, nevieme, nechceme, odignorujeme alebo čakáme, kto to za nás urobí, a potom povieme, či dobre a všetko. Pofrfleme si a budeme čakať, kto začne, či to dokončí a čo pre nás urobí. Tak aby sme neboli (nemilo) prekvapení. Vlak slovenského knihovníctva už dávno vyrazil zo stanice, ale vieme kam smeruje a čo je na palube, čo vezie do stanice, ak kde je cieľ? Konferenciou znela výzva k spolupráci, ale na tú vždy treba viacerých a pripravených a tiež vedieť, na čom ideme spolupracovať, čo je na vstupe a čo má byť na výstupe, samozrejme pri dodržaní subordinácie. Či sa otáznik z názvu článku zmení na výkričník, je len na nás, lebo nikto iný to za nás neurobí.

Zoznam použitej literatúry

LÁTKA, Ondrej; LOPUŠANOVÁ, Monika a Kamila PREXTOVÁ (zost.). *Knižnice 2025 – udržateľná budúcnosť: zborník anotácií a prezentácií z celoslovenskej konferencie konanej na Žilinskej univerzite v Žiline 23. a 24. septembra 2025*. Online. Slovenská asociácia knižníc, 2025. Dostupné na: https://doi.org/10.33542/CKK25-5-8. [zobrazené 2025-10-29].

LICHNEROVÁ, Lucia a Beáta BELLÉROVÁ. *Nové pravidlá citovania podľa ISO 690 z roku 2021*. ITlib. Online. roč. 27 (2023), č. 3 – 4, s. 10 – 22. Dostupné na: http://doi.org/10.52036/1335793X.2023.3-4.10-22. [zobrazené 2025-10-29].

KNIŽNICE 2025 – Udržateľná budúcnosť

Úloha zo záverov účastníkov konferencie:

- žiadame, aby výstupy z konferencie Slovenská asociácia knižníc spracovala a predložila na verejnú diskusiu a pripomienkovanie, po vyhodnotení a zapracovaní relevantných pripomienok výsledný materiál zverejnila. Výsledný materiál by mal následne slúžiť ako východisko pre stanovenie prioritných úloh, na riešení ktorých sa budeme spoločne podieľať.

Východisko:

Moderovaná diskusia k témam, ktoré by mali a mohli formovať slovenské knihovníctvo na najbližšie obdobie.

Diskutujúci:

Slovenská asociácia knižníc: Kamila Prextová, prezidentka,

Spolok slovenských knihovníkov a knižníc: Ján Šimko, predseda SSKK a zástupca v orgáne IFLA,

Ústredná knižničná rada: Helena Mlejová, predsedníčka,

Slovenská národná knižnica: Eva Augustínová, generála riaditeľka,

Univerzitná knižnica v Bratislave: Silvia Stasselová, generálna riaditeľka a zástupkyňa v riadiacom orgáne IFLA,

Slovenská asociácia knižníc: Ondrej Látka a zástupca SAK v Eblida,

Slovenská asociácia knižníc – sekcia akademických knižníc: Jana Ilavská, predsedníčka sekcie

Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove: Iveta Hurná, riaditeľka (mala byť medzi diskutujúcimi, odpovede poslala mailom).

Otázky na moderovanú diskusiu k strategickému nastavaniu priorít knižničného systému

1) Čo trápi slovenské knihovníctvo? Čo Vám v prostredí fungovania knižníc chýba? (okrem financií.. ide nám o problémy odborné, v ponuke, rozsahu, spolupráci, vybavení...).
2) Aké by podľa Vás mali byť knižnično-informačné služby (ďalej len „KIS“) pre 21. storočie? Čo by mali ponúkať?
3) Ktorú oblasť/prioritu/tému v nadväznosti na predchádzajúce otázky považujte za tak dôležitú, že by sa mala stať prioritou štátnej kultúrnej politiky v oblasti knižníc? Ktorú oblasť by si mali osvojiť pri knižničnej advokácií všetci hlavní hráči (ÚKR, SSKK, SAK..)?

Súhrn odpovedí:

K otázke č. 1

Chýba:

- spolupráca, podpora hlavných hráčov, vrátane podpory zo strany ústredných orgánov štátnej správy (kultúra, školstvo), koordinácia, súdržnosť, partnerstvo, nevyhnutnosť zjednotiť sa, zvýšiť sebavedomie
- program na podporu čítania
- koordinácia výskumu
- slovenské preklady Smerníc IFLA
- identita profesie – málo erudovaných zamestnancov
- úprava procesu verejného obstarávania na nákup EIZ a koordinácia nákupu EIZ
- analýza priestorov a knižnično-informačných služieb – celková analýza knižníc
- absencia vzdelaných a ocenených zamestnancov knižníc

K otázke č. 2

Knižnično-informačné služby (KIS) pre 21. storočie (predstava)

- ekologická knižnica
- implementované technológie a smart služby a AI v KIS, ale nie ako náhrada ľudí
- portál KIS, kde bude všetko a celková centralizácia prístupov
- KIS ako učiace sa služby
- prístup k do digitálnej knižnice DIKDA, aj k chránenému obsahu
- celoživotné vzdelávanie odborných zamestnancov knižníc
- platforma na odbornú diskusiu

- vo verejných knižniciach vo svete bežné (smartlaby, nahrávacie štúdia, digitalizácia a pod.)

K otázke č. 3

Prioritná oblasť a oblasť na advokáciu v mene knižníc (budúcnosť)

- strategická vízia knižníc, resp. stratégia knižníc
- vzdelávanie - rozpracovať systém subject librarians
- zdieľanie dát
- aliancia / platforma ako spojenie kľúčových hráčov
- program podpory čítania
- nájsť zhodu na 3 prioritách
- spolupráca
- profesionalizovať profesijné združenia

Návrh výstupov z konferencie – oblasti

Stratégia rozvoja knižničného systému SR

- spracovať stratégiu knižníc a rozvoja knižničného systému SR ako základného rámca spolupráce, ktorý pomenuje víziu knižníc a určí smerovanie moderných knižnično-informačných služieb (KIS) založených na nových technológiách s prístupom k digitálnemu obsahu, a ktorá bude vychádzať z dát a z analýz (poznanie silných a slabých miest),
- KIS definovať a nastaviť ako moderné, rýchle, bezbariérové a zaujímavé pre používateľa a tiež ako tzv. učiace sa a knihovníka ako sprievodcu v procese spracovania informačnej požiadavky,
- centralizovať výkon a odbornú činnosť knižníc (súborné katalógy, databázy, spracovanie, digitalizácia) a činnosť prerozdeliť,
- mať centrálny portál knižníc
- knižnice chcú byť súčasťou vzdelávania,
- pomenovať vybavenosť knižníc pre budúcnosť, vrátane priestorov na moderné KIS zohľadňujúce ekológiu,
- vyzdvihnúť knižnice ako najnavštevovanejšie kultúrne inštitúcie pokrývajúce svojimi výstupmi všetky vekové kategórie
- nastaviť a koordinovať vedecko-výskumnú činnosť (VVČ) v knižniciach – odstrániť duplicity v VVČ.

Legislatíva

- aktualizovať metodickú funkciu vedeckých knižníc a pomenovať ich unikátne činností pre Knižničný systém SR,
- aktualizovať legislatívne rámce v oblasti autorského práva a zdieľania / sprístupňovania digi-obsahu (napr. využiť terminálovú výnimku na prístup k obsahu DIKDA), e-výpožičiek,
- zaradiť medzi výnimky obstarávanie EIZ (databáz) a koordinovať ich nákup.

Vzdelávanie

- systém vzdelávania v knižniciach a pre knižnice – určiť odborné, digitálne a komunitné kompetencie knižníc,
- nastaviť systém vzdelávania odborných zamestnancov knižníc ako celoživotný cyklus (v systéme cítiť, že sme menej erudovaní),
- reagovať na trh práce a rozšíriť ponuku študijného programu „knihovníctvo“ aspoň po Bc.,
- rozpracovanie vzdelávania a zaradenie do výkonu knižničných odborných činností tzv. „subject librarians“ v knižniciach ako nových profesionálov.

Výsledkovo orientovaná spolupráca

- spolupráca na rôznych úrovniach, vrátane partnerskej spolupráce s ministerstvami (kultúra, školstvo,...) a proaktívna spolupráca nielen medzi knižnicami, ale aj inými organizáciami, lebo nevieme o sebe, začneme ale nepokračujeme,
- spojenie všetkých kľúčových hráčov v spoločnej advokácii a v spoločnom presadzovaní cieľov – spolupráca hlavných hráčov ako základ podpory identity, sebavedomia knižníc a budovania image a silného hlasu v procese rýchlych zmien, zadefinovanie hodnôt, ktoré chceme ako profesia vyznávať,
- v spolupráci s partnermi pripraviť Program na podporu čítania detí a mládeže,
- dohoda na oficiálnych prekladoch odporúčaní, smerníc, manifestov významných knihovníckych organizácií (IFLA, EBLIDA a pod.),
- vytvoriť platformu na diskusiu.

Zostavila:

Mgr. Monika Lopušanová, viceprezidentka SAK
Ústredná knižnica Filozofickej fakulty
Univerzity Komenského
monika.lopusanova@uniba.sk

VÝSTUPY Z KONFERENCIE PO PRIPOMIENKOVANÍ
/ OUTCOMES OF THE CONFERENCE AFTER COMMENTING

KNIŽNICE 2025 – Udržateľná budúcnosť

Stratégia rozvoja knižničného systému SR

- spracovať stratégiu knižníc a rozvoja knižničného systému SR (na 5 – 7 rokov) s definovaným poslaním, víziou, hodnotami a programovými cieľmi pre jednotlivé oblasti aj typy knižníc ako základného rámca spolupráce, ktorý pomenuje víziu knižníc a určí smerovanie moderných knižnično-informačných služieb (KIS) založených na nových technológiách s prístupom k digitálnemu obsahu, a ktorá bude vychádzať z dát a z analýz (poznanie silných a slabých miest a potrieb používateľov),
- KIS definovať ako učiaci sa systém a nastaviť ho na moderné, rýchle, bezbariérové a zaujímavé služby pre používateľa; knihovníka vymedziť ako sprievodcu v procese vyhľadávania a využívania informácií (učiaci sa knihovník, učiaca sa knižnica),
- zabezpečiť koordináciu a primeranú mieru centralizácie výkonu odborných činností knižníc (súborné katalógy, databázy, spracovanie, digitalizácia), pričom činnosti prerozdeliť v kontexte centrálneho riadenia a regionálnej autonómie;
- mať centrálny portál knižníc a jednotné prístupové rozhranie pre vyhľadávanie informácií a dát 24/7 bez ohľadu na zdroj (katalógy, digitalizované zbierky, repozitáre, EIZ), vrátane podpory kvalitnej IT infraštruktúry, špecializovaného softvéru, asistovaných služieb s pridanou hodnotou, samoobslužných online služieb a proaktívnych služieb nad kvalitným fondom,
- knižnice sú súčasťou vzdelávania a právne vymedziť tento rozmer v zákone,
- pomenovať vybavenosť knižníc pre budúcnosť vrátane bezbariérových, ekologicky udržateľných priestorov pre moderné KIS, s dôrazom na udržateľnosť procesov, digitalizáciu, dlhodobú archiváciu, vyššiu mieru digitalizácie služieb (digitálna prihláška, e-výpožičky, mobilná aplikácia, akvizičné moduly) a zohľadnenie výziev Industry 4.0 a umelej inteligencie,
- vyzdvihnúť knižnice ako najnavštevovanejšie a kľúčové kultúrne a komunitné inštitúcie pokrývajúce svojimi výstupmi všetky vekové kategórie; vyzdvihnúť dôležitosť knižníc v rámci čitateľskej kultúry, informačnej gramotnosti, súčastí vzdelávania a zdôrazniť ich úlohu v rozvoji kultúrnej identity, komunitného života a práce so zraniteľnými skupinami,
- nastaviť a koordinovať vedecko-výskumnú činnosť (VVČ) v knižniciach – odstrániť duplicity vo VVČ a vypracovať mapu kompetencií jednotlivých typov vedeckých knižníc (národné, akademické, špecializované) vo vzťahu k regionálnym a verejným knižniciam; zvážiť vytvorenie metodických centier excelentnosti,
- zohľadniť financovanie rozvoja knižničného systému (štátny rozpočet, eurofondy, granty, verejno-súkromné partnerstvá), inovácie a technologický rozvoj ako predpoklad udržateľnej implementácie stratégie.

Legislatíva

- vstúpiť do procesu definovania jednotného systému knižníc, aktualizovať metodickú funkciu (prehodnotiť potrebu) vedeckých knižníc a pomenovať ich jedinečné úlohy v rámci knižničného systému SR, vrátane precizovania postavenia, ich kompetencií vo vede a výskume a metodickej podpore pre iné typy knižníc;
- posilniť postavenie profesijných organizácií ako jednotného hlasu sektora,
- aktualizovať legislatívne rámce v oblasti autorského práva a sprístupňovania digitálneho obsahu (terminálová výnimka na prístup k obsahu DIKDA, e-výpožičky, digitálne kópie), rozpracovať výklad a postup pri požičiavaní e-kníh, audiokníh a audiovizuálnych dokumentov a iniciovať revíziu autorského zákona v častiach týkajúcich sa knižníc, novelizovať zákon o knižniciach (vrátane ustano-

vení o revízii fondu a povinných výtlačkoch) v súlade so súčasným stavom, digitalizáciou, dlhodobou archiváciou, AI, otvoreným prístupom a spoločenskou, komunitnou a kultúrnou úlohou knižníc,
- zaradiť medzi výnimky obstarávanie EIZ (databáz) a koordinovať ich nákup (centrálne zabezpečovanie elektronických informačných zdrojov), vytvoriť centrálne koordinačné pracovisko pre EIZ a jasné pravidlá pre licencovanie a sprístupňovanie obsahu prostredníctvom knižníc; zohľadniť rozdielne kompetencie a potreby verejných a akademických knihovníkov, špecifiká rôznych zriaďovateľov a potrebu zosúladiť legislatívny rámec tak, aby podporoval spoločné národné ciele a projekty naprieč rezortmi.

Vzdelávanie

- vybudovať systém vzdelávania v knižniciach a pre knižnice – určiť odborné, digitálne a komunitné kompetencie knižníc,
- nastaviť jednotný, celoplošný systém celoživotného vzdelávania odborných zamestnancov knižníc; rozlíšiť vzdelávanie knihovníkov od neformálneho vzdelávania verejnosti a vytvárať podmienky, aby pravidelné, kontinuálne vzdelávanie (vrátane nadväznosti na odmeňovanie) bolo kľúčovým nástrojom rozvoja slovenského knihovníctva,
- rozpracovať oblasti vzdelávania ako nové technológie (3D tlač, robotika, Fablaby, digitálny obsah, online marketing), kritické myslenie, dezinformácie, bezpečnosť na internete, komunikačné zručnosti, riešenie konfliktov, vedenie komunitných programov a práca so znevýhodnenými používateľmi; podporiť tréningy, ktoré umožnia knihovníkom vystupovať ako lektori pre verejnosť, a vytvoriť e-learningové platformy, systém stáží, mobilít a výmeny dobrej praxe doma i v zahraničí (vrátane programov Erasmus+),
- reagovať na trh práce komplexnou analýzou personálnych potrieb, demografických a regionálnych rozdielov, s dôrazom na zvyšovanie kvalifikácie už zamestnaných knihovníkov, zaviesť certifikačný systém pre overenie kompetencií, podporiť vznik regionálnych a online foriem štúdia knihovníctva a v dlhodobom horizonte vytvoriť štandard povolania „knihovník – informačný špecialista“ a nové profesijné roly (napr. subject librarian, systémový knihovník, dátový knihovník, kurátor digitálneho obsahu).

Výsledkovo orientovaná spolupráca

- podporovať výsledkovo orientovanú spolupráca na rôznych úrovniach, vrátane partnerskej spolupráce s ministerstvami (kultúra, školstvo,...) samosprávou, školami, kultúrnymi inštitúciami, neziskovým sektorom a súkromnými partnermi, s jasne definovanými cieľmi, očakávanými výstupmi a indikátormi; proaktívna spolupráca nielen medzi knižnicami, ale aj inými organizáciami, lebo nevieme o sebe,
- spojiť všetkých kľúčových hráčov v spoločnej advokácii a v spoločnom presadzovaní cieľov – spolupráca hlavných hráčov ako základ podpory identity, sebavedomia knižníc a budovania silného hlasu pri tvorbe verejných politík, vrátane budovania profesijnej identity a značky „Slovenské knižnice“; zadefinovanie hodnôt, ktoré chceme ako profesia vyznávať,
- v spolupráci s partnermi pripraviť Program na podporu čítania detí a mládeže (národný Program na podporu čítania 2026–2030, projekty v spolupráci s Centrom detskej literatúry, čítania a SK IBBY, školami a knižnicami) a podporovať spoločné programy ministerstiev v oblasti čitateľskej a informačnej gramotnosti ; rozšíriť spoluprácu o príklady dobrej praxe (napr. konzorcium „Knižnice pre Slovensko“ pod gesciou napr. CVTI SR) a systematickú spoluprácu s ďalšími kultúrnymi organizáciami, neziskovými organizáciami a odbornými platformami,
- dohodnúť sa na oficiálnych prekladoch odporúčaní, smerníc, manifestov významných knihovníckych organizácií (IFLA, EBLIDA a pod.),
- vytvoriť spoločnú online platformu / centrálny portál pre slovenské knihovníctvo na diskusiu, zdieľanie vzdelávacích aktivít, videí, seminárov, streamov a materiálov, po vzore zahraničných riešení (napr. libraries.fi a knižničné video-ka-

nály) a súčasne posilniť vizibilitu knižníc v digitálnom priestore; zabezpečiť, aby spolupráca bola podporená adekvátnym financovaním, technologickou infraštruktúrou, inováciami (vrátane AI) a medzinárodnou spoluprácou v európskych programoch a projektoch.

Spracované z podkladov z moderovanej diskusie na konferencii Knižnice 2025 a na základe pripomienok knižníc (pripomienkové konanie október a november 2025).

Spracovala: Monika Lopušanová,
viceprezidentka SAK

ZÁVERY Z KONFERENCIE / CONCLUSIONS FROM THE CONFERENCE

My, účastníci celoslovenskej konferencie KNIŽNICE 2025 – Udržateľná budúcnosť *oceňujeme* iniciatívu Slovenskej asociácie knižníc zorganizovať celoslovenskú konferenciu *Knižnice 2025* i napriek jej nepodporeniu z verejných zdrojov – z Fondu na podporu umenia a na základe silnej požiadavky zo strany knižníc

- žiadame Ministerstvo kultúry SR, aby informovalo o prioritách štátnej podpory Knižničného systému SR,
- vyzývame Slovenskú asociáciu knižníc, Spolok slovenských knihovníkov a knižníc a Ústrednú knižničnú radu, aby spolupracovali a spojili sa v advokácií za moderné knižnično-informačné služby a podporovali a presadzovali ich legislatívne nastavenie,
- žiadame, aby výstupy z konferencie Slovenská asociácia knižníc spracovala a predložila na verejnú diskusiu a pripomienkovanie, po vyhodnotení a zapracovaní relevantných pripomienok výsledný materiál zverejnila. Výsledný materiál by mal následne slúžiť ako východisko pre stanovenie prioritných úloh, na riešení ktorých sa budeme spoločne podieľať.

Žilina, 24. 9. 2025

STRATEGICKÁ SÚHRA PRE BUDÚCNOSŤ / STRATEGIC HARMONY FOR THE FUTURE

Mgr. Eva Augustínová, PhD., generálna riaditeľka, Slovenská národná knižnica

Abstract: The paper will present the strategic role of the Slovak National Library and conceptual cooperation in the context of the library, methodological, and educational role of the national library in the library system in Slovakia. It will focus on topics such as stewardship/cooperation in the field of cataloguing/cataloguing rules, the use of AI in cataloguing/bibliography processes, the processing and accessibility of e-deposits, the implementation of a new KIS, and digitisation. A special section will be devoted to the education of librarians and the methodological activities of libraries in Slovakia. Last but not least, it will raise the issue of the coordination of science and research as well as project activities.

Key words: Slovak National Library, cataloguing, artificial intelligence, digitization, education
Kľúčové slová: SNK, katalogizácia, umelá inteligencia, digitalizácia, vzdelávanie

Úvod

Slovenská národná knižnica (ďalej SNK) predstavuje vrcholnú knižničnú inštitúciu Slovenskej republiky, ktorej postavenie a kompetencie sú zakotvené v platnej legislatíve a v zriaďovacej listine vydanej Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky. Jej činnosť presahuje rámec bežného knižničného fungovania – okrem výkonu špecializovaných úloh vyplývajúcich zo zákona plní aj koordinačnú, metodickú a podpornú funkciu vo vzťahu k ostatným knižniciam v rámci národného knižničného systému. Základným legislatívnym východiskom činnosti knižníc na Slovensku je zákon č. 126/2015 Z. z. o knižniciach, ktorý upravuje postavenie, úlohy a pôsobnosť knižníc, ako aj ich vzájomnú spoluprácu a povinnosti v oblasti sprístupňovania a ochrany knižničného fondu. Postavenie SNK ako ústrednej inštitúcie v knižničnom systéme je ďalej presne definované v zriaďovacej listine, vydanej rozhodnutím Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. MK 1086/2000-1 z 27. júna 2000. Tento dokument určuje nielen základné poslanie a organizačné usporiadanie SNK, ale aj jej povinnosť spolupracovať s ostatnými knižnicami v Slovenskej republike v záujme efektívneho rozvoja knižničného systému a zdieľania odborného know-how.

SNK zohráva v rámci knižničného systému Slovenskej republiky kľúčovú úlohu ako centrálna odborná, metodická a koordinačná inštitúcia. Jej činnosť nie je zameraná len na poskytovanie služieb vlastným používateľom, ale predovšetkým na rozvoj a podporu celého systému knižníc prostredníctvom plnenia národných a nadinštitucionálnych úloh.

Jednou z takýchto kompetencií SNK je napr. jej pôsobenie ako národnej agentúry pre medzinárodné štandardné číslovanie a identifikáciu dokumentov, v rámci ktorej zabezpečuje implementáciu medzinárodných štandardov a evidenciu identifikačných čísel pridelených slovenským vydavateľom a dokumentom. Týmto spôsobom SNK prispieva k integrácii Slovenskej republiky do globálneho systému bibliografickej identifikácie a evidencie publikácií.

Ďalšou oblasťou je postavenie SNK ako národného ústredia medziknižničnej výpožičnej služby, ktorá umožňuje efektívne zdieľanie fondov medzi knižnicami na území Slovenska i v medzinárodnom kontexte. Tento mechanizmus predstavuje základný

nástroj rovnomerného sprístupňovania dokumentov a informácií používateľom bez ohľadu na ich geografickú polohu.

SNK zároveň spravuje a chráni historické knižničné dokumenty a fondy ako súčasť národného kultúrneho dedičstva. Zabezpečuje odborné posudzovanie návrhov na vyhlásenie alebo zrušenie vyhlásenia historických dokumentov, určuje ich hodnotu a vedie Ústrednú evidenciu vyhlásených a vyradených historických knižničných dokumentov a fondov. Týmto spôsobom garantuje ochranu kultúrneho dedičstva v súlade s platnou legislatívou a odbornými štandardmi.

Významnou odbornou činnosťou SNK je aj biografická dokumentácia a výskum v oblasti slovenskej kultúry a literatúry. Knižnica systematicky dokumentuje a skúma biografie i genealógie významných osobností národnej kultúry, vedy, techniky a spoločenského života doma i v zahraničí. Výstupom tejto činnosti je napríklad projekt Biografický lexikón Slovenska, ktorý je sprístupnený širokej verejnosti v online prostredí a predstavuje významný nástroj poznania a uchovávania kultúrnej pamäti.

V neposlednom rade SNK plní aj špecifické úlohy v oblasti kolektívnej správy práv a autorských odmien. V spolupráci s organizáciou kolektívnej správy LITA uzatvára hromadné licenčné zmluvy, ktoré umožňujú legálne rozširovanie a sprístupňovanie predmetov ochrany prostredníctvom knižničného systému. Na základe týchto zmlúv SNK uhrádza nositeľom práv odmeny vo výške približne 369 000 EUR ročne za absenčné vypožičiavanie dokumentov a zároveň hradí poplatky za sprístupňovanie obchodne nedostupných diel (OND), ktoré dosahovali v posledných rokoch približne 200 000 EUR ročne. Organizácia LITA avizovala postupné zvyšovanie týchto odmien a tieto výdavky predstavujú významnú položku v rozpočte SNK, no zároveň je potrebné udržať systém legálneho sprístupňovania diel v digitálnom prostredí a rešpektovanie autorských práv, čo však pri nedostatku financií a podpory môže znamenať problém.

Z pohľadu dlhodobého smerovania slovenského knižničného systému majú uvedené úlohy SNK strategický význam. Predstavujú nielen zákonom definované povinnosti, ale aj nástroje systematickej koordinácie, udržiavania kvality a podpory rozvoja celej siete knižníc. Vďaka nim SNK vytvára rámec pre odbornú jednotnosť, prepojenosť a udržateľnú spoluprácu medzi jednotlivými článkami knižničného systému.

V kontexte digitalizácie, rastúcej potreby otvoreného prístupu k informáciám a tlaku na efektívne využívanie verejných zdrojov sa tieto úlohy stávajú základom strategickej súhry medzi národnou inštitúciou a lokálnymi knižnicami. Práve prostredníctvom nich možno dosiahnuť synergický efekt – teda zosúladenie odborných, technologických a legislatívnych procesov, ktoré umožnia knižniciam spoločne napĺňať kultúrne, vzdelávacie a spoločenské poslanie v prostredí 21. storočia.

Centrálny katalogizačný bod (ďalej CKB) ako systémové riešenie pre efektívnu katalogizáciu

Jednou z kľúčových oblastí, v ktorej SNK plánuje posilniť svoju strategickú úlohu v rámci celého knižničného systému, je modernizácia katalogizačných procesov. Dlhodobé skúsenosti ukazujú, že napriek existencii metodických štandardov a systémových nástrojov pre bibliografické spracovanie dokumentov pretrvávajú v praxi značné rozdiely v kvalite, štruktúre a úplnosti katalogizačných záznamov.

Knižnice katalogizujú dokumenty, ktoré prichádzajú do knižnice. To znamená ak do každej z knižníc príde rovnaký dokument, spracujú ho všetky, čo vedie k duplicitným záznamom, formálnym chybám a neefektívnemu využívaniu ľudských i finančných zdrojov. Takáto fragmentácia oslabuje jednotnosť národného knižničného systému a sťažuje rýchlu výmenu dát medzi jednotlivými inštitúciami. Ako odpoveď na tieto výzvy SNK pripravuje zriadenie CKB, ktorý predstavuje systémové riešenie pre efektívnu, jednotnú a kvalitnú katalogizáciu dokumentov. Model CKB spočíva v tom, že vybraní katalogizátori a bibliografi SNK budú vytvárať autorizované bibliografické záznamy, ktoré budú centrálne sprístupnené všetkým knižniciam v SR. Jednotlivé inštitúcie si následne doplnia len svoje lokačné údaje, čím sa

odstráni potreba opakovanej katalogizácie rovnakého dokumentu na viacerých miestach.

Tento model prináša niekoľko zásadných prínosov, a to zjednotenie katalogizačných štandardov a metodickej praxe, zvýšenie kvality bibliografických údajov v knižnično-informačných systémoch, úsporu personálnych a finančných kapacít, zrýchlenie sprístupňovania dokumentov používateľom. Zároveň sa tým posilňuje rola SNK ako centrálneho odborného pracoviska, ktoré dokáže koordinovať metodickú aj technologickú dimenziu spracovania dokumentov. Kľúčovým predpokladom úspešnej realizácie CKB je dôsledné dodržiavanie povinnosti dodania povinného výtlačku do SNK, ako aj aktívna spolupráca s vydavateľmi a Zväzom vydavateľov Slovenskej republiky. Nemenej dôležité je technické a personálne zabezpečenie projektu, ktoré musí zohľadniť moderné prístupy k dátovému spracovaniu, interoperabilitu systémov a požiadavky na dlhodobú udržateľnosť riešenia. SNK je pripravená prevziať líderskú úlohu pri implementácii CKB a tým zásadným spôsobom prispieť k modernizácii katalogizácie na národnej úrovni.

Inovácie a využívanie umelej inteligencie

Súčasťou strategickej vízie SNK je aj zavádzanie umelej inteligencie (AI) a strojového učenia do procesov katalogizácie a bibliografického spracovania dokumentov. Tento krok reaguje na rastúci objem fondov, nedostatok odborného personálu a potrebu zrýchlenia spracovania bez straty kvality. V rámci pilotného testovania SNK overuje automatické generovanie predbežných katalogizačných záznamov na základe titulných listov, metadát a iných bibliografických prvkov. Prvé výsledky ukazujú, že kombinácia AI nástrojov s odbornou ľudskou kontrolou dokáže výrazne skrátiť čas spracovania, pričom kvalita záznamov zostáva zachovaná. V rokoch 2026–2028 plánuje SNK postupne integrovať tieto technológie do bežnej praxe. Tým sa umožní presun odborných kapacít z rutinných činností na kontrolu a validáciu výstupov, ako aj na spracovanie fondov, ktoré doteraz neboli zaradené do knižnično-informačných systémov. Očakávanými výsledkami sú zvýšenie technologickej úrovne knižničných procesov, efektívnejšie využitie odborných i finančných zdrojov a rýchlejšie sprístupňovanie kultúrneho dedičstva širokej verejnosti.

Súborný katalóg Slovenskej republiky ako cieľová platforma

Jednou s cieľových platforiem je súborný katalóg Slovenskej republiky. Integrácia CKB a inteligentných katalogizačných nástrojov vytvára predpoklady pre rozvoj a modernizáciu Súborného katalógu knižníc Slovenskej republiky, ktorý predstavuje základný nástroj vzájomnej prepojenosti, transparentnosti a dostupnosti knižničných fondov. Týmto smerom sa napĺňa vízia strategickej súhry – efektívnej, technologicky podporenej spolupráce, ktorá posilňuje celý systém a zvyšuje kvalitu služieb poskytovaných používateľom. Zavádzanie CKB a nových technológií do praxe predstavuje zásadný krok v procese transformácie slovenského knižničného systému. Tento proces však nemožno vnímať izolovane – ide o súčasť širšej stratégie modernizácie a digitalizácie, ktorej cieľom je vybudovať prepojený, technologicky vyspelý a odborne koordinovaný ekosystém knižníc. Katalóg ako jednotný informačný priestor sa tak stáva len jednou z vrstiev komplexnej infraštruktúry, ktorá umožní efektívnu výmenu dát, spoločné využívanie zdrojov a zdieľanie poznatkov naprieč celou knihovníckou komunitou. V ďalšej etape rozvoja preto SNK smeruje k posilneniu digitálnych služieb, otvorenému sprístupňovaniu kultúrneho dedičstva a partnerskej spolupráci s inštitúciami doma i v zahraničí – všetko v duchu strategickej súhry, ktorá je základom udržateľného rozvoja knižníc v 21. storočí.

Spracovanie a sprístupňovanie e-deponátov – nová výzva pre knižničný systém

Rozvoj digitálneho publikovania a elektronických foriem distribúcie dokumentov prináša do praxe slovenského knihovníctva novú dimenziu spracovania a uchovávania kultúrneho dedičstva. Popri tradičných činnostiach sa postupne otvára priestor pre

systematickú prácu s e-deponátmi, teda s elektronickými dokumentmi, ktoré majú charakter povinného výtlačku alebo deponovaného diela. Oblasť spracovania a sprístupňovania e-deponátov je na Slovensku zatiaľ málo rozpracovaná a metodicky neukotvená. Chýba jednotný a záväzný postup pre katalogizáciu, archiváciu a poskytovanie prístupu k týmto dokumentom. V praxi to znamená, že neexistuje ucelená metodika spracovania, stabilné digitálne úložisko ani systém výpožičiek a prístupu, ktorý by bol v súlade s požiadavkami autorského zákona a ochrany práv nositeľov. Táto situácia spôsobuje, že množstvo digitálnych publikácií, najmä vedeckých, odborných či kultúrnych výstupov, zostáva mimo riadneho systému evidencie a sprístupňovania. Ide pritom o dokumenty s významnou informačnou a kultúrnou hodnotou, ktoré si zasluhujú rovnocenné postavenie s tlačenými publikáciami.

SNK preto identifikovala spracovanie e-deponátov ako prioritnú oblasť pre obdobie 2025 – 2026. Cieľom je vypracovať a schváliť metodiku spracovania e-deponátov, ktorá by určila jednotné postupy ich prijímania, bibliografického popisu, ochrany a sprístupňovania, navrhnúť technické riešenie pre dlhodobé uloženie a archiváciu týchto dokumentov a vytvoriť bezpečný a legálny systém prístupu, ktorý bude rešpektovať autorské práva a zároveň umožní používateľom štandardizovaný prístup k digitálnym zdrojom. Zvažované riešenia zahŕňajú rozšírenie Digitalizačného centra SNK o služby súvisiace s e-deponátmi alebo zriadenie nového centrálneho úložiska, ktoré by spĺňalo technologické a bezpečnostné kritériá pre dlhodobú ochranu digitálneho obsahu.

Začlenenie e-deponátov do národného systému konzervačnej a informačnej činnosti má strategický význam. Vzhľadom na rastúci podiel digitálnych publikácií sa e-deponáty stávajú neoddeliteľnou súčasťou národného konzervačného fondu, ktorého úlohou je uchovávať a sprístupňovať všetky formy dokumentového dedičstva – bez ohľadu na nosič či formát. Systematická práca s e-deponátmi prispeje k ochrane digitálneho kultúrneho dedičstva, k posilneniu dlhodobej dostupnosti informačných zdrojov a k naplneniu princípov otvoreného prístupu, ktoré sú v súčasnosti základom modernej informačnej politiky.

Implementácia nového knižnično-informačného systému (ďalej KIS)

Jedným z najzásadnejších krokov v procese modernizácie slovenského knižničného systému je implementácia nového KIS. Tento proces má nielen technologický, ale aj strategický rozmer, pretože predstavuje základnú podmienku pre zefektívnenie služieb, prepojenie knižníc a vytvorenie digitálnej infraštruktúry kultúrneho dedičstva.

SNK bola poverená strategickou úlohou pripraviť analýzu a odporúčania pre vývoj a implementáciu nového KIS, ktorý by reflektoval aktuálne technologické trendy aj potreby používateľov. Súčasný systém, ktorý je v prevádzke už viac ako 25 rokov, sa ukazuje ako technologicky zastaraný a nevyhovujúci v kľúčových oblastiach: integrácie dát, škálovateľnosti, používateľskej prístupnosti a správy elektronických zdrojov. Tieto limity zásadne ovplyvňujú schopnosť knižníc efektívne zdieľať informácie, spolupracovať na spracovaní fondov a poskytovať moderné digitálne služby. Modernizácia KIS je preto nevyhnutným predpokladom pre ďalší rozvoj knižničného systému ako celku.

K septembru 2025 SNK dokončila odborný analytický dokument, ktorý sumarizuje požiadavky na nový systém a predkladá konkrétne odporúčania pre jeho implementáciu. Na základe tohto dokumentu bolo v októbri 2025, Ministerstvom kultúry SR, prijaté rozhodnutie, ktorým bola SNK oficiálne poverená koordináciou procesu nasadenia nového KIS. Nasadzovanie systému bude prebiehať postupne, v prvej fáze v rezortných knižniciach Ministerstva kultúry SR a v knižniciach zapojených do siete KIS3G. Systém bude zároveň otvorený pre dobrovoľné zapojenie ďalších knižníc, ktoré budú môcť využiť metodickú podporu SNK a asistenciu pri migrácii dát podľa svojich technických možností.

Digitalizácia a centrálna evidencia digitalizátov

SNK dlhodobo patrí medzi lídrov v oblasti digitalizá-

cie kultúrneho dedičstva. V rámci národných a medzinárodných projektov realizuje rozsiahle procesy digitalizácie knižničných fondov, ktoré prispievajú k ochrane, zachovaniu a sprístupňovaniu dokumentov v digitálnom prostredí. Digitalizácia predstavuje strategickú činnosť s priamym dosahom na uchovávanie kultúrnej pamäti národa a na rozvoj moderných služieb pre používateľov.

V marci 2024 došlo k ransomvérovému útoku, ktorý vážne poškodil technologickú infraštruktúru SNK. Následkom útoku bolo nutné pozastaviť činnosti spojené so spracovaním a publikovaním digitalizovaných objektov, pričom v súčasnosti prebieha iba samotná digitalizácia bez spracovania a sprístupňovania výstupov. SNK intenzívne komunikuje s Ministerstvom kultúry SR o potrebe systémového riešenia obnovy digitálnej infraštruktúry. Medzi najbližšie priority digitalizačného pracoviska patrí obnova digitalizačného workflow vrátane všetkých bezpečnostných prvkov, zabezpečenie opätovného pridávania objektov do Digitálnej knižnice SNK, posilnenie ochrany dát a prevencie voči kybernetickým hrozbám a stabilizáciu procesov správy a publikovania digitalizovaných objektov. Tieto kroky predstavujú základ pre obnovenie plnohodnotného fungovania digitalizačného reťazca a pre opätovné sprístupňovanie kultúrneho obsahu v digitálnom prostredí.

V nadväznosti na obnovu digitalizačných procesov sa SNK pripravuje aj na koordináciu výmeny knižnično-informačného systému Virtua v rámci siete KIS3G. Súčasťou tejto stratégie je aj zavedenie systémovej správy slovacikálneho obsahu – teda digitálnych a digitalizovaných dokumentov. Tento krok umožní jednotný prístup ku všetkým relevantným zdrojom a zároveň vytvorí predpoklady pre ich dlhodobé uchovanie.

V záujme zvýšenia efektívnosti a transparentnosti procesov digitalizácie je strategickým cieľom SNK vytvoriť celoslovenský Centrálny register digitalizátov. Tento register bude plniť viacero zásadných funkcií - slúžiť ako centrálny prehľad digitalizovaných dokumentov na území Slovenska, umožní koordináciu digitalizačných aktivít medzi jednotlivými knižnicami a pamäťovými inštitúciami, predchádzať duplicitnej digitalizácii rovnakých dokumentov a poskytovať základ pre národnú stratégiu digitalizácie a správu digitálneho kultúrneho dedičstva. Zriadenie tohto registra si vyžaduje úzku spoluprácu medzi SNK, verejnými a akademickými knižnicami, ako aj múzeami a archívmi, pričom SNK má ambíciu stať sa jeho hlavným koordinačným a metodickým centrom.

Budovanie centrálneho registra digitalizátov je kľúčovým krokom smerom k strategickej súhre medzi inštitúciami kultúrneho dedičstva. Digitalizácia už dávno nie je izolovanou technickou aktivitou, ale integrovanou súčasťou informačného ekosystému, ktorý spája knihovníctvo, archívnictvo, múzejníctvo aj vedecké prostredie. Vytvorením jednotnej platformy sa Slovenská republika priblíži európskym trendom otvorenej kultúry a získa predpoklady pre dlhodobú udržateľnosť správy digitálneho dedičstva.

Vzdelávanie a metodika ako piliere rozvoja knižničného systému

Vzdelávanie a metodická činnosť predstavujú strategické piliere rozvoja slovenského knihovníctva. SNK si uvedomuje, že efektívne fungovanie knižničného systému nie je možné bez odborne pripravených, flexibilných a inovatívnych pracovníkov, ktorí dokážu reagovať na rýchle technologické a spoločenské zmeny. Preto sa vzdelávanie stalo jednou z jej dlhodobých strategických priorít. Cieľom SNK je stať sa lídrom v oblasti odborného vzdelávania knihovníkov na Slovensku. Zvyšujúce sa nároky na kvalifikáciu, digitálne zručnosti a adaptáciu na nové poznatky si vyžadujú systematický prístup ku vzdelávaniu, ktorý bude kombinovať teoretickú prípravu s praktickými skúsenosťami.

V spolupráci so strednými a vysokými školami SNK rozvíja model prepojenia školského a akademického vzdelávania s praxou prostredníctvom odborných stáží a praxí študentov, výučby vybraných predmetov priamo v prostredí knižnice, ponuky tém záverečných prác v oblasti informačnej a knižničnej vedy, prípravy nového pro-

fesionálneho študijného programu pre knihovníkov, reflektujúceho moderné potreby odboru.

Súčasťou vízie je aj vytvorenie systému celoživotného vzdelávania, ktorý by mal byť podporený legislatívne a ponúkať flexibilné formy vzdelávania pre rôzne typy knižníc – od verejných po špeciálne inštitúcie.

Popri vzdelávacej funkcii plní SNK aj zásadnú metodickú úlohu v rámci národného knižničného systému. Jej cieľom je zabezpečiť jednotný a koordinovaný metodický rámec, ktorý zamedzí nejasnostiam a duplicite v činnostiach rôznych typov knižníc.

V súčasnosti SNK vedie Poradnú skupinu pre metodiku, Poradnú skupinu pre služby a spravuje dva akreditované vzdelávacie programy. V rámci šírenia odborných poznatkov využíva aj moderné formy komunikácie a popularizácie – prostredníctvom YouTube kanála, podcastov a Kalendára knihovníckych podujatí. Za posledné tri roky SNK zrealizovala 54 odborných podujatí a pripravila 14 metodických materiálov, ktoré sú priebežne aktualizované podľa potrieb odbornej praxe.

Napriek týmto aktivitám pretrváva potreba jasne definovať metodické kompetencie medzi inštitúciami, ktoré pôsobia v knižničnom systéme, a vytvoriť koordinovaný rámec spolupráce. Iba tak možno zabrániť prekrývaniu úloh, nejednoznačnosti metodických postupov a neefektívnemu využívaniu zdrojov. Súčasťou tohto koordinovaného systému sú knižnice s celoštátnou metodickou pôsobnosťou, ktoré zabezpečujú špecializované oblasti metodickej, odbornej a informačnej podpory (SNK v Martine (národná vedecká) – zriaďovateľ: Ministerstvo kultúry SR, Univerzitná knižnica v Bratislave (vedecká) – Ministerstvo kultúry SR, Centrum vedecko-technických informácií SR (vedecká) – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Slovenská pedagogická knižnica (vedecká) – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ústredná knižnica Slovenskej akadémie vied (vedecká) – Slovenská akadémia vied, Národné centrum zdravotníckych informácií – Slovenská lekárska knižnica (špeciálna) – Ministerstvo zdravotníctva SR, Knižnica Slovenského národného múzea (špeciálna) – Slovenské národné múzeum, Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči (špeciálna) – Ministerstvo kultúry SR).

Efektívna spolupráca týchto inštitúcií je predpokladom pre vznik národného metodického ekosystému, ktorý zabezpečí jednotnú odbornú úroveň, zdieľanie poznatkov a podporu inovácií v celom knižničnom sektore.

Veda, výskum a projektová činnosť

Neodmysliteľnou súčasťou poslania SNK je aj vedeckovýskumná činnosť, ktorá tvorí odborný a intelektuálny základ pre rozvoj celého knižničného systému. Zákon o knižniciach zveruje SNK úlohu bádateľského pracoviska v oblasti slovenského písomného dedičstva, čo zahŕňa nielen výskum historických fondov, ale aj analýzu moderných trendov v oblasti informačnej vedy, digitalizácie a kultúrneho manažmentu.

V poslednom desaťročí však dochádza k postupnému oslabovaniu výskumných kapacít. Kým v minulosti pôsobilo v SNK približne 25 výskumných pracovníkov, dnes zostáva aktívny už len jeden výskumník, čo výrazne obmedzuje možnosti realizácie vedeckých úloh a projektov. Cieľom SNK je preto obnoviť výskumné tímy a zároveň nadefinovať nové výskumné priority, ktoré reflektujú aktuálne spoločenské, technologické a odborové potreby. SNK identifikuje viacero nosných smerov, v ktorých je žiaduce rozvíjať výskum a interdisciplinárnu spoluprácu:

knihovnícka teória a metodológia, vrátane reflexie zahraničných konceptov a ich aplikácie v domácom prostredí, digitalizácia a využitie umelej inteligencie v knižničných procesoch, open-source riešenia a automatizované workflow, biografistika, výskum šľachtických rodov, starých tlačí a hudobných pamiatok, ochrana a konzervovanie dokumentov, vplyv prostredia, preventívna konzervácia a grafická dokumentácia.

Oblasť teórie knihovníctva si osobitne vyžaduje systematické posilnenie domáceho výskumu, ke-

ďže na Slovensku dlhodobo absentuje ucelená vedecká platforma, ktorá by prepájala výskum, prax a vzdelávanie v tejto disciplíne.

Jedným z hlavných cieľov do roku 2025 je zintenzívniť projektovú činnosť a podporiť vznik spoločných vedecko-výskumných iniciatív. Slovenské knižnice v súčasnosti disponujú len obmedzeným počtom väčších projektov, pričom hlavným limitujúcim faktorom je nízky počet pracovníkov schopných pripravovať a viesť projektové žiadosti. Preto SNK plánuje systematicky rozvíjať vzdelávanie zamestnancov v oblasti projektového manažmentu, grantových výziev a medzinárodnej spolupráce.

V rámci SNK vznikol nový útvar InovLab SNK (Innovation Laboratory) – pracovisko zamerané na výskum digitálnych technológií, umelej inteligencie a automatizácie knižničných procesov. InovLab bude predstavovať spoločnú platformu pre výskum, vývoj a testovanie inovatívnych riešení, ktoré môžu následne slúžiť ako modely pre implementáciu v rámci celého národného knižničného systému.

Dlhodobou víziou je vytvorenie koordinovaného systému vedecko-výskumnej činnosti v knihovníctve, založeného na spolupráci SNK s univerzitnými, akademickými a špecializovanými knižnicami. Takýto model by umožnil efektívne zdieľať výskumné kapacity a infraštruktúru, vytvárať spoločné projekty s vyšším odborným aj spoločenským dopadom, posilniť vedeckú identitu knihovníctva ako interdisciplinárnej oblasti a zároveň prepojiť výskum s praxou a metodickou činnosťou. Spoločný, systémovo koordinovaný výskum by sa mohol stať motorom inovácií a modernizácie slovenského knihovníctva, pričom SNK má potenciál zastávať v ňom vedúcu úlohu ako národné výskumné a vývojové centrum pre knižnice a knihovníctvo.

Ľudské zdroje – základ stability a rozvoja

Každá stratégia, nech je akokoľvek premyslená a technologicky vyspelá, stojí a padá na ľuďoch, ktorí ju realizujú. V prípade SNK to platí dvojnásobne – ako inštitúcia s celonárodnou pôsobnosťou potrebuje stabilný, kvalifikovaný a motivovaný tím, ktorý dokáže prepájať tradíciu s inováciami. V posledných rokoch nielen SNK čelí postupnému znižovaniu počtu zamestnancov, čo sa dotýka všetkých odborných aj podporných oblastí. Táto situácia si vyžaduje opakované revízie organizačnej štruktúry a prerozdelenie činností tak, aby bolo možné zachovať kontinuitu odborných procesov, no zároveň efektívnejšie využívať dostupné kapacity.

Zmeny v štruktúre musia zohľadniť potrebu vyváženia skúseností, inovácií a perspektívy – teda to, čo sa definuje ako model trojgeneračnej inštitúcie. Tento prístup umožňuje prepojenie skúsených odborníkov s mladými profesionálmi, čím sa podporuje prenos znalostí, kontinuita a prirodzená obnova personálu. Súčasťou tejto stratégie je aj nástupnícky plán, založený na princípoch mentoringu a koučingu talentov, ktoré podporujú individuálny rozvoj a dlhodobé udržanie odborných kompetencií.

Medzi najvýraznejšie výzvy patrí nedostatok kvalifikovaných pracovníkov nielen v odbornej oblasti knihovníctva, ale aj v súvisiacich profesiách – najmä v oblasti financií, verejného obstarávania a technickej prevádzky. Ďalším limitujúcim faktorom je neochota časti zamestnancov adaptovať sa na nové technológie a formy práce, čo komplikuje implementáciu moderných riešení. Preto SNK stanovuje ako prioritu cieľové personálne opatrenia, ktoré budú mať individuálny aj systémový charakter. Ich cieľom je stabilizovať kľúčové odborné pozície, zlepšiť kvalifikačnú štruktúru pracovníkov, podporiť ich priebežné vzdelávanie a profesijný rast, vytvoriť pracovné prostredie, ktoré motivuje k inováciám a spolupráci.

Dlhodobou ambíciou je budovať moderná, adaptabilnú a hodnotovo ukotvenú inštitúciu, ktorá si zachová odbornosť, no zároveň bude schopná pružne reagovať na výzvy digitálnej a kultúrnej transformácie.

Financovanie a prevádzka inštitúcie

Finančná stabilita a efektívna prevádzka predstavujú základné predpoklady pre dlhodobé plnenie poslania SNK. Udržateľné financovanie je nevyhnutné nielen pre zachovanie rozsahu odborných a kultúrnych aktivít, ale aj pre zabezpečenie

technologického rozvoja, ochrany zbierok a podpory ľudských zdrojov. Jednou z kľúčových priorít SNK, ale samozrejme aj ostatných knižníc, je zníženie závislosti od štátneho rozpočtu, prípadne od rozpočtov samosprávnych krajov alebo iných zriaďovateľov, prostredníctvom postupného zavádzania modelu viaczdrojového financovania. Tento model má umožniť väčšiu flexibilitu a odolnosť inštitúcie voči ekonomickým výkyvom a zároveň podporiť jej strategickú nezávislosť.

Základom viaczdrojového financovania by mali byť štyri piliere:

- Verejné zdroje – stabilné financovanie základných funkcií a povinných činností vyplývajúcich zo zákona,
- Grantové a projektové zdroje – podpora rozvojových, výskumných a digitalizačných aktivít,
- Sponzoring a donorstvo – rozvoj partnerstiev so súkromným a firemným sektorom,
- Komercionalizácia služieb a produktov – rozširovanie ponuky špecializovaných služieb, vydavateľskej činnosti a odborných konzultácií.

Zároveň by malo byť cieľom knižníc podporovať kultúru darcovstva a mecenášstva v oblasti kultúrneho dedičstva, ktorá je v slovenskom prostredí stále nedostatočne rozvinutá.

Popri diverzifikácii zdrojov financovania je potrebné sa sústrediť aj na optimalizáciu prevádzkových nákladov a zefektívnenie hospodárenia. Jednou z hlavných oblastí je znižovanie energetickej spotreby prostredníctvom modernizácie budov, obnovy technickej infraštruktúry a využívania environmentálne udržateľných riešení. Zavádzanie úsporných opatrení má dvojitý efekt – prispieva k finančnej stabilite inštitúcie a zároveň podporuje ekologicky zodpovedný prístup k správe verejných prostriedkov. Udržateľná prevádzka teda neznamená iba šetrenie zdrojov, ale aj hľadanie nových modelov riadenia, partnerstiev a investícií, ktoré umožnia knižnici plnohodnotne plniť jej národné, odborné i spoločenské poslanie.

Publicita, prezentácia a marketing inštitúcie

V súčasnom prostredí, ktoré je charakteristické vysokou konkurenciou o pozornosť verejnosti a rýchlymi zmenami v informačných technológiách, nadobúda publicita a marketing kultúrnych inštitúcií čoraz väčší význam. Pre knižnice to znamená posun od tradičného chápania komunikácie smerom k aktívnemu budovaniu značky, reputácie a partnerstiev v kultúrnom a spoločenskom priestore. Kľúčovou úlohou je budovanie pozitívneho imidžu voči verejnosti, médiám, odborným partnerom a potenciálnym sponzorom. Knižnice by sa mali zároveň usilovať o posilnenie internej motivácie a angažovanosti svojich zamestnancov, pretože práve ich identifikácia s poslaním a hodnotami inštitúcie je predpokladom pre úspešnú externú komunikáciu. Základom je otvorená, profesionálna a zrozumiteľná komunikácia, ktorá prezentuje SNK ako modernú, dôveryhodnú a spoločensky zodpovednú inštitúciu.

SNK už v súčasnosti realizuje viaceré aktivity v oblasti komunikácie a prezentácie, medzi ktoré patria:

- spolupráca s médiami a aktívne využívanie sociálnych sietí na šírenie informácií a popularizáciu odborných aj kultúrnych aktivít,
- tvorba podcastov, newsletterov a informačných kampaní, ktoré približujú činnosť knižnice širokej verejnosti,
- príprava novej, modernej a prístupnej webovej stránky, ktorá bude slúžiť ako hlavný komunikačný a prezentačný kanál inštitúcie.

Tieto aktivity sú zamerané na spájanie odborného obsahu s atraktívnou formou, čo umožňuje osloviť nielen odbornú komunitu, ale aj širokú verejnosť. Každá knižnica by sa mala zamerať na vypracovanie komplexnej PR a komunikačnej stratégie, ktorá prepojí všetky formy komunikácie – internú, externú aj digitálnu – do jednotného a konzistentného systému. Medzi plánované kroky patria - rozšírenie multimediálneho obsahu prostredníctvom blogov, vlogov a interaktívnych formátov, posilnenie spolupráce s kultúrnymi a pamäťovými inštitúciami, a napr. aj možná príprava “balíčka kultúrnych a turistických

zážitkov" v spolupráci s partnermi, ktorí môžu prispieť k propagácii kultúrneho dedičstva a posilniť pozíciu knižníc ako centier kultúrneho života. Rozvoj týchto aktivít bude kľúčový pre formovanie novej identity knižníc, ktoré nielen uchovávajú a chránia písomné dedičstvo, ale aj aktívne komunikujú jeho hodnotu a zmysel súčasnej spoločnosti.

Záver

Rozvoj slovenského knihovníctva v 21. storočí si vyžaduje nielen moderné technológie a efektívne systémy, ale predovšetkým strategickú súhru všetkých aktérov, ktorí stoja za ochranou, sprístupňovaním a rozvíjaním písomného kultúrneho dedičstva. SNK ako vrcholná inštitúcia v tomto systéme sa usiluje vytvárať rámec, v ktorom sa spájajú odborné kompetencie, technologické inovácie, výskum, vzdelávanie i ľudský potenciál do jedného funkčného a hodnotovo ukotveného celku.

Táto súhra neznamená iba koordináciu činností, ale predovšetkým vzájomnú dôveru, zdieľanie poznatkov a spoločnú zodpovednosť za budúcnosť knižničného systému.

Každá z oblastí, ktorým sa SNK v posledných rokoch intenzívne venuje – od katalogizácie, digitalizácie a e-deponátov, cez implementáciu nového knižnično-informačného systému, až po vzdelávanie, metodiku, výskum a ľudské zdroje – predstavuje nevyhnutný pilier tejto vízie.

Základom strategickej súhry je rovnováha medzi tradíciou a inováciou. Slovenské knihovníctvo sa opiera o hlboké historické korene, no zároveň musí smerovať k otvorenosti, technologickej vyspelosti a schopnosti reagovať na potreby digitálnej spoločnosti. Kľúčom k úspechu je spoločná koordinácia, dlhodobé plánovanie a udržateľné financovanie, ktoré umožnia nielen rozvoj jednotlivých inštitúcií, ale aj stabilitu celého systému.

V kontexte celospoločenských zmien sa knižnice stávajú viac než len uchovávateľmi dokumentov – sú centrami poznania, kultúrnej pamäti a občianskej kultúry. Strategická súhra preto nie je jednorazovým cieľom, ale dlhodobým procesom, ktorý vyžaduje otvorenú komunikáciu, odbornú solidaritu a víziu spoločného dobra.

SNK sa touto víziou hlási k zodpovednosti nielen voči knižniciam, ale aj voči spoločnosti – k záväzku, že kultúrne dedičstvo minulosti bude zachované, poznanie prítomnosti sprístupnené a budúcnosť otvorená pre ďalšie generácie.

MENIACE SA ÚLOHY, NOVÉ ZRUČNOSTI: AKO ĎALEJ VO VZDELÁVANÍ INFORMAČNÝCH PROFESIONÁLOV ?
/ CHANGING ROLES, NEW SKILLS: HOW TO PROCEED IN THE EDUCATION OF INFORMATION PROFESSIONALS?

Prof. Jaroslav Šušol, Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra knižničnej a informačnej vedy, jaroslav.susol@uniba.sk

Abstract: With the deepening digital transformation, the roles of librarians and information professionals are expanding beyond their traditional activities. This paper focuses on the main factors that shape the content and organization of education in the field of information science. On the one hand, there are academic requirements (e.g., accreditation criteria, graduate profile), and on the other hand, there are needs of practice that require flexible, digitally proficient, and socially/communally engaged professionals. Special attention is paid to AI literacy as a new and key skill.

Key words: digital transformation, librarians, education, information sciences, AI literacy

Kľúčové slová: digitálna transformácia, knihovníci, vzdelávanie, informačné vedy, AI gramotnosť

Úvod

Vzdelávanie informačných profesionálov sa historicky vyvíjalo v tesnej väzbe na potreby praxe a na technologické zlomy, spojené predovšetkým s informačnými a komunikačnými technológiami a ich využitím v knižnično-informačných procesoch – od katalogizácie až po digitálne ekosystémy a dáta. Slovenské vzdelávacie inštitúcie reflektujú tieto inovačné vlny a zároveň reagujú na lokálne rámce v širšom spoločenskom kontexte: akreditáciu a personálne limity, tlak na „merateľný“ výkon vo vede, súťaž o uchádzačov či potrebu rekvalifikácie v teréne. Napriek týmto obmedzeniam ostáva jadrom prípravy odborníkov schopnosť spájať prácu so zdrojmi a používateľmi s porozumením technológiám a spoločenským dopadom informačných služieb.

Tento text ponúka stručný prehľad najvýznamnejších historických a súčasných východísk vzdelávania informačných profesionálov, predstavuje model BLISE ako orientačný rámec kurikula, približuje profil a nedávne zmeny štúdia na KKIV FiF UK a napokon naznačuje, ako generatívna umelá inteligencia mení technológie, pracovné toky i pedagogické priority. Cieľom je poskytnúť prakticky použiteľnú mapu – čo udržať, čo posilniť a čo preformátovať – aby si študijný program informačné štúdiá zachoval svoju akademickú úroveň a zároveň zvýšil uplatniteľnosť absolventov.

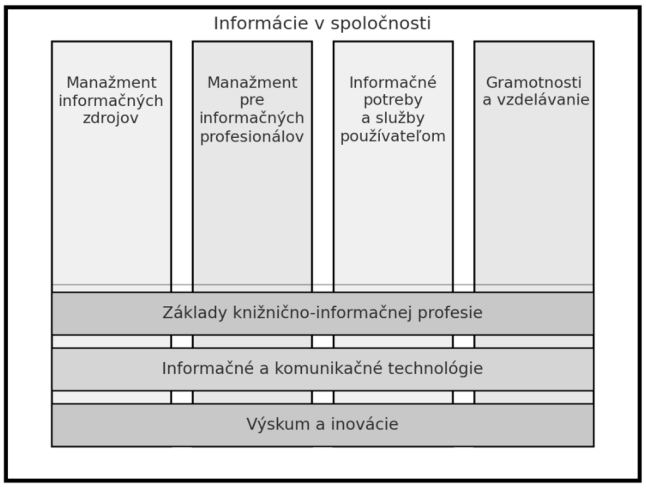
Kontinuita a zmena: kurikulárny vývoj informačných štúdií

Vzdelávanie v oblasti knižničnej a informačnej vedy sa na univerzitnej úrovni začalo rozvíjať v anglofónnom svete od konca 19. storočia. V roku 1887 Melvil Dewey založil prvú knihovnícku školu, The School of Library Economy, na Columbia College v New Yorku a v roku 1902 vznikla podobná škola vo Veľkej Británii na pôde the London School of Economics (Norman, 2022). Na Slovensku sa prvý lektorát s ponukou kurzov knihovníctva pre študentov FiF UK v Bratislave otvoril v roku 1923, ale až v roku 1951 sa rozbehlo prvé plnohodnotné, aj keď iba dvojročné štúdium knihovníctva. To v nasledujúcich rokoch prešlo mnohými zmenami, súvisiacimi s formami a organizačným ukotvením vysokoškolského vzdelávania v Československu, resp. na Slovensku (Rankov, 2020, Steinerová, 2020).

Vývoj vzdelávania v oblasti knihovníctva bol po obsahovej stránke permanentne ovplyvňovaný požiadavkami praxe, zmenami v informačných a komunikačných technológiách i spoločenskom vnímaní

profesie. V roku 1915 bola v USA založená asociácia, ktorá je v súčasnosti známa pod názvom the Association for Library and Information Science Education (ALISE) a ktorej aktuálna úloha spočíva v zastrešovaní organizačných, podporných a propagačných aktivít v oblasti inovatívneho vzdelávania, kreatívneho poskytovania obsahu a výskumu. Škála tém a trendov, s ktorými sa v doméne knihovníckeho vzdelávania môžeme v ostatných rokoch stretnúť, je pomerne široká. Azda najzásadnejším trendom ostatných 30 rokov je vývoj disciplíny KIV smerom k tzv. „informačnému poľu“ alebo informačnej doméne (information field – iField). Inštitucionálnym reprezentantom tohto smerovania je hnutie *iSchools*, teda informačných škôl, ktoré sú zväčša spájané s takými fenoménmi ako informačná explózia, digitálne informácie, informačné technológie, či dôraz na vzťah medzi informáciami, ľuďmi a technológiami (https://ischools.org/About).

Významným nástrojom na mapovanie aktuálneho stavu študijných programov, ale tiež v prípade úvah či ašpirácií na dosiahnutie zmien a modernizáciu vzdelávania, sú *komparatívne kurikulárne analýzy.* Jedno takéto porovnanie bolo postavené na údajoch zhromaždených v štatistických správach spomínaného ALISE a zameralo sa na to, ako sa počas uplynulých dvadsiatich rokov menili sylaby študijných programov inštitucionálnych členov združenia

Model BLISE – základné oblasti poznania: štyri vertikálne piliere (zdroje, manažment, používateľské služby, gramotnosti) podopreté tromi horizontálnymi vrstvami (základy profesie, IKT, výskum a inovácie) a rámcované oblasťou informácie v spoločnosti (podľa *Chu et al., 2022).*

(Chung et al., 2022). Výsledkom takýchto analýz sú zväčša odporúčania týkajúce sa optimálneho obsahu štúdia disciplíny. Z ostatnej doby si našu pozornosť zaslúžia najmä odporúčania, ktoré boli vytvorené na pôde IFLA, konkrétne pracovnej skupiny BSLISE (Building Strong LIS Education Working Group). Ide o *IFLA Guidelines for Professional Library and Information Science (LIS) Education Programmes (Chu et al., 2022), ktoré syntetizujú model vzdelávania v odbore v podobe 8 základných oblastí poznania (tzv. foundational knowledge areas).* Schéma zámerne rozlišuje vertikálne piliere ako domény priamej práce so zdrojmi a používateľmi, horizontálne vrstvy ako prierezové kapacity umožňujúce kvalitu a inovácie v rámci kurikula, a napokon rámcujúcu oblasť, ktorá dáva celku spoločenský zmysel (pozri obr. 1).

Štyri vertikálne piliere reprezentujú operačné jadro profesie: (1) *manažment informačných zdrojov* (kurátorstvo fondov, metadáta, sprístupňovanie), (2) *manažment pre informačných profesionálov* (riadenie služieb, projekty, vodcovstvo), (3) *informačné potreby a služby používateľom* (referenčné služby, výskumné konzultácie, analýza potrieb používateľov, personalizované odporúčania, prístupnosť a inkluzívny dizajn), a (4) *gramotnosti a vzdelávanie* (informačná/mediálna/AI gramotnosť a pedagogická podpora). Ich „vertikalita“ naznačuje, že ide o nosné, používateľsky viditeľné oblasti, v ktorých sa profiluje odborná identita aj uplatniteľnosť absolventov.

Tri horizontálne vrstvy sú prierezové a podopierajú všetky štyri piliere: (5) *základy knižnično-informačnej profesie* (etika, hodnoty, štandardy, terminológia), (6) *informačné a komunikačné technológie* (dátové a systémové kompetencie, interoperabilita) a (7) *výskum a inovácie* (metodológia, evaluácia, experimentovanie). Horizontálna orientácia vrstiev zdôrazňuje, že tieto kapacity musia byť integrované

naprieč predmetmi i praxou: od tvorby politík cez kvalitu dát až po hodnotenie dopadov služieb.

Rámcujúca oblasť (8) *informácie v spoločnosti* oba predchádzajúce celky spája dohromady a dáva im smerovanie: reflektuje právne, etické, kultúrne a ekonomické podmienky, otázky prístupu a spravodlivosti, ako aj dopady technológií (vrátane AI) na poznanie, vzdelávanie a demokratickú participáciu. V praxi to znamená, že kurikulárne i profesijné rozhodnutia sa neodvodzujú iba od technických možností, ale aj od spoločenskej hodnoty a zodpovednosti, ktorú má knižnično-informačný ekosystém prinášať.

Vzdelávanie na KKIV FiF UK

Katedra knižničnej a informačnej vedy FiF UK v Bratislave (KKIV FiF UK), ktorá bola založená v roku 1960, je v súčasnosti jedným z troch pracovísk na Slovensku, ktoré pripravujú vysokoškolsky vzdelaných absolventov pre knižnično-informačnú prax. Nejde pritom iba o knižnice, ale o širšiu škálu informačne orientovaných inštitúcií. Informačné štúdiá na KKIV sa v duchu svojho názvu v ostatných dvoch dekádach orientujú primárne na všeobecnejšiu sféru práce s (odbornými) informáciami, s výraznejším pokrytím témy webových zdrojov, najmä v rámci kategórií použiteľnosti a dostupnosti.

Na zmeny v obsahu práce v odbore, potreby praxe, ale aj spätnú väzbu zo strany študentov i absolventov (Lichnerová et al., 2018) KKIV reagovala v roku 2020 zásadnými úpravami v organizácii i obsahu svojho bakalárskeho študijného programu *informačné štúdiá*. *Podstatou reformy je návrat ku koncepcii troch špecializácií – informačný manažment a dizajn, knižnice a literárna komunikácia a dejiny knižnej kultúry. Tieto sú vystavané v podobe troch samostatných blokov povinne voliteľných predmetov, ktoré si študenti vyberú popri spoločných predmetoch pokrývajúcich „jadro“ odboru. V ostatných rokoch sa katedra (v súlade s trendmi iSchools) orientovala viac na informačnú zložku odboru, ale obsahovo v štúdiu zostávali výrazné knihovnícke prvky, ktoré často nevyhovovali naturelu „neknihovnícky“ zameraných študentov. Prvé skúsenosti s otváraním špecializácií za ostatné roky nám zatiaľ, žiaľ, ukazujú, že o dve „tradičnejšie“ špecializácie je medzi študentmi minimálny záujem a ich realizácia pre pár študentov je neefektívna. V každom prípade viaceré špecializované predmety ponúkame aspoň v polohe výberových predmetov.*

Na podobu študijného programu i celkové fungovanie katedry mali v ostatných rokoch vplyv viaceré odborné, spoločenské i akademické faktory. Možno ich zhrnúť do niekoľkých bodov:

- Skompaktnenie sústavy odborov vysokoškolského vzdelávania v roku 2019, ktoré prinieslo preusporiadanie tradičných hraníc medzi akademickými disciplínami. Knižnično-informačné štúdiá sa v tomto rámci ocitli v jednom odbore spolu so žurnalistikou a masmediálnymi štúdiami pod širším strešným označením *mediálne a komunikačné štúdiá*. Takéto zaradenie má dva dôsledky – na jednej strane posilňuje medziodborové prepojenia (napr. v oblastiach dátovej a mediálnej gramotnosti, digitálnej produkcie či informačnej etiky), na druhej strane vyvoláva potrebu jasne deklarovať a vymedzovať špecifiká informačnej vedy (organizácia znalostí, informačná architektúra, správa dát a fondov, informačné služby) tak, aby nestratili svoj priestor v konkurencii viditeľnejších mediálnych tém.
- Formálne podmienky akreditácie a personálneho zabezpečenia programov – požiadavka minimálne piatich garantujúcich pracovníkov na úrovni docenta/profesora je v malých odboroch významnou existenčnou výzvou: determinuje rozsah a stabilitu kurikulárnej ponuky, nároky na habilitačné a inauguračné trajektórie a zároveň motivuje k sieťovaniu medzi príbuznými programami. Do tohto obrazu zapadá aj vytvorenie spoločného doktorandského programu v oblasti mediálnych a komunikačných štúdií, ktorý poskytuje platformu pre širšiu výskumnú spoluprácu, no zároveň vyžaduje dôsledné zabezpečenie tém a metodík špecificky ukotvených v informačnej vede.
- Výkonové kritériá hodnotenia a financovania, ktoré v slovenskom prostredí kladú dôraz na „vysoko bodované“, najmä zahraničné publikácie. Tento tlak

zvyšuje kvalitatívnu latku a internacionalizáciu výskumu, zároveň však vytvára určité napätie v kontexte potreby riešiť národné či lokálne otázky knižničnej a informačnej praxe, publikovať v slovenčine a budovať odborný diskurz orientovaný na transfer poznatkov a inovácií do knižničnej a informačnej politiky a praxe.

• Reputačné a trhové podmienky v oblasti vysokoškolského vzdelávania sa premietajú do dynamiky náboru študentov – renomé odboru a finančné ohodnotenie absolventov v praxi priamo ovplyvňujú počet uchádzačov aj možnosť selekcie. Ak je mzdová atraktivita pracovných pozícií v knižniciach a informačných službách limitovaná, univerzita musí výraznejšie zviditeľňovať transverzálne kompetencie absolventov (dáta, UX, digitálne služby, informačná bezpečnosť, AI gramotnosť), ktoré zvyšujú ich uplatniteľnosť aj mimo tradičného sektora a tým spätne posilňujú reputáciu programu.

• Signály z praxe, najmä pretrvávajúca potreba rekvalifikácie pracovníkov, ukazujú na dopyt po flexibilných formátoch vzdelávania (mikrocertifikáty, krátke profesijné moduly, kurzy typu *upskilling* a *reskilling*) a po kurikulárnom moste medzi akademickým programom a celoživotným vzdelávaním – so zameraním najmä na tých záujemcov o štúdium, ktorí už pracujú v knižniciach ale nemajú dostatočné odborné vzdelanie. Pre FiF UK to otvára priestor pre modulárnu architektúru štúdia, v ktorej sa prepojí pregraduálne vzdelávanie s ponukou pre prax (napr. kurzy informačnej a dátovej gramotnosti, správy digitálnych zbierok, otvorenej vedy, autorského práva a informačnej bezpečnosti), a zároveň sa využije synergia s mediálnymi a komunikačnými štúdiami.

Transformácia profesie

Premena profesie knihovníka pod vplyvom digitálnych technológií a generatívnej AI je viac než len technologická obmena nástrojov – ide o posun k práci s dátami, algoritmami a dôveryhodnosťou poznania. Moderný knihovník, či už pracuje vo verejnej, akademickej alebo vedeckej knižnici, dnes potrebuje technologickú a dátovú gramotnosť: orientáciu v základoch AI a strojového učenia, schopnosť pracovať s dátami a metadátami na rôznych platformách, porozumenie štruktúr znalostí a postupov ich kurátorstva. K tomu patrí aj praktická znalosť bibliometrie a scientometrie – nielen kvôli hodnoteniu výskumných výstupov, ale aj preto, aby pracovník knižnice vedel používateľom sprostredkovať kontext vedeckej komunikácie (viditeľnosť, vplyv, sieťové prepojenia).

Rovnako dôležité sú komunikačné a pedagogické zručnosti. Knihovník sa stáva digitálnym facilitátorom, sprostredkovateľom, ktorý vie navrhovať a viesť informačné vzdelávanie v hybridnom prostredí, pracovať s konverzačnými rozhraniami a personalizovanou komunikáciou, a pritom udržať pedagogickú kvalitu – od formulovania učebných výstupov až po hodnotenie nadobudnutých kompetencií. Personalizácia služieb neznamená len adresnejší marketing knižničných zdrojov, ale predovšetkým schopnosť adaptovať obsah a formu podpory na potreby rôznych skupín používateľov. K jadru profesionálnej identity dnes patrí aj orientácia v etike, práve a spoločenských dôsledkoch nových technológií. Etická práca s AI zahŕňa posudzovanie rizík (zaujatosti, halucinácie, ochrana súkromia), transparentnosť zdrojov a vysvetliteľnosť postupov (Cox, 2025). Základy práva duševného vlastníctva sú nevyhnutné pri práci s licenciami, otvoreným prístupom a generovaným obsahom (International, 2025). V širšom zmysle môžeme konštatovať, že knihovníci podporujú informačnú spravodlivosť – teda spravodlivý prístup k informáciám, rozvoj kritickej (AI) gramotnosti a posilňovanie používateľov v digitálnom prostredí.

Nevyhnutnou súčasťou profesionálnej kvalifikácie je aj množina tzv. mäkkých zručností, medzi ktorými dôležité miesto zaujíma adaptabilita a spolupráca. Profesionálna prax sa mení rýchlejšie než kurikulum, preto je pre informačných pracovníkov kľúčová flexibilita vo vzťahu k technologickým zmenám a schopnosť pracovať v interdisciplinárnych tímoch – s IT špecialistami, dátovými analytikmi či vývojármi. Knihovník tak vstupuje do rolí spolunavrhovateľa služieb, kurátora dá-

tových tokov a sprostredkovateľa medzi technológiou a používateľom. Kombinácia technickej zdatnosti, pedagogickej praxe, eticko-právnej orientácie a tímovej spolupráce definuje aktuálny štandard profesie, ktorý zvyšuje hodnotu knižníc v ekosystéme vzdelávania, vedy a kultúry.

Umelá inteligencia ako faktor zmeny

Generatívna AI sa za ostatných pár rokov stala dominantnou technológiou súčasnosti a prejavuje sa aj ako hybná sila premeny odboru v dvoch navzájom previazaných dimenziách:

1) Technológie a postupy odboru

AI mení infraštruktúru aj postupy knižničných a informačných služieb v troch smeroch:

- automatizuje rutinné činnosti;
- rozširuje repertoár metód spracovania informácií;
- umožňuje nové typy používateľského rozhrania.

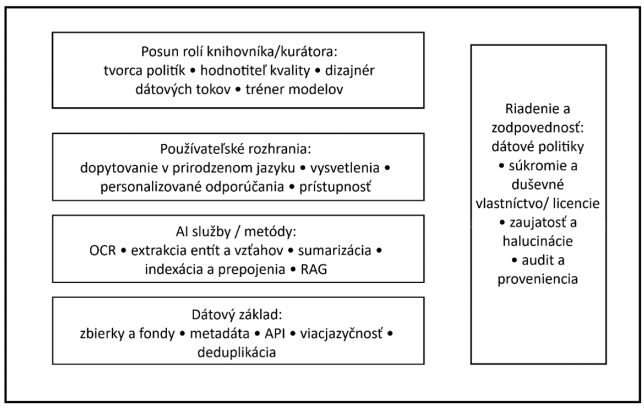
Veľké jazykové modely dokážu urýchliť tvorbu popisu/záznamu, sumarizáciu a tematickú indexáciu dokumentov, extrakciu entít a vzťahov, návrhy autorít či prepojenie záznamov v rozličných zbierkach a fondoch (Library, 2025). V kombinácii s postupmi RAG (retrieval-augmented generation) sa posilňuje presnosť generovaných výstupov a znovupoužiteľnosť lokálnych znalostných báz. RAG je architektúra, v ktorej sa jazykový model pri generovaní odpovede opiera o aktuálne vyhľadané dokumenty zo znalostnej bázy (repozitár, katalóg, web) a tým znižuje halucinácie a umožňuje citovať zdroje.

Konverzačné rozhrania nad katalógmi, repozitármi a databázami uľahčujú dotazovanie v prirodzenom jazyku, reformuláciu požiadaviek, vysvetlenia a personalizované odporúčania. Kľúčová je pritom transparentnosť zdrojov, citovanie pasáží a kontrola halucinácií cez pripojené dôkazy (OCLC, 2025;). AI zlepšuje funkčnosť OCR, vrátane zvládania identifikácie historických skriptov, generuje popisy a alternatívne texty, titulky a prepisy, podporuje viacjazyčné sprístupnenie a kurátorstvo dokumentov označovaných ako „born-digital“ (identifikácia duplikátov, deduplikácia, detekcia právnych rizík). (porov. Momtaz, 2025; Fleischhacker, 2025; Humphries et al., 2024)

Korektné využívanie AI vyžaduje a zároveň podporuje rozvíjanie interných politík jednotlivých inštitúcií pre prácu s modelmi v takých oblastiach ako sú správa promptov a výstupov, určovanie hraníc citlivých dát, kontrola únikov, posúdenie rizík, auditovateľnosť rozhodnutí systémov a evidencia pôvodu obsahu (Association, 2025). Takéto pracovné toky integrujú AI ako spolupracovníka v pracovnom procese: knihovník/kurátor preberá úlohy tvorcu politík, hodnotiteľa kvality, dizajnéra dátových tokov a trénera modelov. Odbor sa tak môže posúvať od manuálne-procedurálnych postupov k dizajnu a riadeniu procesov, ktoré sú podporované umelou inteligenciou. Jadrom kompetencií sa stáva schopnosť kombinovať odborné znalosti s dátovým kurátorstvom, evaluáciou modelov a eticko-právnou kontrolou.

2) Rozšírenie pedagogickej dimenzie odboru

Implementácia umelej inteligencie v žiadnom prípade neoslabuje potrebu informačnej gramotnosti. Práve naopak, rozširuje ju a prehlbuje do podoby *AI gramotnosti* ako súboru vedomostí, zručností a postojov, ktoré umožňujú bezpečné, kritické a tvorivé využívanie generatívnych nástrojov. Komplexný pedagogický prístup k fenoménu AI gramotnosti už

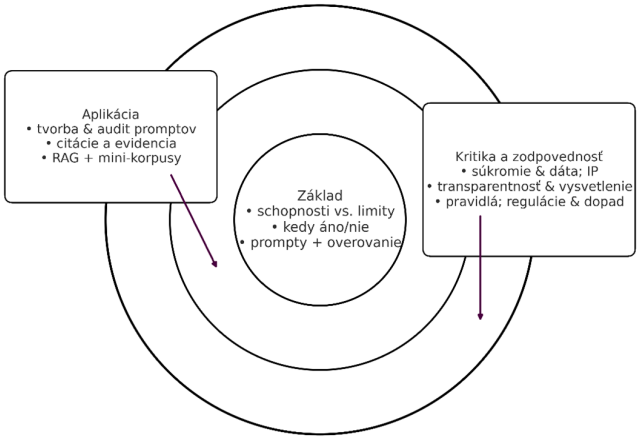

Technologické vplyvy AI na profesiu knihovníka

spracovali viacerí autori (Hervieux, 2024; Digital, 2024), často sa ako referenčný model uvádza taxonómia v podobe pyramídy, ktorá má šesť úrovní (vedieť, chápať, využiť, analyzovať, vyhodnotiť a tvoriť), pričom každá z nich vyžaduje od študentov vyššiu úroveň myslenia a chápania súvislostí (Ng et al., 2021). Pre aplikáciu AI gramotnosti v oblasti knižničnej a informačnej vedy a praxe sa môžeme obmedziť na trojvrstvový rámec, ktorý je aplikáciou tradičného modelu K–S–A (znalosti – zručnosti – postoje) bežne používaného v kurikulách:

- základ: porozumenie tomu, čo modely robia a čo nerobia (pravdepodobnostná povaha výstupov, halucinácie, zaujatosti), limity a vhodné použitie, základné princípy promptovania a verifikácie so zdrojmi;
- aplikácia: tvorba a audit promptov pre účely vyhľadávania, sumarizácie a prepisu; práca s citáciami a evidenciou zdrojov pri texte vygenerovanom cez AI; hodnotenie kvality (presnosť/odozva, faktickosť), vyhľadávanie v kontexte lokálnych zdrojov, tvorba mini-korpusov pre špecifické úlohy;
- kritika a zodpovednosť: ochrana súkromia a dát, autorské právo a licencie, transparentnosť a vysvetliteľnosť, pravidlá používania AI v štúdiu a výskume, regulačné rámce a ich dopad na prax inštitúcií.

Z pohľadu študijného plánu informačných štúdií tento model ponúka koncepčný návod na transformáciu tradičných modulov informačnej a mediálnej gramotnosti na integrované balíky AI gramotnosti, ktoré spájajú hľadanie, hodnotenie a používanie informácií s tvorbou obsahu v prostredí, kde sú výstupy čiastočne generované strojom. V praxi knižníc to otvára priestor pre celoživotné vzdelávanie (mikrocertifikáty, krátke kurzy pre prax) a komunitné programy typu *AI pre všetkých*.

Trojvrstvový model konceptu AI gramotnosti v kontexte knižnično-informačnej teórie a praxe.

Záver

Profesijná identita informačných špecialistov sa v podmienkach nových technológií stále výraznejšie presúva od manuálne-procedurálnych činností smerom k dizajnu a riadeniu procesov podporovaných dátovo a umelou inteligenciou. Dvojitá zmena – technologická (automatizácia, nové rozhrania, RAG nad lokálnymi zdrojmi) a pedagogická (posun od tradičnej informačnej gramotnosti k integrovanej AI gramotnosti) – si vyžaduje študijné kurikulum, ktoré stojí na pilieroch BLISE, je modulárne, prepojené s praxou a opiera sa o jasné pravidlá *riadenia AI* (právo, etika, transparentnosť, overiteľnosť). V podmienkach KKIV považujeme za prioritu zabudovať do jadra štúdia dátové a AI kompetencie, a tieto témy rozvíjať aj v podmienkach ponúkaných kurzov celoživotného vzdelávania.

Článok bol spracovaný s podporou NextGenerationEU prostredníctvom Plánu obnovy a odolnosti SR v rámci projektu č.09I03-03-V04-00239, InCreDe, a tiež prostredníctvom projektu KEGA Kultivácia etických praktík pri práci s informáciami v univerzitnom prostredí (KEPUP) – projekt č. 068UK-4/2025.

Bibliografické odkazy

ASSOCIATION OF COLLEGE AND RESEARCH LIBRARIES (ACRL). 2025. *AI Competencies for Academic Library Workers*. Chicago: ACRL, schválené október 2025 [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://www.ala.org/sites/default/files/2025-10/acrl_ai_competencies.pdf

COX, A. (ed.). 2025. *Entry Point: Libraries*

and AI. IFLA. [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://repository.ifla.org/handle/20.500.14598/4034

DIGITAL PROMISE. 2024. *AI Literacy: A Framework to Understand, Evaluate, and Use AI*. [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED671235.pdf

FLEISCHHACKER, D., KERN, R. a W. GÖDERLE. 2024. Enhancing OCR in historical documents with complex layouts through machine learning. *International Journal on Digital Libraries*, 2025, 26(3). [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://arxiv.org/abs/2401.07787

HERVIEUX, S. a A. WHEATLEY. 2024. *Building an AI Literacy Framework: Perspectives from Instruction Librarians and Current Information Literacy Tools*. Chicago: Choice/ACRL. [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://www.choice360.org/wp-content/uploads/2024/08/Taylor-Francis_whitepaper_08.28.24_final.pdf

HUMPHRIES, M., LEDDY, L.C., DOWNTON, Q. et al. 2024. Unlocking the Archives: Using Large Language Models to Transcribe Handwritten Historical Documents. *arXiv preprint*, 2024. [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://arxiv.org/abs/2411.03340

CHU, C.M., RAJU, J. et al. 2022. *IFLA Guidelines for Professional Library and Information Science (LIS) Education Programmes*. IFLA. 20 s. [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://repository.ifla.org/handle/123456789/1987

CHUNG, E., SCHALK, J. a J. YOON, 2022. How have LIS school curricula evolved over the past twenty years? *The Canadian Journal of Information and Library Science / La Revue canadienne des sciences de l'information et de bibliothéconomie*, 45(1), 1–30. [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://doi.org/10.5206/cjilsrcsib.v45i1.14192

INTERNATIONAL FEDERATION OF LIBRARY ASSOCIATIONS AND INSTITUTIONS (IFLA). 2025. *IFLA Statement on Copyright and Artificial Intelligence (AI)* 6. 4. 2025 [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://repository.ifla.org/handle/20.500.14598/3927

LIBRARY OF CONGRESS. 2024. *Exploring Computational Description (ECD)*. [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://www.loc.gov/labs/work/experiments/ECD/

LICHNEROVÁ, L., ONDRIŠOVÁ, M. a M. MELICHEROVÁ, 2018. Reflexia absolventov na štúdium v odbore „knižnično-informačné štúdiá" na Katedre knižničnej a informačnej vedy na FiF UK v Bratislave. In: *ITlib*, 2018, č. 1, s. 5 – 12.

MOMTAZ, Y., LACCETTI, L., a G. RUSSO. 2025. Modular Pipeline for Text Recognition in Early Printed Books Using Kraken and ByT5. *Electronics*, 2025, 14(15), 3083. [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://www.mdpi.com/2079-9292/14/15/3083

NG, D.T.K., LEUNG, J.K.L., CHU, S.K.W. a M.S. QIAO, 2021. Conceptualizing AI literacy: An exploratory review. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 2, 100041. ISSN 2666-920X. [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://doi.org/10.1016/j.caeai.2021.100041.

NORMAN, J.M. 2022. Melvil Dewey Establishes of the First Library School, the „School of Library Economy" at Columbia University. In: *History of Information*. [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://historyofinformation.com/detail.php?id=3270

OCLC. 2025. *OCLC introduces AI-generated book recommendations in WorldCat.org*. 21. 6. 2023 [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://www.oclc.org/en/news/releases/2023/20230621-ai-book-recs-worldcatorg.html

RANKOV, P. 2020. Dynamika šesťdesiatich rokov Katedry knižničnej a informačnej vedy na Filozofickej fakulte UK. *Knižnica*. - Roč. 21, č. 3 (2020), s. 15-20.

RODRIGUEZ, S., SZYDLOWSKI, N. a J. CAI. 2025. *Library-Led AI: Building a Library Chatbot as Service and Strategy* [online]. ACRL 2025 Conference Proceedings. [cit. 2025-12-03]. Dostupné na: https://www.ala.org/sites/default/files/2025-03/Library-LedAI.pdf

STEINEROVÁ, J. 2020. Výročie samostatnej Katedry knižničnej a informačnej vedy Filozofickej fakulty UK v kontexte rozvoja informačnej vedy na Slovensku. *ITlib*. - Roč. 24, č. 3 (2020), s. 6-15.

KNIŽNICA AKO SPRIEVODCA SENIOROV V MODERNOM SVETE
/ THE LIBRARY AS A GUIDE FOR SENIORS IN THE MODERN WORLD

Mgr. Danka Molčanová, Mgr. Marianna Majzlíková,
Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou, marketing@kniznicavranov.sk

Abstract: Libraries are no longer just places to borrow books, but are becoming community centres for all generations. In this presentation, we will introduce our library's activities aimed at seniors – from memory training that supports cognitive abilities and social interaction, to makerspace, where they can discover new technologies and creative activities, to poetry recitals for adults, which offer space for artistic expression and shared aesthetic experiences. The aim is to show how the library can be an active partner and a space for social contact for seniors, supporting their mental health, creativity, and lifelong learning.
Key words: seniors, education, library, activities
Kľúčové slová: seniori, vzdelávanie, knižnica, aktivity

Vzdelávanie seniorov v knižniciach má obrovský potenciál, pretože knižnice sú prirodzeným prostredím na celoživotné učenie. Knižnice sú bezpečným a prístupným miestom, kde môžu pokračovať v rozvíjaní svojich záujmov. Aktívne učenie sa nových vecí, najmä v oblastiach ako sú jazyky, technológie alebo umenie, stimuluje mozog a pomáha oddialiť zhoršovanie pamäti a kognitívnych schopností. Vzdelávacie aktivity sú tiež príležitosťou na stretávanie sa, výmenu skúseností a budovanie nových priateľstiev. Knižnica je miestom aj pre seniorov. Ponúka im priestor vzdelávania, zábavy, oddychu aj stretávania sa.

Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou ponúka pre seniorov nasledujúce aktivity.

1) Vzdelávacie aktivity:
- Tréningy pamäti a mozgové cvičenia – posilňovanie kognitívnych schopností.
- Digitálna gramotnosť – kurzy práce s počítačom, tabletom, smartfónom alebo internetom.
- Jazykové kurzy – cudzie jazyky alebo oživenie gramatiky.
- Finančná gramotnosť seniorov.
- Bezpečnosť seniorov – prednášky s Policajným zborom.
- Prednášky a diskusie – historické a regionálne témy, literatúra, cestovanie, zdravie.
- Vzdelávanie seniorov cez Erasmus+.

2) Kultúrne a umelecké aktivity:
- Prednes poézie (Ateliér duše) a literárne večery – čítanie, interpretácia, spoločné diskusie.
- Stretnutia s autormi – besedy s domácimi alebo známymi spisovateľmi.
- Prezentácie regionálnych autorov – seniorom.
- Tvorivé a praktické aktivity: Makerspace pre seniorov – práca s novými technológiami, 3D tlač, jednoduché dielne.
- Ručné práce, workshopy a tvorivé dielne – pletenie, maľovanie, viazanie kvetov a ikebán.

3) Sociálne a komunitné aktivity:
- Knižné kluby – spoločné čítanie a diskusie o knihách. Medzigeneračné projekty – seniori zdieľajú skúsenosti s deťmi a mládežou. Spoločenské hry a kvízy – scrabble, šach, vedomostné súťaže, šípky.

4) Služby prispôsobené seniorom:
Seniori ako dobrovoľníci v knižnici významne prispievajú svojimi skúsenosťami, múdrosťou a ochotou pomáhať. Zapájajú sa do

organizovania podujatí, pomáhajú pri triedení a spracovaní kníh. Dobrovoľníctvo im zároveň poskytuje možnosť zostať aktívnymi, spoznávať nových ľudí a zdieľať svoju lásku ku knihám. Donášková služba kníh – pre menej pohyblivých seniorov. Audioknihy a knihy s väčším písmom – pre slabozrakých alebo nevidiacich. Relax zóny a tiché miestnosti – priestor na oddych a tiché čítanie.

1. Vzdelávacie aktivity:

1.1. Tréningy pamäti a mozgové cvičenia

Tréningy pamäti sú skvelou súčasťou knižničných aktivít, pretože spájajú vzdelávanie, komunitné stretávanie a podporu duševného zdravia.

Knižnice sú miestom, kde sa ľudia učia a rozvíjajú svoju pamäť. Tréningy pamäti prirodzene zapadajú do tohto prostredia, pretože podporujú celoživotné vzdelávanie a duševnú aktivitu, čo je kľúčové najmä pre seniorov.

Knižnica sa pravidelne už 14-krát v roku 2025 zapojila do aktivít spojených s Týždňom mozgu.

Po tréningu pamäti môžu seniori pokračovať v iných knižničných aktivitách – napríklad sa môžu zapojiť do literárneho klubu, tvorivých dielní alebo si jednoducho požičať knihu, čím sa posilňuje komplexný prístup k rozvoju osobnosti.

Rok 2013 – Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou v spolupráci s OZ Korálky a vybranými verejnými knižnicami na Slovensku, s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR, realizuje celoslovenskú konferenciu s medzinárodnou účasťou „Aby pamäť nestarla...“. Projekt *„Pomôžeme ľuďom s postihnutím, aby ich pamäť nestarla príliš rýchlo“* svedčí o vysokom záujme o neformálne vzdelávanie ľudí, ktorí majú problémy s pamäťou a ich rodinných príslušníkov, a taktiež o stretnutia trénerov pamäti na Slovensku. Cieľom stretnutia je motivovanie, informovanie a odovzdávanie skúseností odborníkov, trénerov pamäti ostatným účastníkom konferencie, námety ako pracovať s cieľovou skupinou, a ako získavať nové informácie a zručnosti. Odborným garantom projektu od jeho začiatku je prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD., dekanka FF PO v Prešove.

Prehľad celoslovenských konferencii s medzinárodnou účasťou:

2013 – Vranov nad Topľou
2014 – Vranov nad Topľou - Zámutov
2015 – Vranov nad Topľou
2016 – Levice
2017 – Vranov nad Topľou - Zámutov
2018 – Košice, Vranov nad Topľou
2019 – Vranov nad Topľou - Holčíkovce
2020 – neuskutočnila sa
2021 – Vranov nad Topľou - Majerovce
2022 – Bardejov
2023 – Vranov nad Topľou - Zelená Lagúna, Domaša Dobrá
2024 – Vranov nad Topľou - Zaľubova ranč, Zámutov

Tréningy pamäti/trénerská dielňa – prostredníctvom Slovenskej asociácie knižníc je celoslovenským koordinátorom vzdelávania dospelých formou tréningov pamäti zameraných na seniorov (2013).

1.2. Erasmus+

Erasmus+ program nám ponúkol spoznať nové trendy a naučiť sa rôzne techniky propagácie, ktoré sú užitočné pre našu prácu. Vranovská knižnica má od roku 2018 prvýkrát podporený projekt v rámci platformy Erasmu+. V roku 2021 zaznamenala veľký úspech, a to získaným akreditácie na projekty Erasmus+, ktorá je platná do 31. decembra 2027. Od roku 2022 môžeme vzdelávať a pripraviť mobility aj pre seniorov ako účastníkov kurzov, a vzdelávaní, ktoré knižnica realizuje. Erasmus mobilita dáva priestor pre ďalšie vzdelávanie, inovácie i kreativitu dospelých, umožňuje reflektovať na aktuálne požiadavky spoločenskej praxe, čím obohacuje odborné činnosti a zvyšuje tým hodnotu ponúkaných služieb pre dospelého návštevníka knižnice. Cieľom medzinárodnej spolupráce je zvýšenie kvality poskytovaných služieb v knižnici prostredníctvom modernizácie, zlepšenia úrovne technického, resp. technologického vybavenia, priestorového a funkčného

riešenia knižnice. [5] Prínosom zahraničných mobilít sú nadobudnuté vedomosti, zručnosti a skúsenosti vedenia knižnice a knihovníkov zo zahraničných ciest. Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou ich úspešne aplikovala aj do svojich výchovno-vzdelávacích, kultúrnospoločenských a komunitných aktivít. Rukolapným dôkazom sú viaceré projekty, ktoré úspešne fungujú a zaznamenali pozitívny ohlas nielen doma, ale aj v zahraničí. V rámci diseminačných aktivít vranovská knižnica zrealizovala niekoľko podujatí: kurzy nemeckého jazyka, Prezentačné a komunikačné zručnosti s Renátou Taligovou, Efektívna komunikácia s Petrom Turoňom. Zlepšili si a skvalitnili svoje verejné vystupovanie, sebaprezentáciu a sebavedomie. Zamestnanci si pod vedením odbornej lektorky Mgr. Grażyna Warzecha z Poľskej republiky vyskúšali viacero tvorivých techník. Workshop sa zameriaval na vzdelávanie dospelých v oblasti tradičných ručných techník a ľudového umeleckého remesla, a taktiež jeho fúzie so súčasným moderným dizajnom. Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou bola vybraná a menovaná na základe predchádzajúcich skúsenosti a dobrej praxe v Erasme+ do pozície ambasádorom pre knižnice v SR, pre projekty v rámci Erasmus+, na základe zmluvy z mája 2025 medzi Hornozemplínskou knižnicou vo Vranove nad Topľou a Slovenskou akademickou asociáciou pre medzinárodnú spoluprácu (SAAIC).

1.3. Digitálna gramotnosť – kurzy práce s počítačom, tabletom, smartfónom alebo internetom

Počítačové kurzy pre seniorov sú skvelým spôsobom, ako im pomôcť udržať krok s modernými technológiami a zjednodušiť im každodenný život. V dnešnej dobe sa viaceré služby presúvajú do online priestoru a seniori môžu zaznamenať problém s ich používaním. Práve knižnica je ideálnym miestom, kde sa môžu v priateľskej atmosfére naučiť základy digitálneho sveta.

Knižnica pravidelne pripravuje jarný a jesenný cyklus počítačových stretnutí pre začiatočníkov a pokročilých. Vzdelávacie aktivity pre seniorov a znevýhodnených pod názvom Ľahko a rýchlo s mobilom a smartfónom, Digitálni seniori. Kurzy pozostávajú z výuky základných digitálnych zručností práce s mobilom a smartfónom. Seniori mali záujem o odosielanie a prijímanie správ, posielanie fotiek, skenovanie mobilom, chat, nové možnosti komunikácie ako WhatsApp, Viber, Messenger alebo Facebook. Záujem bol aj o digitálnu bezpečnosť a riziká stránok. V priebehu roka sa každého kurzu zúčastní 12 seniorov. Po absolvovaní vzdelávacieho minikurzu už dokázali absolventi nielen samostatne vyhľadávať informácie na internete, ale aj odosielať e-mailové správy s prílohami. Táto vzdelávacia aktivita je stále vo veľkej obľube, je o ňu záujem, takže je predpoklad, že ju budeme naďalej zaraďovať do našej činnosti.

2. Kultúrne a umelecké aktivity:

2.1. Ateliér duše

Ateliér duše je nesúťažná prehliadka umeleckého prednesu poézie, prózy a vlastnej literárnej tvorby, ktorú každoročne na jeseň organizuje Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou. Toto podujatie poskytuje priestor pre tvorivosť a voľnosť duše, kde recitátori a autori prezentujú svoje diela. Podujatie je otvorené pre všetkých záujemcov o literatúru a umelecký prednes, pričom poskytuje platformu na prezentáciu vlastnej tvorby a zdieľanie literárnych zážitkov v komunite.

Každoročne v mesiaci októbri, ktorý je venovaný úcte starším pripraví Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou podujatie s názvom Ateliér duše, zúčastňuje sa ho približne 20 seniorov.

3. Sociálne a komunitné aktivity:

3.1. Makerspace a tvorivé aktivity

V Hornozemplínskej knižnici vo Vranove nad Topľou sa rozhodli zaviesť 3D tlač ako službu pre verejnosť už pred niekoľkými rokmi (2017), a podporiť tak nielen kreativitu a záujem o technológie verejnosti, ale prilákať aj nových čitateľov do knižnice. Knižnica pružne reaguje na aktuálne novinky či trendy aj v oblasti informačných technológií a zariadení.

Makerspace je niečo ako miestnosť nápadov, možnosť realizácie. Je to miesto, kde sa môžete naučiť používať rôzne elektronické zariadenia, rôzne aktivity, hry a úlo-

hy. Od roku 2017 knižnica priniesla novinku medzi podujatia, a to 3D tlač, ako aj samotný proces tlače. Pravidelne uskutočňuje prezentácie pre širokú verejnosť.

Dospelým predstavuje veľký potenciál tejto metódy výroby reálnych predmetov z virtuálnych predlôh. Veľký ohlas má skutočnosť, že táto technológia sa dá využiť prakticky v každej oblasti ľudského poznania. Pribudol vyšívací stroj, ďalší člen do rodiny makerspace. Výšivky sú v dnešnej dobe čím viac obľúbenejšie, v poslednej dobe tento trend vyšívania pokračuje.

Disponujeme: 8 notebookov, sublimačná tlačiareň, termolis, pyrografická stanica pre ručné vypaľovanie do dreva, CNC drevoobrábací stroj, 3D tlačiareň, šijací stroj, vyšívací stroj, laserová gravírovačka.

Vo Vranove nad Topľou tak vzniklo moderné „technologické laboratórium“ pre všetky vekové kategórie. Kreatívne aktivity pre seniorov môžu byť skvelým spôsobom, ako podporiť ich duševné zdravie, zručnosti, a zároveň vytvoriť príjemné prostredie na stretávanie sa a zdieľanie zážitkov.

Literárne a jazykové aktivity, písanie pamätí alebo autobiografie – zachytávanie životných príbehov, ktoré môžu byť neskôr zdieľané s rodinou alebo komunitou. Tvorba poézie alebo krátkych poviedok – vlastná literárna tvorba na základe spomienok alebo fantázie. Zámerom projektu Spája nás minulosť i prítomnosť, bola aktivizácia znevýhodnených skupín a ich zapojenie do vzdelávacích a iných podujatí. Využívali sme pri tom tieto formy práce – odborné prednášky, workshopy, tvorivé dielne, práca s knihou a práca s internetom. Nadviazali sme na aktivity Hornozemplínskej knižnice pre seniorov a sociálne znevýhodnené skupiny obyvateľov, ktoré sme realizovali v uplynulých rokoch. Pri výbere tém sme sledovali ich rôznorodosť, potreby a záujmy cieľových skupín. Podujatia boli vďaka kvalitným lektorom zrealizované na vysokej odbornej úrovni a naplnili očakávania verejnosti.

Služba 3D tlače v našej knižnici otvára návštevníkom množstvo možností. Seniori si môžu vytvoriť modely na rôzne účely - záložky do knihy, darčeky na MDŽ, prívesky na kľúče, medaily, figúrky inšpirované hrami, praktické potreby pre domácnosť (kuchynské vykrajovačky, formičky, krytky, náhradné diely), chýbajúce legá, stratené komponenty k spoločenským hrám a hračkám, stojany na mobilné telefóny, a mnohé ďalšie kreatívne výtvory.

Záver

Vzdelávanie seniorov v knižniciach presahuje rámec tradičného učenia – ide o podporu aktívneho starnutia, udržiavanie duševnej sviežosti a budovanie silných komunitných väzieb. Knižnica ako otvorený, prístupný a bezpečný priestor ponúka ideálne podmienky na to, aby sa seniori mohli ďalej rozvíjať, objavovať nové záujmy a zostať súčasťou spoločenského diania. Preto je dôležité, aby knižnice pokračovali v rozširovaní svojich programov a aktivít, ktoré podporujú túto významnú skupinu obyvateľstva.

Zoznam použitej literatúry

MOLČANOVÁ, Danka. VTknižnica 2023 / Danka Molčanová; Marianna Majzlíková; Diana Vasiľová. - 1. vyd. Vranov nad Topľou: Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou, 2023. ISBN 978-80-974448-3-9.

MOLČANOVÁ, Danka. VTknižnica 2022 / Danka Molčanová; Marianna Majzlíková; Diana Vasiľová. - 1. vyd. Vranov nad Topľou: Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou, 2022 ISBN 9788097444822.

MOLČANOVÁ, Danka. Rozbor činnosti a hospodárenia kultúrnej inštitúcie za rok 2024 / Danka Molčanová; Marianna Majzlíková; Diana Vasiľová. - Vranov nad Topľou: Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou, 2024

MOLČANOVÁ, Danka. Rozbor činnosti a hospodárenia kultúrnej inštitúcie za rok 2023 / Danka Molčanová; Marianna Majzlíková; Diana Vasiľová. - Vranov nad Topľou: Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou, 2024

MAJZLÍKOVÁ, Marianna, DZURINOVÁ, Diana. Fotokniha Inovatívne trendy zo zahraničných knižníc, Erasmus+/ Marianna Majzlíková, Diana Dzurinová. - 1. vyd. Vranov nad Topľou: Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou, 2024. - nestránkované

EURÓPSKE DOKUMENTAČNÉ CENTRUM AKO AKTÉR KOMUNITNÉHO VZDELÁVANIA A ANGAŽOVANOSTI

/ THE EUROPEAN DOCUMENTATION CENTRE AS A PLAYER IN COMMUNITY EDUCATION AND ENGAGEMENT

Mgr. Michaela Mikušková, michaela.mikuskova@umb.sk
Mgr. Martina Trégerová, martina.tregerova@umb.sk
Univerzitná knižnica Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Abstract: The article presents the European Documentation Centre of the University Library of Matej Bel University as an important player in the field of community education and civic engagement. Based on the centre's long-term activities, it describes its mission, cooperation with the Europe Direct network and partner institutions, as well as a wide range of activities aimed at different age and social groups. It describes educational programs, competitions, events, and community initiatives through which the EDC promotes European awareness, critical thinking, and active citizenship. The final section highlights the centre's contribution to the university environment, the public, and regional partners, and points to its role in fulfilling the strategic goals of the Matej Bel University in the area of lifelong learning and community engagement.

Key words: European Documentation Centre, lifelong learning, community engagement, University Library of Matej Bel University

Kľúčové slová: Európske dokumentačné centrum, celoživotné vzdelávanie, komunitná angažovanosť, Univerzitná knižnica UMB

Úvod

Európske dokumentačné centrum pri Univerzitnej knižnici Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici (ďalej aj ako EDC) predstavuje príklad toho, ako môžu univerzitné knižnice prekračovať tradičné hranice akademického prostredia a stať sa aktívnymi činiteľmi komunitného vzdelávania a angažovanosti. Na základe spolupráce s rôznymi partnermi sa podieľa na tvorbe a priebehu rôznych aktivít, ktoré prostredníctvom interaktívnych podujatí približujú európske témy občanom v regióne.

Vznik a poslanie Európskeho dokumentačného centra

EDC je súčasťou siete Europe Direct, ktorú spravuje Európska komisia. V tejto sieti slúži ako referenčné kontaktné miesto na získavanie informácií a dokumentov o európskej integrácii, politikách a inštitúciách Európskej únie (EÚ). Jeho poslaním je podporovať politické priority Európskej komisie, prispievať k dialógu a šíreniu európskeho povedomia prostredníctvom komunikácie s členmi akademickej komunity a občanmi na miestnej a regionálnej úrovni.

Európske dokumentačné centrum pri Univerzitnej knižnici UMB vzniklo už v roku 2002. Povinnosti a záväzky na zriadenie a prevádzku centra vyplývajú z partnerskej dohody medzi Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici (UMB) a Európskou komisiou, pričom priestory, personálne zabezpečenie a financovanie jeho činnosti zabezpečuje hostiteľská inštitúcia.

EDC buduje knižnicu oficiálnych dokumentov a publikácií EÚ v tlačenej a elektronickej forme. Zároveň pripravuje školenia, poskytuje odborné poradenstvo, pomoc pri vyhľadávaní v databázach EÚ, sprostredkúva informácie o cestovaní, možnostiach štúdia a pracovných mobilitách. Pracovníčka EDC sa zúčastňuje na koordinačných stretnutiach siete Europe Direct a na cielených odborných školeniach organizovaných Európskou komisiou.

Cieľové skupiny a partnerstvá

Centrum spolupracuje s akademickou obcou aj so širokou verejnosťou. Jeho činnosť si vyžaduje budovanie partnerských vzťahov, najmä so Zastúpením Európskej komisie na Slovensku, ďalšími centrami siete Europe Direct, občianskymi združeniami, základnými a strednými školami v regióne, či inými aktérmi verejného života. Svojimi aktivitami podporuje ciele Univerzitného centra pre komunitné partnerstvá UMB – *UMB Engage*, ktorého úlohou je šírenie tretieho poslania univerzity v zmysle komunitnej angažovanosti a prepájania zamestnancov a študentov s externými komunitami za účelom vzájomnej spolupráce pri riešení celospoločenských výziev.

Úspešné podujatia EDC pri Univerzitnej knižnici UMB

EDC dlhodobo realizuje široké spektrum podujatí zameraných na rôzne vekové kategórie. V roku 2021 nadviazalo úzku spoluprácu s novozriadeným regionálnym informačným centrom Europe Direct UMB (ďalej aj ako ED UMB). Informačné centrá Europe Direct sú tiež súčasťou siete Europe Direct a ich úlohou je poskytovať občanom informácie o EÚ, zvyšovať verejnú mienku v oblasti európskej integrácie, spolupracovať s miestnymi partnermi a médiami, organizovať aktivity podporujúce občiansku angažovanosť a rozvoj dialógu. Na rozdiel od EDC sa na ich činnosti finančne podieľa aj Európska komisia. EDC vďaka svojim kontaktom a know-how získanému za dlhé roky činnosti pomohlo etablovať ED UMB do pozície kľúčového reprezentanta EÚ v banskobystrickom regióne. Intenzívna spolupráca a vzájomná podpora v rámci činnosti oboch centier sa stali základom pre organizáciu mnohých úspešných podujatí.

1) Podujatia pre základné a stredné školy:

- **Deň Európy** (9. máj) – od roku 2014 pravidelné interaktívne podujatie EDC realizované v univerzitnej knižnici alebo na školách. Prostredníctvom kvízov, interaktívnych a zábavných foriem vzdelávania posilňuje vedomosti o Európskej únii a vedie účastníkov k premýšľaniu o hodnote európskeho občianstva. Účastníci spolupracujú v tímoch, diskutujú a spoločne riešia úlohy, zároveň dostávajú priestor aj na vyjadrenie osobného postoja k EÚ. Ich spätná väzba a výstupy skupinovej práce ukazujú, že tému EÚ vnímajú ako zmysluplnú a aktuálnu.
- **Európsky deň jazykov** (26. september) – podobne ako Deň Európy realizuje EDC toto podujatie pravidelne od roku 2014. Jeho cieľom je zvýšiť záujem žiakov základných a stredných škôl o cudzie jazyky, šíriť povedomie o jazykovej rozmanitosti Európy a podporiť záujem spoznávať kultúrne odlišnosti krajín EÚ. Prostredníctvom interaktívnych aktivít ako sú kvízy, jazykové hry a hlavolamy, či kreatívna tvorba umelých jazykov vytvára priestor pre rozvoj opisných zručností a citlivosti na jazykové štruktúry. Záujem žiakov o zapojenie sa do všetkých aktivít prispieva k tvorivej atmosfére.
- **Mladý Európan** – celoslovenská vedomostná súťaž pre študentov stredných škôl pod organizačnou záštitou Zastúpenia Európskej komisie na Slovensku

Európsky deň jazykov, 2025

Mladý Európan, regionálne kolo 2025

a regionálnych informačných centier Europe Direct. Za dvadsať rokov si táto tímová súťaž získala veľkú popularitu. Prvé podujatie na pôde UMB zorganizovalo EDC v spolupráci s informačným centrom Europe Direct Lučenec v roku 2018. Od roku 2021 podujatie zastrešuje ED UMB a univerzitná knižnica sa na ňom naďalej organizačne podieľa.

- **Mladý Európan Junior** – variácia súťaže Mladý Európan pre žiakov základných škôl a účastníkov Detskej univerzity UMB. Hravou formou preveruje a zároveň zvyšuje povedomie o EÚ, jej histórii, hodnotách a význame členstva Slovenskej republiky v EÚ. Súťaž je koncipovaná ako interaktívna, tímová aktivita, ktorá podporuje spoluprácu, komunikáciu a zapojenie všetkých účastníkov. Súčasťou podujatia je aj diskusia s odborníkom na EÚ, ktorá vytvára podnety na vedenie zmysluplného dialógu, rozvoj kritického myslenia a budovanie aktívneho občianstva.
- **Krúžok EÚ & ja** – mimoškolská aktivita založená na experimentoch, tvorivosti a projektovom učení, ktorá deťom interaktívnym a zážitkovým spôsobom približuje základné hodnoty, kultúru, fungovanie a výzvy EÚ. Deti sa hravou formou učia o každodennom živote v Európe a o tom, ako môžu prispieť k jej budúcnosti.

2) Aktivity pre znevýhodnené skupiny

Pri príležitosti **Medzinárodného dňa darovania knihy** (14. február) zástupkyne EDC a ED UMB navštívili Súkromnú strednú odbornú školu obchodu a služieb v Očovej určenú pre študentov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Okrem podpory čitateľskej gramotnosti prostredníctvom knižných darov pre nich pripravili aj prednášku o EÚ. Podujatie malo motivačný charakter a spájalo európske témy s kultúrnymi a športovými vzormi z rómskej komunity. Cieľom bolo na základe inšpiratívnych životných príbehov žiakov motivovať k ďalšiemu vzdelávaniu a osobnému rastu.

Mladý Európan, regionálne kolo 2025

3) Podujatia pre seniorov

V spolupráci s Univerzitou tretieho veku UMB obe centrá pripravili súťaž **Európan Senior**, ktorá podporuje celoživotné vzdelávanie a občiansku angažovanosť staršej generácie. Okrem pozitívnych faktorov ako mobilizácia seniorov k aktívnej účasti na súťaži, podpora súťažného a tímového ducha, osobný rozvoj účastníkov a posilňovanie sociálnych väzieb je podujatie príležitosťou na medzigeneračný dialóg a neformálne vzdelávanie.

4) Účasť na komunitných, festivalových a mestských aktivitách

EDC a ED UMB reprezentujú univerzitu aj na rôznych verejných podujatiach. Realizácia týchto aktivít je možná len na základe

Medzinárodný deň darovania knihy na Súkromnej SOŠ obchodu a služieb v Očovej, 2025

intenzívnej spolupráce s mestom Banská Bystrica, Banskobystrickým samosprávnym krajom a so Zastúpením Európskej komisie na Slovensku. Ide o tradičné regionálne podujatia, napr. Hurá prázdniny, Dni mesta Banská Bystrica a i. Medzi významnejšie patria:

- **Medzinárodný deň hlavolamov** (13. júl) – podujatie zamerané na logické úlohy, hlavolamy a rozvoj kritického myslenia. Súčasťou podujatia na nádvorí radnice v Banskej Bystrici je niekoľko vystavovateľov a tvorcov logických hier a hračiek. Účastníci sa aktívne zapájajú do riešenia rôznych hlavolamov a je pre nich pripravený aj sprievodný kultúrny program. Hlavným organizátorom je ED UMB, spoluorganizátormi sú EDC a mesto Banská Bystrica. Na podujatí sa univerzitná knižnica prezentuje aj aktivitami spojenými s tréningom pamäti.
- **Európska noci vedy** – účasť na podujatí organizačne zabezpečuje informačné centrum ED UMB, personálne sa na ňom podieľa aj EDC a dobrovoľníčka univerzitnej knižnice. Verejnosti sú prezentované politiky, iniciatívy a formy podpory vedy, výskumu a inovácií zo strany EÚ s dôrazom na význam európskej spolupráce vo vedeckej sfére, prepojenie akademického a výskumného prostredia s verejnosťou, podporu občianskej vedy a rozvoj kritického myslenia.
- **Festival Atmosféra** – na populárnom festivale v Hontianskych Nemciach sa Zastúpenie Európskej komisie na Slovensku prezentuje v informačnom stánku Európa. ED UMB a EDC už dva roky participujú s programom pre mládež a rodiny s deťmi prostredníctvom širokej škály hier, vedomostných úloh a hlavolamov. V stánku sa tak návštevníci festivalu okrem neformálnych rozhovorov o významných témach EÚ môžu ponoriť do sveta logiky, fyziky a ľudskej fantázie.

Najvýznamnejším zorganizovaným verejným podujatím bola **Európska Banská Bystrica – Stronger Europe in the World**. Uskutočnilo sa 10. mája 2024 na Námestí SNP v Banskej Bystrici pri príležitosti osláv 20. výročia vstupu Slovenska do Európskej únie a Dňa Európy. Cieľom podujatia bola podpora európskej integrity, kultúrnej rozmanitosti, vzájomnej spolupráce, ale aj prezentácia výhod členstva Slovenska v EÚ a posilňovanie demokracie, slobody a ľudských práv. Hlavnými organizátormi podujatia boli centrum ED UMB a EDC, spoluorganizátori mesto Banská Bystrica, Banskobystrický samosprávny kraj, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici a Akadémia umení v Banskej Bystrici. Na námestí sa prezentovali veľvyslanectvá štrnástich členských

Noc vedy, 2024

Európan Senior, 2024

Európska Banská Bystrica - Stronger Europe in the World, 2024

krajín a regiónov EÚ (Cyprus, Česko, Chorvátsko, Francúzsko, Holandsko, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko, Slovinsko, Španielsko, Valónsko), účastníci sa mohli zapojiť do interaktívnych aktivít a tvorivých dielní. Pozitívne ohlasy zaznamenali rôzne simulácie, ktoré hravou formou približovali európske témy a predstavili prácu policajných a záchranných zložiek SR. Okrem predstaviteľov kultúrneho programu dostali priestor na pódiu aj vybrané základné a stredné školy, ktoré prezentovali svoje skúsenosti s mobilitami v rámci programu Erasmus+. Podujatie sa mohlo zrealizovať vďaka finančnému príspevku Európskej komisie v Bruseli. Ten bol určený na podporu volieb do Európskeho parlamentu a na oslavy 20. výročia vstupu SR do EÚ.

Prínosy a dopad aktivít

Zrealizované aktivity prinášajú mnohoraké benefity pre univerzitu, komunitu aj jednotlivcov. Patria medzi ne najmä:

- rozširovanie vedomostí detí, mládeže i seniorov o EÚ,
- informovanosť rôznych skupín obyvateľstva o ich úlohe v spoločnosti,
- rozvoj kritického myslenia, mäkkých zručností, tímovej práce a občianskej zodpovednosti,
- rozvoj neformálneho vzdelávania,
- posilnenie prepojenia univerzity so základnými a strednými školami, miestnou komunitou a regionálnymi aktérmi,
- zviditeľnenie UMB ako otvorenej, komunitne orientovanej a angažovanej inštitúcie.

Záver

Európske dokumentačné centrum Univerzitnej knižnice UMB v spolupráci s informačným centrom Europe Direct UMB zohráva dôležitú úlohu v oblasti občianskeho vzdelávania a komunitnej angažovanosti v regióne Banskej Bystrice. Prostredníctvom spolupráce s univerzitnými a regionálnymi partnermi, realizáciou vzdelávacích programov a aktívnym zapájaním rôznych vekových skupín sa EDC stalo významným nositeľom európskych hodnôt, kritického myslenia a aktívneho občianstva. Jeho činnosť prispieva k strategickým cieľom UMB v oblasti komunitného vzdelávania a občianskej angažovanosti.

Zdroj fotografií:

Archív Univerzitnej knižnice UMB

KNIŽNIČNÁ VÝZVA V KNIŽNICI KOMÁROMI JÓKAI MÓR VÁROSI KÖNYVTÁR „KOMÁRNO ČÍTA: DVA ŠTÁTY, JEDNO MESTO“
/ LIBRARY CHALLENGE AT THE KOMÁRNO JÓKAI MÓR VÁROSI KÖNYVTÁR „KOMÁRNO READS: TWO COUNTRIES, ONE CITY“

Judita Dudásová, riaditeľka, Mestská knižnica Jókai Mór v Komárne

Abstract: *The article presents a project by the Ministry of Culture and Innovation of the Republic of Hungary, which aimed to make Hungary one of the five most literate countries in the EU. Libraries that have joined the challenge use innovative methods to promote the importance of reading and increase the monitored statistical indicators (number of loans, number of readers, number of events held, number of visitors to events). Of course, the motivation is also the prize of 10,000,000 Ft if the specified criteria are met. Our library participated in the basic category and also in the special category. We put the title of our project, "Komárno Reads: Two Countries, One City." We approached individual institutions and proposed cooperation. Innovative forms and methods of events carried out will be presented. We also draw attention to an overview of changed statistical indicators in the form of tables and diagrams.*

Key words: *Reading, libraries, project, Komárno reads, statistical indicators*
Kľúčové slová: *Čítanie, knižnice, projekt, Komárno číta, štatistické ukazovatele*

Komárom je hraničné mesto s 19 000 obyvateľmi s veľmi pestrým kultúrnym a spoločenským životom. Je mestom pevností s bohatou históriou a mnohými významnými kultúrnymi pamiatkami. Naša knižnica sa nachádza v centre mesta v starobylom meštianskom dome, ktorý bol v roku 2022 kompletne zrekonštruovaný. Zmodernizovali sa vnútorné priestory aj vonkajšok, vymenili sa okná, namontovali solárne panely a upravil sa aj dvor. Oddelenie pre deti nie je v budove, ale nachádza sa veľmi blízko centrálnej knižnice. Zriaďovateľom knižnice je mestský úrad, naša inštitúcia nie je ekonomicky samostatná. Kolektív tvorí 9 zamestnancov: riaditeľka, 7 knihovníkov (2 na detskom oddelení) a upratovačka. V knižnici pracujem od roku 2019 a od roku 2022 som riaditeľkou knižnice. Moje menovanie je určené do roku 2027. Našou silnou stránkou je, že sa vieme veľmi efektívne prispôsobiť novým výzvam a kritériám, máme veľmi dobrý vzťah s čitateľmi (čo je výhoda malých miest) a dobre zohratý kolektív. Žiaľ, aj my zápasíme s realitou: ťažko nachádzame kvalifikovaných mladých ľudí na pozíciu knihovníka, máme slabé finančné ohodnotenie a spoločenská podpora knižníc a knihovníctva je nedostatočná. Potešilo nás, keď sme sa dozvedeli o Knižničnej výzve, pretože sme ju naozaj vnímali ako výzvu na sebarealizáciu, možnosť vyskúšať nové metódy a ukázať, čo spolu dokážeme.

Knižničná výzva – projekt Ministerstva kultúry a inovácie

Ministerstvo kultúry a inovácie 1. decembra 2024 vyhlásilo projekt Knižničná výzva, ktorého cieľom bolo, aby sa Maďarsko v rámci EÚ dostalo medzi päť štátov, v ktorých sa najviac číta. Knižnice, ktoré sa zapojili do výzvy, inovatívnymi metódami propagovali dôležitosť čítania a následne zvýšili sledované štatistické ukazovatele (počet výpožičiek, počet čitateľov, počet uskutočnených podujatí, počet návštevníkov na podujatiach). Údaje sa sledovali a pravidelne hlásili každý mesiac v období od 1. 1. 2025 do 31. 5. 2025. Samozrejme, inšpiratívna bola aj peňažná výhra 10 000 000 Ft pre knižnicu, ak sa podarí splniť určené kritériá. Naša knižnica

sa zapojila do základnej kategórie aj do špeciálnej kategórie, v ktorej boli tri možnosti (cezhraničná čitateľská kampaň v spolupráci so zahraničnou inštitúciou, propagácia vybranej digitálnej služby pre čitateľov, najkreatívnejšia čitateľská kampaň).

Náš projekt sme nazvali: **Komárno číta: dva štáty, jedno mesto.**

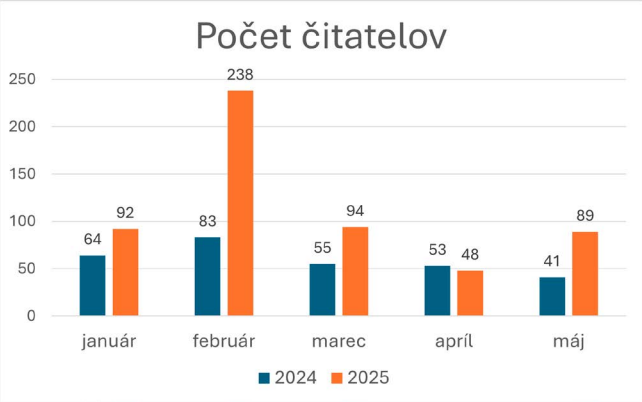
Samozrejme, predtým, ako sme sa pustili do realizácie projektu, museli sme prejsť prípravnou fázou:

- zostavili sme dotazník pre čitateľov, aby sme získali informácie o požiadavkách čitateľov a používateľov,
- konzultovali sme poznatky a skúsenosti z realizácie iných projektov,
- pripravili sme všetky úkony a úlohy na spustenie nového projektu.

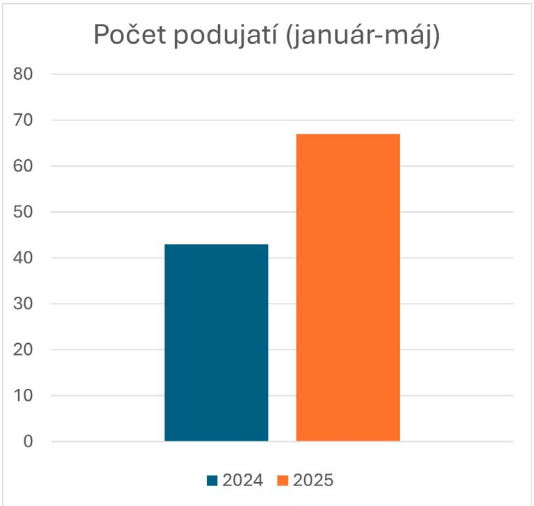
Veľmi nám pomohol fakt, že v Maďarsku sa od 1. januára 2025 môžu čitatelia do 25 rokov zapísať do knižnice zdarma. Túto možnosť majú aj cezhraniční čitatelia; platia pre nich naše knižničné pravidlá. Pracovníci našej knižnice vystúpili zo svojej komfortnej zóny a oslovili okolité stredné školy s možnosťou zápisu priamo v škole. Boli sme aj na mestskom úrade v Komárome, kde sme propagovali zápis do knižnice aj novú bezplatnú knižničnú službu – **Laptapír** (online katalóg periodík). V domove dôchodcov máme tiež svojich čitateľov, ktorých pravidelne navštevujeme a vymieňame im knihy a časopisy.

Spolupracovali sme s ďalšími partnermi

V Spolku maďarských knihovníkov na Slovensku som členkou už 25 rokov. Sledujem jeho aktivity a spolu s kolegami sa zúčastňujeme na rôznych odborných knihovníckych školeniach a seminároch, ktoré spolok usporadúva. S Knižnicou Szinnyei József sme 2. januára 2025 podpísali dohodu o spolupráci na cezhraničnom projekte, o možnosti jednotného zápisu platného v oboch knižniciach a o využívaní ich služieb, ako aj o vzájomnej propagácii knižničných podujatí. S veľkou radosťou privítali naši používatelia novú online službu, ktorú ponúkla Župná knižnica József Attila v meste Tatabánya našim novozapísaným čitateľom: možnosť bezplatného požičiavania e-bookov pre čitateľov nad 16 rokov. Celodenný program sme pripravili o rodákovi z Komárna, spisovateľovi Jókaiovi Mórovi, pre študentov a pedagógov Gymnázia Jókai Mór v Komárome pri príležitosti jeho 200. výročia narodenia. Počas vyučovacích hodín sa triedne kolektívy striedali a podľa záujmu sa delili na jednotlivé stanovištia, kde mali možnosť zapísať sa do knižnice, zúčastniť sa čitateľského maratónu, vyskúšať si vedomosti v zábavnom kvíze, vypočuť si hovorenú bibliografiu o nových knihách a v tvorivej dielni vyrábať záložky, z ktorých sme usporiadali výstavku. Najvydarenejšie práce boli odmenené. Znevýhodneným deťom Špeciálnej školy s maďarským vyučovacím jazykom v Hurbanove sme na Medzinárodný deň darovania kníh (14. feb-

Počet čitateľov sa nám nasledovne menil

Počet čitateľov sa nám nasledovne menil

ruára) pripravili balík kníh, ktorý si prišiel prevziať pán Mišák Zoltán, riaditeľ školy.

Uskutočnené podujatia

V našej knižnici sa snažíme vytvoriť priestor pre skupiny ľudí so spoločným záujmom. Pravidelne sa u nás stretávajú, majú svoje aktivity a tým spestrujú našu programovú ponuku. Podujatia navštevujú záujemcovia z oboch miest – Komárom aj Komárno. Takisto aj prednášatelia sú z oboch krajín – z Maďarska aj zo Slovenska.

Najpopulárnejšie podujatia sú:

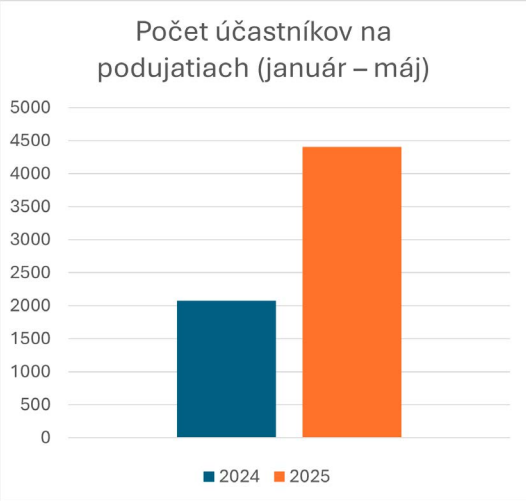
Cestuj s nami! – záujemcovia sa netradičnou formou dozvedajú o kultúre aj o prírode ďalekých krajín od cestovateľov, ktorí sú väčšinou naši čitatelia alebo ich odporúčajú naši čitatelia.

Klub záhradkárov – vedie ho Ferenc Herold, inžinier záhradníctva. Každý mesiac sa záhradkári dozvedajú nové informácie o pestovaní kvetov a zeleniny, o reze ovocných stromov aj o tvarovaní okrasných drevín a kríkov. Prednášku môžu záujemcovia sledovať aj online v živom vysielaní.

Na zdravie, Komárom! – séria podujatí o zdravovede a zdravom životnom štýle. Mali sme možnosť privítať u nás aj hovorcu Rýchlej zdravotnej služby Pála Győrfyho, ktorý je v Maďarsku veľmi populárny (najmä medzi ženami).

Komárňania o Komárne pre Komárňanov – spoločný projekt knižnice a spolku Endresz. Na prednáškach sa striedajú historici, archivári, politici aj milovníci regionálnych tradícií.

Komárom – bezpečné mesto – prednášky v spolupráci s mestskou políciou o prevencii, ako sa vyhnúť rôznym nástrahám v reálnom aj online priestore.

Počet čitateľov sa nám nasledovne menil

Ďalšie podujatia

Naši čitatelia sa veľmi tešia, keď majú možnosť stretnúť sa so svojimi obľúbenými súčasnými autormi. Mnohých populárnych autorov sme mali možnosť privítať aj u nás. Literárno-hudobné podujatia sú tiež veľkým lákadlom. Tieto programy organizujeme vo vnútorných aj vonkajších priestoroch knižnice. Pravidelne pripravujeme aj rôzne výstavy: ku všetkým podujatiam chystáme tematické výstavky kníh, takisto pri rôznych príležitostiach a významných výročiach predstavujeme našu regionálnu zbierku dokumentov, pohľadníc a tlačív (ktorá je veľmi bohatá a hodnotná). Svoje práce u nás vystavujú aj umelci z nášho regiónu.

Internet Fiesta – online kvíz zameraný na vyhľadávanie informácií. Tento projekt každoročne vyhlasuje a tému určuje Knižničný informačný spolok.

Podujatia pre deti

Detské oddelenie má v našej knižnici prvoradé miesto. Podujatia navštevujú organizované školské skupiny aj jednotlivci. Naše kolegyne sa zapájajú aj do celomestských podujatí. Na besedy do knižnice pozývajú súčasných autorov pre deti, organizujú tematické prechádzky po meste, usporadúvajú literárno-hudobné programy, vyhlasujú tematické výtvarné súťaže, obľúbené sú večerníčkové čítania a veľmi šikovne vedú aj tvorivé dielne.

		zmena v %	nárast počtu
nárast počtu čitateľov	počet zapísaných čitateľov	190 %	90 %
nárast počtu výpožičiek	počet výpožičiek	113 %	13 %
počet návštevníkov knižnice	počet návštevníkov na podujatiach	212 %	112 %
počet detských čitateľov	počet zapísaných čitateľov vo veku 0 - 14 rokov	186 %	86 %

Štatistické ukazovatele projektu

Nové formy knižničných služieb

Počas Knižničnej výzvy sme spustili aj novú knižničnú službu **Laptapír** – online katalóg periodík. Táto služba je bezplatná aj pre maďarsky hovoriacich čitateľov zo Slovenska. Z domáceho pohodlia si naši registrovaní používatelia môžu prečítať 180 druhov dennej aj periodickej tlače. Majú možnosť vyhľadávať informácie a listovať v 10 000 uchovaných starších ročníkoch, ako aj prístup k bookazinom.

Záver

Knižničná výzva sa pre nás v knižnici neskončila, pretože stále prichádzame s novými nápadmi a robíme všetko pre to, aby boli naši čitatelia spokojní a cítili sa u nás dobre. Máme veľmi dobrý pocit z toho, že naše úsilie a prácu pri realizácii nových projektov podporuje aj vedenie mesta Komárom. Teší nás, že sme sa stali neoddeliteľnou súčasťou miestneho kultúrneho života.

POMÔŽME SI NAVZÁJOM / LET'S HELP EACH OTHER

Slavomíra Krasňanová, riaditeľka, Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre

Abstract: Visualization – modern community library: The Karol Kmeťko Regional Library in Nitra has established cooperation with the Faculty of Architecture and Design at the Slovak University of Technology in Bratislava, within which seven students chose the library as the topic of their final thesis. The result of this collaboration is visualizations and design proposals for various sections of the library.

Key words: community library, Karol Kmeťko Regional Library, Faculty of Architecture and Design of the Slovak University of Technology (STU), visualizations, design proposals

Kľúčové slová: komunitná knižnica, Krajská knižnica Karola Kmeťka, Fakulta architektúry a dizajnu STU, vizualizácie, dizajnérske návrhy

Všetko sa to začalo prechádzkou po knižnici. Pohľadom na knižnicu som si uvedomila, ako sme nevedome prehliadali to, čo bolo roky považované za samozrejmé. Pred očami sa nám postupne vytvárala pestrá zmes materiálov, farieb a štýlov – bukové regále, čerešňový pult, čierne stolíky, bočné panely v čerešni, zelené a modré stoličky, oranžové a bordové kreslá. Všetko spolu pôsobilo nesúrodo a chaoticky. Podvedome sme si na ten obraz knižnice zvykli. Nábytkom sa väčšinou nehýbe – ťažké regále plné kníh si v ženskom kolektíve vyžadujú veľa úsilia.

Výsledkom je statický priestor, ktorý nereflektuje potreby návštevníkov ani možnosti samotného prostredia. Chýbalo nám niečo nové moderné, živé, kreatívne – magnet, ktorý by čitateľov priťahoval a podnecoval k návratu do knižnice. Je to naša knižnica a máme ju radi takú, aká je, no čo ak chceme viac? Foto 1_Fotodokumentácia súčasného stavu

Ako to všetko začalo? Na jeseň 2024 sme oslovili Ústav interiéru a výstavníctva Fakulty architektúry a dizajnu STU (FAD STU) v Bratislave s prosbou o spoluprácu. O pomoc sme požiadali vedenie Fakulty pod vedením odborníkov z fakulty. Príjemne nás prekvapil telefonát od vedúceho ústavu, Ing. Dušana Kočlíka, ArtD. Vysvetlila som mu, o čo knižnici ide – neustále bojujeme s nedostatkom priestoru, a preto hľadáme kreatívne a inovatívne riešenia, ktoré zlepšia prostredie pre našich čitateľov. Našou víziou je moderná a funkčná knižnica, ktorá nebude slúžiť len na štúdium, ale aj ako kultúrne a komunitné centrum. Zapojenie odborníkov z oblasti architektúry a dizajnu do projektu je zároveň aj jednou z podmienok na získanie nenávratného finančného príspevku z Fondu na podporu umenia.

Správne usporiadanie nábytku môže zásadne ovplyvniť atmosféru knižnice – vpustiť do priestoru viac prirodzeného

svetla, otvoriť výhľady na zaujímavé budovy, vytvoriť tiché miesto na štúdium či kútik pre rozhovory a diskusie. Často pritom nie sú veľké investície potrebné, pretože stačí len cit pre harmóniu, systematickosť a ochota pozrieť sa na knižnicu „novými očami“.

Spolupráca so študentmi prebehla nasledovne: Ing. Dušan Kočlík, ArtD. prejavil záujem a Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre sa stala témou diplomových prác. Venovalo sa jej sedem študentov 6. ročníka Ústavu interiéru a výstavníctva FAD STU pod jeho vedením:

cA. Valéria Balážová, Bc. Branko Sedlák, Bc. Frederika Krištofová, Bc. Aneta Lukajková, Bc. Paulína Varechová, Bc. Katarína Džubakovská, Bc. Katarína Lešková.

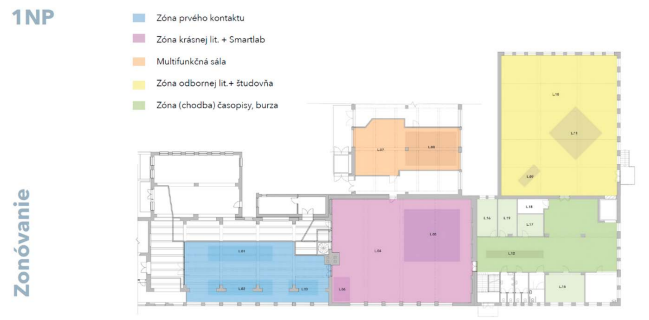
Študenti neboli viazaní našimi finančnými limitmi, rovnako nebola nijak viazaná ich predstavivosť – mohli uvažovať o búraní, dostavbách či zmene priečok. V návrhoch sa zaoberali možnou novou podobou hlavnej budovy knižnice na ulici Fraňa Mojtu 18 v Nitre – od úseku krásnej literatúry pre dospelých, úseku odbornej literatúry pre dospelých, úseku študovne, úseku cudzojazyčnej literatúry, až po úsek literatúry pre deti a mládež. Práce študentov odrážajú súčasné trendy v architektúre, dôraz na komunitný priestor, udržateľnosť, funkčnosť a pohodlie návštevníkov a používateľov knižnice.

Bolo úžasné sledovať, s akým záujmom študenti pristúpili k zadaniu. Chodili a detailne si knižnicu obzerali, nafotili a naštudovali, zaujímali sa o jednotlivé oddelenia, zisťovali, čo kde je a ako funguje. Úprimne – nevedeli sme, čo z toho napokon vznikne, no výsledky nás nadchli a utvrdili v tom, že ideme správnou cestou. Spolupráca nám ukázala, že premena knižnice na komunitné centrum nie je vzdialená vízia, ale reálny a uskutočniteľný cieľ.

Objavili sa mimoriadne kreatívne riešenia – napríklad nový tvar vstupu do knižnice či presunutie centrálneho výpožičného pultu. Niektoré návrhy priniesli originálne prvky, ktoré by priestoru dodali jedinečný vizuálny charakter, uľahčili orientáciu v knižnici a spríjemnili pobyt. Z tejto inšpiratívnej a kreatívnej spolupráce vzišli nápady, ktoré by sme radi mohli jedného dňa aj reálne uskutočniť. Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre však sídli v prenajatých priestoroch a preto realizácia nápadov musí byť zatiaľ postupná a je možná len v obmedzenom rozsahu v prípade získania nenávratných finančných prostriedkov z grantových programov. Práve tieto malé zmeny môžu premeniť vizuálny chaos na harmonický priestor, ktorý bude pôsobiť

Fotodokumentácia súčasného stavu

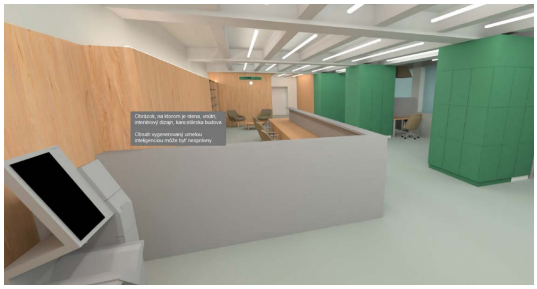

Vizualizácia 1_Bc. Katarína Lešková_A, B, C, D

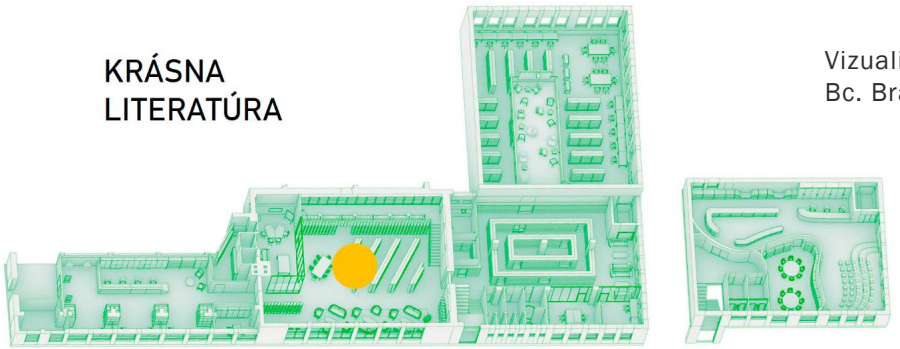
prirodzene, moderne, funkčne a prívetivo.

Dňa 28. mája 2025 sme sa zúčastnili slávnostnej prezentácie, na ktorej študenti predstavili svoje záverečné práce. Pre študentov to bola skúšobná obhajoba a pre nás jedinečná príležitosť vidieť, ako by Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre mohla jedného dňa vyzerať. Nie všetky návrhy sú pre nás použiteľné a realizovateľné, boli však úžasne nadčasové, moderné, inovatívne, inšpiratívne a zaujímavé.

Malé kroky, veľká zmena: Budúcnosť vidíme v menších, postupných krokoch. Hoci dnes nemôžeme vymeniť všetok nábytok, vieme však priestor zjednotiť a oživiť. Pomôže nám napríklad farebná harmónia – využitie textílií ako obrusov, závesov či paravánov v jednotnej farbe. Týmto spôsobom sa aj rôzne typy stolov, stoličiek a regálov dokážu spojiť do jedného celku. Už teraz sa snažíme o zónovanie priestorov – tichú študijnú zónu, diskusnú zónu so sto-

Vizualizácia 2
Bc. Branko Sedlák_A, B, C

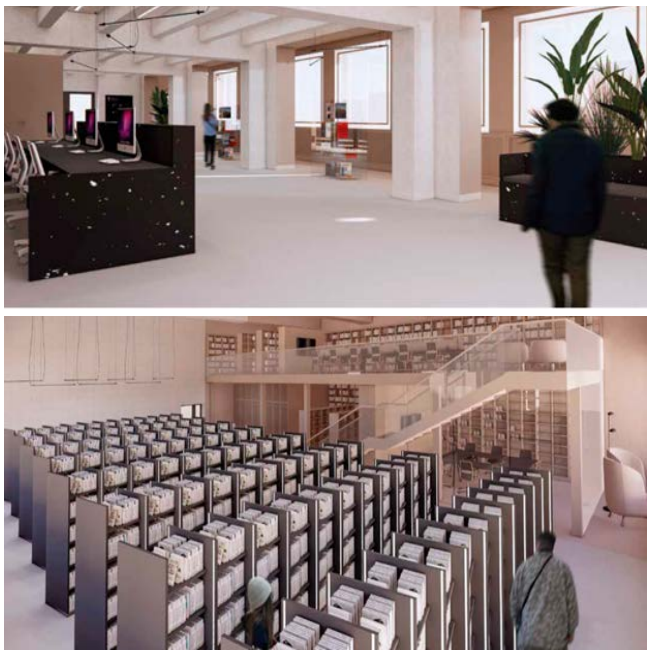
ličkami a menším stolíkom a voľnočasovú zónu s pohodlným sedením. Využívame denné svetlo – správne rozmiestnené lampy či obyčajný presun stolíka k oknu dokáže zmeniť atmosféru celej miestnosti. Samozrejme, že by bolo krásne vyzerať ako moderná knižnica 21. storočia už dnes, vieme však, že je to dlhá a nie jednoduchá cesta. Platí však, že kde je vôľa, tam je cesta. Najväčším výsledkom tejto spolupráce je, že Fakulta nám pomohla ukázať smer. Hoci sme momentálne v prenájme, naším cieľom je mať raz vlastnú budovu a vďaka tejto skúsenosti už vieme, akým smerom sa chceme uberať. Knižnica nie je len miestom, kde sa ukladajú knihy. Je to priestor, ktorý má inšpirovať, ponúkať pokoj aj podnety na premýšľanie. Ak ju budeme vnímať „novými očami“, uvidíme možnosti, ktoré sme predtým prehliadali.

Vizualizácia 3_Bc. Frederika Krištofová_A

Vizualizácia 4_Bc. Aneta Kulajková_A, B

Vizualizácia 5_Bc. Paulína Varechová_A, B

Vizualizácia 6_Bc. Katarína Džubakovská_A, B

POMOCNÍK ALEBO BARÓN PRÁŠIL? AI A JEJ MIESTO PRI TVORBE BIBLIOGRAFICKÝCH ZÁZNAMOV

/ ASSISTANT OR BARON MUNCHAUSEN? AI AND ITS PLACE IN THE CREATION OF BIBLIOGRAPHIC RECORDS

Radoslav Maslík, Slovenská národná knižnica,
Oddelenie autorít a stratégie metadát, radoslav.maslik@snk.sk

Abstract: This paper aims to highlight the possibilities and limitations of using generative AI in the creation of short acquisition and cataloguing records in the Slovak National Library environment, so that decision-making remains with the librarian. We examined data from practice at the Slovak National Library and compared it with MARC 21 requirements and recommendations from professional communities. AI can speed up the creation of fields 245, 100, 264, and genre/subject fields 650 and 655, but the critical coded field 008 requires strict validation and cross-checking. A sustainable approach combines AI with expert oversight by a librarian, connection to authorized selection data, and must be verifiable.
Key words: cataloguing; bibliographic metadata; artificial intelligence; MARC 21; ISBN
Kľúčové slová: katalogizácia; bibliografické metadáta; umelá inteligencia; MARC 21; ISBN

Úvod

V poslednom období sa aj v prostredí pamäťových a fondových inštitúcií intenzívnejšie diskutuje o možnostiach využitia generatívnej umelej inteligencie pri spracovaní dokumentov. Knižnice dnes čelia rastúcemu počtu dokumentov a zároveň požiadavke verejnosti na ich rýchle sprístupnenie, pričom sú povinné zachovať vysokú kvalitu metadát, ktoré sa cez prepojené systémy ďalej využívajú v národných aj medzinárodných knižnično-informačných systémoch (napr. DIKDA, VIAF). Na pôde Slovenskej národnej knižnice sa preto prirodzene objavila otázka, ako sa udržať na vlne technologického rozmachu a či môže nová technológia pomôcť pri sprístupňovaní dokumentov – a ak áno, kde sú hranice jej využitia.

Možnosti AI

Prvé praktické skúsenosti v prostredí SNK ukázali, že generatívna AI je použiteľná najmä v tých častiach katalogizačného záznamu, kde sa dá vychádzať z už existujúceho a dobre štruktúrovaného vstupu – v našom prípade z údajov ohlásených kníh do Národnej agentúry ISBN, ktorá je súčasťou Slovenskej národnej knižnice. Údaje z agentúry ISBN zároveň vychádzajú zo štandardu ISO 2108, takže majú jasne definovanú štruktúru (ISO, 2017). Národná agentúra ISBN v SNK (ďalej len Agentúra ISBN) eviduje ohlasované tituly v rámci žiadosti o ISBN, teda ešte pred samotným spracovaním v katalogizačnom procese. Slovenská národná knižnica ako národná bibliografická agentúra, pôsobiaca ako sprostredkovateľ medzi vydavateľským, knižným a knižničným prostredím, poskytuje vydavateľom podporu a servis pri prideľovaní medzinárodných štandardných čísel vydavateľských produktov, a to:

- **ISBN** (International Standard Book Number) pre knihy a neperiodické publikácie,
- **ISMN** (International Standard Music Number) pre notové vydania. (**Slovenská národná knižnica, online**).

Takto vznikajú už na vstupe pomerne spoľahlivé a štruktúrované údaje, ktoré sa dajú využiť aj ako vstup pre AI. Na ich základe dokáže model vygenerovať kostru krátkeho akvizičného záznamu, doplniť polia 020 (medzinárodné štandardné čís-

lo knihy ISBN), 245 (názov a údaje o zodpovednosti), 100/700 (hlavné a vedľajšie záhlavie – osobné meno), 264 (vydavateľské/nakladateľské údaje) a navrhnúť aj základné predmetové či žánrové polia 650 a 655. Takýto výstup vie katalogizátorovi ušetriť čas pri prvotnom zapísaní údajov a zároveň sa znižuje chybovosť oproti ručnému zapisovaniu už spomenutých dát. Zároveň však zostáva nevyhnutná odborná kontrola človeka, aby boli údaje v súlade s katalogizačnou praxou a autorizovanými selekčnými údajmi.

Pomocník vs. fantasta

Hoci pri dobre štruktúrovanom vstupe vie AI pripraviť použiteľný návrh záznamu, v praxi sa ukazuje aj temná stránka halucinácií jazykových modelov. Model sa totiž v niektorých situáciách správa tak, že za každú cenu chce doručiť používateľovi kompletný záznam – aj vtedy, keď nemá dostatok vstupných údajov. Viaceré štúdie upozorňujú, že veľké jazykové modely majú tendenciu dopĺňať chýbajúce údaje namiesto toho, aby priznali neistotu, a výsledkom sú presvedčivo podané, no nepravdivé odpovede (Huang, 2023; Sahoo et al., 2024; Farquhar et al., 2024). V tomto prípade si jednoducho chýbajúce údaje vymyslí a výsledkom sú tzv. halucinácie, t. j. generovanie neexistujúcich vydaní kníh, priraďovanie nesprávneho autora pri menovcoch alebo „dovymýšľanie“ podnázvov, ktoré sa v skutočnosti v dokumente nenachádzajú. V katalogizačnej praxi je to problém, pretože takto vzniknutý záznam na prvý pohľad pôsobí úplne dôveryhodne a pri nedostatočnej kontrole môže takýto záznam ďalej vstúpiť do katalogizačného procesu.

Rozdiel medzi „pomocníkom“ a „fantastom“ je teda v tom, či AI pracuje s reálnymi dátami, v SNK už dostupnými údajmi (ohlásená kniha, priradené číslo ISBN, známy vydavateľ), alebo musí niečo „dopočítať“ z kontextu internetu. V prvom prípade je umelá inteligencia užitočný pomocník, ktorý urýchli zápis základných katalogizačných údajov a zjednotí terminológiu. V druhom prípade musí nastúpiť knihovník a overiť skutočný dokument, pretože stroj nemá schopnosť rozlíšiť, ktorá podoba v knižnično-informačnom prostredí skutočne existuje. Práve preto je potrebné, aby výstup AI bol vždy len návrhom krátkeho akvizičného záznamu a nikdy nie automaticky prijatým katalogizačným záznamom bez kontroly človeka knihovníka, v súlade s odporúčaniami IFLA o potrebe ľudského dohľadu pri využívaní AI v knižniciach a s princípmi PCC pre využitie AI v katalogizačnej a metadátovej práci (IFLA, 2020; PCC, 2024). Uvedené potvrdzuje aj **PCC Standing Committee on Standards** vo svojom FAQ k spracovaniu zdrojov generovaných AI (PCC SCS, 2024; rev. 2025).

V tejto súvislosti sa prirodzene ponúka metafora „Baróna Prášila“. Generatívna AI sa totiž správa podobne ako barón v poviedkach – rozpráva plynulo, sebavedomo a veľmi presvedčivo, ale nie vždy podľa reality. Ak má málo podkladov, radšej si „doplní“ chýbajúce údaje, než aby priznala, že ich nemá. V katalogizácii sa to prejaví napríklad tak, že k známemu ISBN priradí nesprávne vydanie, vymyslí podnázov, pridelí autora s rovnakým priezviskom alebo doplní pole 300 len podľa typického rozsahu. Text vyzerá uhladene, ale faktograficky je to rozprávka.

Práve preto musí ostať rozhodovanie na katalogizátorovi: ten pozná spracovateľské štandardy, vie porovnať AI návrh s fyzickým alebo digitálnym dokumentom a vie povedať „toto je už Barón Prášil, nie pomocník“. AI nám teda môže nosiť vedrá s vodou, ale nesmie rozprávať, že na delovej guli preletela z Ruska do Turecka.

Halucinácie – dá sa im predchádzať?

Halucinácie pri generovaní katalogizačných záznamov vznikajú najmä preto, že model je nastavený doručiť odpoveď za každú cenu – aj vtedy, keď nemá dosť vstupných údajov (Huang et al., 2023; Zhang et al., 2023). Vzniká tak bludný kruh: stroj „vie všetko“, katalogizátor verí, záznam prejde ďalej a chyba sa znásobí v systéme. Jednou z ciest, ako z tohto kruhu von, je učiť model – a hlavne používateľa modelu – aby akceptoval odpoveď „neviem / údaj v dokumente chýba / vyžaduje sa kontrola človeka“. V praxi to znamená nastaviť pravidlo, že pri chýbajúcom roku vydania, jazyku alebo neistom

autorovi sa pole radšej nevyplní alebo sa nasmeruje na manuálnu kontrolu, než aby sa doplnila vymyslená hodnota. Takýto „ochudobnený“ výstup je síce menej atraktívny, ale je bezpečnejší pre katalogizačný proces – radšej medzera na doplnenie, ako presvedčivá lož v produkčnej databáze.

Cesta z bludného kruhu von – základom je dobrý prompt

Ak nechceme, aby sa AI „hrala na Baróna Prášila“, musíme jej to zakázať už na vstupe. Inak povedané: ak je vstup vágny, výstup bude vymyslený. Ak je vstup presný, výstup bude bližšie realite. Pri katalogizácii sa preto oplatí používať vopred pripravený súbor príkazov (prompt), v ktorom AI jasne povieme napríklad toto: „generuj len polia 020, 245, 100, 264, 650 a 655“, „ak údaj chýba, napíš ‚neznáme‘“, „nevymýšľaj rozsah strán“, „autor musí byť totožný s údajom v nahláške s agentúry ISBN“. Takýto prompt zúži modelu priestor na halucinovanie a donutí ho radšej pole vynechať, než doplniť nepravdivý údaj. V praxi to znamená, že výsledok je o trochu chudobnejší, ale pre katalogizátora oveľa bezpečnejší a rýchlejší na kontrolu. Kombinácia presného promptu, dôkazového vyhľadania, technických zábran a ľudského supervízora zabezpečí, že model radšej prizná *neviem*, než aby sa správal ako „Barón Prášil“.

Prepojenie s praxou SNK

Zistenia uvádzané v príspevku vznikli počas pilotnej prevádzky v prostredí SNK reálnom spracovateľskom procese – najmä pri spracovaní titulov ohlásených v agentúre ISBN a pri kontrole údajov, ktoré majú byť ďalej použité v knižnično-informačnom systéme. Prax ukazuje, že aj malá nepresnosť v AI návrhu (napr. iný rok vydania v poli 264$c než v 008 (údaje pevnej dĺžky – špecifikácia pre knihy), nesúlad jazyka v poli 041 (kód jazyka), alebo „uhádnutý“ podnázov) sa pri následnom spracovaní znásobí a dostane sa až do používateľského rozhrania. Z tohto dôvodu v SNK AI používame nie ako samostatný katalogizačný nástroj, ale ako medzičlánok, ktorý sa stáva súčasťou už existujúceho pracovného postupu: AI pripraví akvizičný návrh, katalogizátor ho porovná s originálnym dokumentom a až následne sa záznam zaradí do katalógu alebo ďalej exportuje. Takéto nastavenie umožňuje využiť rýchlosť stroja, ale zachovať zodpovednosť človeka.

Potenciál AI pri generovaní záznamov

Potenciál AI pri generovaní záznamov sa najviac prejaví v momente, keď má k dispozícii „čistý“ vstup – teda metadáta z agentúry ISBN alebo údaje od vydavateľa. V takom prípade vie model veľmi rýchlo poskladať viditeľnú časť záznamu: názvové pole 245, údaje o autorovi pole 100 (ak je autor jednoznačný), pole 264 s miestom vydania, vydavateľom a rokom vydania a podľa názvu alebo anotácie vygenerovať aj základné obsahové a žánrové polia 650 a 655, podobne ako je to popísané pri nástrojoch Annif/Finto AI a v projektoch automatického predmetového spracovania v európskych knižniciach (Suominen, Inkinen, Lehtinen, 2022; Kasprzik, 2023). Tým sa katalogizátorovi ušetrí práve ten mechanický úvodný krok, keď len prepisuje to, čo už niekto zadal inde na webe napr. knižné novinky na portáli kníhkupectva prípadne vyplnený formulár zaslaný do agentúry ISBN. Pri väčších dávkach titulov je toto zrýchlenie citeľné.

Na druhej strane, pri získaných informáciách z webových stránok kníhkupcov sa ukázalo, že údaje nemusia byť vždy úplné alebo sú marketingovo upravené. Avšak musíme konštatovať, že webové zdroje často obsahujú prvky, ktoré v nahláške do agentúry ISBN absentujú – napríklad údaj o edícii, počet strán alebo originálny názov preloženého diela – a AI ich vie do návrhu záznamu doplniť (IFLA, 2020; PCC, 2024). AI pri takto získaných údajoch síce vie odvodiť jazyk alebo krajinu vydania, ale nedokáže spoľahlivo vykonať krížovú kontrolu medzi poliami kódovanými údajov a údajmi o jazyku a krajine (008 ↔ 041 ↔ 044), čo potvrdzujú aj skúsenosti iných knižníc pri automatickom generovaní metadát, napríklad webinár Koninklijke Bibliotheek (2019) o využití AI pri generovaní metadát. Práve tu je hranica potenciálu: AI výborne pripraví viditeľnú časť

záznamu a vie ju obohatiť o doplnkové údaje z webu, ale neobsiahne katalogizačnú logiku v pozadí. Preto musí katalogizátor doplniť alebo opraviť kódované polia, skontrolovať jazyk, krajinu vydania a previesť návrh AI do štandardnej podoby, ktorú katalogizačná prax používa.

Prínosy AI v katalogizácii

Najviditeľnejší prínos AI je v rýchlosti. Namiesto toho, aby katalogizátor ručne prepisoval názov, autora, vydavateľa a potom ešte dopĺňal základné predmetové či žánrové polia, AI vie z dostupných vstupov navrhnúť prvú verziu záznamu prakticky okamžite. Knihovník tak nepracuje „od nuly“, ale priamo s návrhom krátkeho akvizičného záznamu, ktorý porovnáva s dokumentom v ruke. Mení sa teda systém práce: katalogizátor nezačína na „zelenej lúke“, ale pracuje s predvyplnenými metadátami a sústreďuje sa na kontrolu a doplnenie. Človek sa tým čiastočne presúva z pozície tvorcu záznamu do pozície kontrolóra katalogizačného záznamu. Katalogizátor skontroluje správnosť polí (najmä 008, 041, 264$c), zosúladí terminológiu s autoritami a prípadne doplní údaje, ktoré AI nepozná zo štandardnej praxe SNK. Takto nastavený model „AI zrýchľuje proces – človek zaručí kvalitu“ je v súlade s odporúčaniami IFLA a PCC, ktoré pri využívaní AI v katalogizácii vyžadujú zachovanie ľudskej kontroly. (IFLA, 2020; PCC, 2024).

Rýchle generovanie samotných bibliografických záznamov – teda toho, čo je viditeľné v OPAC knižnice – prináša aj riziká. AI vie veľmi rýchlo poskladať názvové údaje, autora, vydavateľa a aj základný vecný či žánrový popis, takže katalogizátor sa dostane k použiteľnému návrhu v krátkom čase. Práve tu však najviac vidno slabinu pri kódovaných údajoch: pole **008** AI síce vytvorí, ale často len odhadom, bez väzby na reálny jazyk dokumentu alebo krajinu vydania. Môže tak vzniknúť nesúlad medzi kódovanými údajmi v poli 008 a údajmi v poliach **041** a **044**, ktoré sú potom problematické pri ďalšom exporte dát do systému alebo pri vyhľadávaní takéhoto záznamu cez indexy. Preto práve pole 008 (a s ním súvisiace kontroly 008 ↔ 041 ↔ 044) musí vždy prejsť manuálnou validáciou katalogizátora, aj keď zvyšok záznamu vznikol pomocou AI, v súlade s pravidlami MARC 21 pre pevne dané údaje (Library of Congress, 2010–2023).

Prínosy AI v katalogizácii – odľahčenie rutiny a konzistentnosť

Ďalší prínos AI nespočíva ani tak v „tvorivosti“, ako skôr v tom, že odbremeňuje katalogizátora od opakujúcich sa úkonov. AI vie pri sérii podobných dokumentov (napr. novinky jedného vydavateľa, edícia detských kníh, odborné brožúry) dopĺňať tie isté polia rovnakým spôsobom, takže katalogizátor už nemusí stále dookola vypĺňať rovnaké údaje. Výsledkom je konzistentnejšie vyplnenie polí 264, 300 alebo 655, a tým pádom aj jednotnejší výstup v OPAC.

Zároveň platí, že stroj je v takýchto opakujúcich sa úlohách dôslednejší ako človek – ak mu raz povieme, akú formu žánrového termínu používame alebo v akom poradí majú byť polia, bude to opakovať rovnako. Tým sa znižuje počet drobných ľudských chýb (vynechané podpole, iné pomenovanie žánru, nesprávne poradie) a katalogizátor sa môže venovať práve tým záznamom, ktoré sú netypické alebo problémové. (IFLA, 2020; PCC, 2024; MARC 21, online).

Etický a odborný kontext

Pri nasadzovaní AI do katalogizácie nejde len o technickú otázku „vie/nevie vygenerovať pole“, ale aj o odbornú a etickú rovinu. Knižničný katalóg je pre používateľa referenčný zdroj – čo je tam, to berie ako pravdivý jednoznačný údaj. Ak tam technológia vygeneruje vymysleného autora alebo nesprávne vydanie, používateľ nemá ako zistiť, že zdrojom bola halucinácia modelu. Preto musí ostať nad AI človek, ktorý vie posúdiť relevanciu a pôvod údajov. Nasadenie AI v katalogizácii musí stáť na zásade kontrolovanej zodpovednosti: model má právo **navrhovať**, človek má povinnosť **overovať**, keďže dostupné štúdie ukazujú, že presnosť LLM je úlohová a nie vždy dostatočná pre vysoko štruktúrované dáta, aké používa katalogizácia (Wang et al.,

2025). Kľúčom je priehľadnosť – pri každom citlivom poli (008, 041, 044, 264, 020) treba uviesť pôvod údaja a mieru istoty, čo je v súlade s odporúčaním, aby sa AI do knižničných služieb zavádzala postupne a s jasne definovaným ľudským dohľadom (Cox, 2025).

Potreba kontroly

AI v katalogizácii musí fungovať v režime „povinnej kontroly človeka“. Znamená to, že AI môže navrhovať, ale nesmie publikovať bez človeka. Kontrola nie je len formálna – knihovník overuje, či údaj vôbec pochádza z dokumentu, či je v zhode s autorizovanými selekčnými údajmi a či je vhodný pre naše katalogizačné prostredie. Takto sa zachová odborná úroveň záznamov, ktorá sa od národnej knižnice očakáva (IFLA, 2020; PCC, 2024).

Relevancia dát

AI je natoľko dobrá, nakoľko dobré má vstupy. Ak pracuje s presnými údajmi z agentúry ISBN, dostaneme veľmi použiteľný návrh. Ak pracuje s marketingovým popisom, dostaneme „upravenú realitu“. Preto je súčasťou zodpovedného používania AI aj hodnotenie relevancie dát: ktoré polia môžeme prebrať, ktoré musíme skrátiť a ktoré necháme prázdne, kým ich človek nedoplní.

Otázka zodpovednosti

Zodpovednosť za finálny záznam nenesie model, ale inštitúcia. Je preto fér mať v interných postupoch zapísané, že AI je pomocný nástroj a že katalogizátor musí mať možnosť výstup odmietnuť alebo korizovať. Inak by sa zodpovednosť „rozplynula“ medzi systém a človeka – a to pri národnej bibliografii nie je prijateľné.

Dôvera v katalóg

Katalóg je relevantný len dovtedy, kým mu používatelia veria. Ak sa v ňom začne objavovať viac záznamov baróna Prášila – presvedčivých, ale nepresných – dôvera klesá, hoci AI pracuje rýchlo. Preto je pri AI dôležité uprednostniť presnosť pred úplnosťou: radšej menej polí, ale správnych, než „úplný“ záznam s vymyslenými prvkami. To je základ udržateľnej budúcnosti katalógu aj pri použití AI. Dôveru v katalóg posilňuje konzistentné používanie autorizovaných selekčných údajov (100/700), dôsledná identifikácia vydania cez ISBN (020 $a+$q) a jasné poznámky pri neistote alebo zdroji údajov(500). Tam, kde AI naráža na limity (nedostatok jazykových dát, homonymá), má systém preferovať konzervatívny zápis a doložené rozhodnutie pred „fabulovaním“. Takto zostáva AI rýchlym pomocníkom, kým kvalitu a reputáciu katalógu chráni transparentný dohľad človeka.

AI versus knihovník

Pri katalogizácii treba AI vnímať ako asistenta knihovníka, nie ako náhradu personálu. Stroj dokáže pripraviť návrh záznamu, vyplniť opakujúce sa polia a zrýchliť prvú fázu spracovania, ale nevie posúdiť kontext dokumentu v národnej bibliografii ani vyhodnotiť, čo je pre používateľa v OPAC-e naozaj dôležité. AI má v katalogizácii rolu špecializovaného asistenta knihovníka: zrýchli prvotný návrh záznamu (245/100/264, 650/655), pomôže s kontrolou ISBN a navrhne väzby na autority. Ľudský dohľad preto funguje ako potvrdenie kvality – knihovník schvaľuje to, čo AI navrhla, opravuje nepresnosti a dopĺňa štandardy katalogizačnej praxe. Finálnu verziu záznamu vždy potvrdzuje človek. Výhodou tohto modelu je, že knihovník sa môže viac sústrediť na sofistikované činnosti: kontrolu autorít, identifikáciu edícií, riešenie problematických dokumentov, tvorbu metodiky či nastavovanie samotných promptov, namiesto toho, aby trávil čas mechanickým prepisovaním údajov.

Vízie do budúcnosti

V súčasnosti je AI najmä rýchly pisár, ale pri kontrolovanom napojení na interné registre SNK sa vie stať aj kontrolórom. Reálne smerovanie môže viesť k tomu, že AI po vygenerovaní návrhu záznamu automaticky overí **ISBN** proti národnej agentúre a upozorní na nesúlad v čísle alebo vydavateľovi. Rovnako sa dá očakávať automatické párovanie autorít – ak je v SNK už záznam autority pre osobu alebo korporáciu, AI ho navrhne do 1XX/7XX namiesto toho, aby vložila len voľný text. Ten-

to smer je v súlade s odporúčaním, aby sa AI v knižniciach využívala prednostne na automatizované validácie, párovanie autorít a podporu konzistentnosti, nie na nekontrolovanú tvorbu metadát (IFLA, 2020; PCC, 2024; Koninklijke Bibliotheek, 2019). Veľký zmysel má aj strojové vykonávanie krížových kontrol medzi poľami, ktoré dnes robí katalogizátor manuálne: 041 ↔ 008 (jazyk), 044 ↔ 008 (krajina) a 264$c ↔ 260/008 (rok vydania). AI by tu nebola tvorcom údajov, ale „hlásičom" nekonzistencií, čo zodpovedá aj smerovaniu medzinárodných odporúčaní pre využitie AI v katalogizácii (IFLA, 2020; PCC, 2024; Koninklijke Bibliotheek, 2019). Tento proces odpovedá aj smerovaniu medzinárodných odporúčaní a skúsenostiam OCLC RLP, ktoré vidia AI ako nástroj na podporu metadátových procesov a zároveň vyvážiť automatizáciu a odbornú kontrolu v metadatach (Proffitt, 2025; Bryant – Dortmund, 2025). Nad tým všetkým sa dá spustiť aj automatický návrh žánrov v **655**, ktorý by vychádzal z názvu, anotácie a prípadne vydavateľskej edície – katalogizátor by potom už len vybral vhodný termín zo slovníka, nie ho vymýšľal od nuly. Pri vysokej istote rovno ponúkne konkrétny žáner, pri nízkej odporučí konzervatívny žáner „monografie" a vyžiada si zásah človeka. Výsledkom je katalóg, kde AI zrýchľuje a zjednocuje, zatiaľ čo knihovník potvrdzuje kvalitu – s merateľným poklesom chýb a vyššou dôverou používateľov.

Záver

V príspevku sa ukázalo, že generatívna AI už dnes vie urýchliť prvú fázu katalogizácie, najmä ak pracuje s kvalitným vstupom z agentúry ISBN alebo iných overených zdrojov. Zároveň sa však potvrdilo, že bez povinnej kontroly človeka vznikajú halucinácie, nesúlady v kódovaných poliach a záznamy, ktoré síce vyzerajú presvedčivo, ale nedodržiavajú katalogizačnú logiku SNK. Preto je v súčasnosti najbezpečnejším modelom postup „AI navrhne – knihovník schváli", podporený medzinárodnými odporúčaniami (IFLA, 2020; PCC, 2024).

Do budúcna zostáva niekoľko otvorených otázok: kde je hranica spolupráce človeka a stroja v katalogizácii, čo musí AI splniť, aby bola v národnej knižnici akceptovaná, a či sa úloha katalogizátora v najbližších rokoch neposunie viac k metodike, nastavovaniu katalogizačných pravidiel, validácií katalogizačných záznamov a tvorbe autorizovaných selekčných prvkov než k ručnému vypĺňaniu polí. Odpoveď na ne bude určovať, či bude AI v knižniciach len rýchlym pomocníkom, alebo plnohodnotnou súčasťou udržateľného katalogizačného procesu.

Bibliografické odkazy

Slovenská národná knižnica. Národná agentúra ISBN a ISMN [online]. Dostupné na: https://www.snk.sk/sk/narodna-agentura-isbn-ismn.html [cit. 3. 11. 2025].

HUANG, Lei et al. A Survey on Hallucination in Large Language Models: Principles, Taxonomy, Challenges, and Open Questions [online]. 2023. Dostupné na: https://arxiv.org/abs/2311.05232 [cit. 3. 11. 2025].

FARQUHAR, Sebastian et al. Detecting hallucinations in large language models using semantic entropy. In: Nature. 2024, roč. 630, č. 8017, s. 625–630. Dostupné na: https://www.nature.com/articles/s41586-024-07421-0 [cit. 3. 11. 2025].

IFLA. Statement on Libraries and Artificial Intelligence [online]. 2020. Dostupné na: https://repository.ifla.org/items/8c05d706-498b-42c2-a93a-3d47f69f7646 [cit. 3. 11. 2025]. repository.ifla.org+1

PROGRAM FOR COOPERATIVE CATALOGING (PCC). PCC Guiding Principles for Use of AI and Machine Learning Technologies in Cataloging and Metadata Work (draft) [online]. 2024. Dostupné na: https://www.loc.gov/aba/pcc/ [cit. 3. 11. 2025].

PROGRAM FOR COOPERATIVE CATALOGING. Final Report: PCC Task Group on Strategic Planning for AI and Machine Learning in Cataloging and Metadata [online]. 9. máj 2024. Dostupné na: https://www.loc.gov/aba/pcc/taskgroup/TG-Strategic-Planning-AI-final-report.pdf [cit. 3. 11. 2025].

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK. Generating Metadata With AI – Experience of the National Library of the Netherlands [online]. Webinár, 8. 11. 2019. Dostupné na: https://libereurope.eu/article/webinar-video-generating-metadata-with-ai-experience-of-the-national-library-of-the-netherlands/ [cit. 3. 11. 2025].

LIBRARY OF CONGRESS. MARC 21 Format for Bibliographic Data [online]. Dostupné na: https://www.loc.gov/marc/bibliographic/ [cit. 3. 11. 2025].
COX, A. M. IFLA Entry Point to Libraries and AI [online]. 2025. IFLA Repository. Dostupné z: https://repository.ifla.org/ [cit. 30. 10. 2025].
ISO. ISO 2108:2017 – Information and documentation — International Standard Book Number (ISBN). Geneva: International Organization for Standardization, 2017. Dostupné z: https://www.iso.org/ [cit. 30. 10. 2025].
Library of Congress. MARC 21 Format for Bibliographic Data – 008: Fixed-Length Data Elements (General, Books) [online]. 2010–2023. Dostupné z: https://www.loc.gov/marc/ [cit. 30. 10. 2025].
PCC STANDING COMMITTEE ON STANDARDS. FAQ: Cataloging of Resources Generated Using AI Software [online]. Washington, DC: Library of Congress, 2024; rev. 2025. Dostupné z: https://www.loc.gov/ [cit. 30. 10. 2025].
SUOMINEN, O.; INKINEN, J.; LEHTINEN, M. Annif and Finto AI[online]. JLIS.it, 2022, roč. 13, č. 1, s. 265–282. https://doi.org/10.4403/jlis.it-12740
KASPRZIK, A. Automating subject indexing at ZBW[online]. LIBER Quarterly, 2023, 33, 1–17. Dostupné z: https://liberquarterly.eu/ [cit. 30. 10. 2025].
PROFFITT, M. AI to support metadata workflows: OCLC RLP working group. Hanging Together (OCLC blog) [online]. 2025. Dostupné z: https://hangingtogether.org/ [cit. 30. 10. 2025].
BRYANT, R.; DORTMUND, A. Striking the right balance: AI in metadata workflows. Hanging Together (OCLC blog) [online]. 2025. Dostupné z: https://hangingtogether.org/ [cit. 30. 10. 2025].
SAHOO, P. et al. Survey of Hallucination in LLMs. In: Findings of EMNLP 2024 [online]. 2024. Dostupné z: https://aclanthology.org/ [cit. 30. 10. 2025].
WANG, L. et al. Accuracy of LLMs: Network meta-analysis. JMIR, 2025, roč. 27, č. 1, e64486. Dostupné z: https://www.jmir.org/ [cit. 30. 10. 2025].

ASARP – AUTOMATIZOVANÝ SYSTÉM ANALYTICKÉHO ROZPISU PERIODÍK / ASARP – AUTOMATED SYSTEM FOR ANALYTICAL SCHEDULING OF PERIODICALS

Ing. Jakub Hagara, COSMOTRON SLOVAKIA, s. r. o.

Abstrakt: ASARP automatically generates articles from digitized periodicals using machine learning and OCR data (ALTO XML) imported from the Kramerius system. After a short training phase with human validation, it can process periodicals autonomously and export outputs in JSON or MARCXML. The system improves searchability in digital libraries and significantly reduces time and costs when processing large collections.
Key words: Machine learning, digitized periodicals, OCR
Kľúčové slová: Strojové učenie, digitalizované periodiká, OCR

S nástupom nových technológií do knihovníctva a s povinnosťou digitalizácie starých titulov vzniklo množstvo nových dát, ktoré sú dostupné pre čitateľov. Len napríklad Moravská zemská knihovna v Brne má vo svojej digitálnej knižnici 4 511 periodík. Ako v nich uľahčiť vyhľadávanie, aby sa s nimi dobre pracovalo?

Máme veľké množstvo zaujímavých zdrojov - informácií dostupných pre verejnosť, ktorá sa zaujíma o minulosť, študentov, ktorí pracujú na svojich školských prácach a potrebujú relevantné informácie, alebo aj novinárov, ktorí píšu článok o tom ako to bolo v časoch minulých. S množstvom dát ale prichádza aj problém. Ako vyhľadať relevantné informácie, ktoré potrebujeme? Mnohé z týchto periodík nie sú rozdelené na články. Nie je teda možné filtrovať tie, ktoré nás naozaj zaujímajú, a musíme pracne prechádzať číslo po čísle, aby sme našli to, čo potrebujeme.

Ideálne by bolo, keby si každá knižnica sadla k svojim starým periodikám a spravila analyticky rozpis pre všetky čísla. Pre knižnice je ale nereálne aby tieto obrovské dáta spracovali ručne. Správny analytický rozpis zahŕňa zdĺhavé identifikovanie nadpisu, rozdelenie na články a správne priradenie textov do článku. Tiež je potrené identifikovať autora a ideálne zaradiť článok do kategórie. V niektorých prípadoch je súčasťou článku aj obrázok, ktorý je potrebné správne priradiť.

Výhodou dnešnej doby je, že máme technológie, ktoré takúto prácu uľahčujú a urýchľujú. Pre takýto prípad môžeme použiť strojové učenie na vytvorenie modelu na generovanie článkov z periodík. Tento prístup sme použili pri vytvorení systému ASARP - automatizovaný systém analytického rozpisu periodík. Ako vyplýva z názvu, ide o automatizovaný systém. Dokáže teda plne automaticky a sám vygenerovať články z periodík.

ASARP funguje vo dvoch fázach. Dáta sa importujú automaticky zo systému Kramerius, kde importujeme všetky potrebné dáta. Hlavnou podmienkou je mať v rámci týchto dát OCR XML, najlepšie v štruktúre ALTO. Prvá fáza spracovania týchto dát je trénovacia. Každé periodikum má svoje vlastné rozloženie. Nedá sa povedať, že by aspoň väčšina periodík dodržiavala nejaké štandardné rozloženie textu. Častokrát sa rozloženie mení aj podľa času, keď bolo periodikum vydávané. Na všetky tieto prípady musí systém vedieť reagovať a správne priradiť text do článku.

Pre túto konzistentnosť potrebuje ASARP na začiatku trochu pomôcť s naučením sa, ako riešiť tieto prípady. Systém vygeneruje sám články, ktoré je ale potrebné v tejto fáze skontrolovať človekom, keďže ASARP si nie je dostatočne istý s výsledkom. Na to slúži webová aplikácia, v ktorej pracovník knižnice môže opraviť chyby pri generovaní článkov. Farebne sú rozlíšené jednotlivé články, takže už aj na prvý pohľad sú jasné niektoré chyby zaradenia do článkov. Po ručnej kontrole asi 5 – 10 čísel sa model dostatočne naučí nové periodikum a už zvláda generovať články úplne sám. To sa deje v druhej, aplikačnej fáze. Natrénovaný model sa použije na generovanie článkov. Ak knižnica vyžaduje ručnú kontrolu, môže ju vykonať aj v tejto fáze.

Takto vytvorené nové dáta o článkoch systém vyexportuje v dvoch rôznych formátoch: JSON štruktúra pre Kramerius alebo MARCxml. Vygenerované články teda môžete ľahko importovať do knižničného systému a tým obohatiť svoj katalóg. Výsledkom je zjednodušenie vyhľadávania informácií pre čitateľov.

Systém ASARP:

- Doplní digitálnu knižnicu periodík o záznamy jednotlivých článkov.
- Čitateľom umožní rýchlejšie, efektívnejšie a relevantnejšie vyhľadávanie a sprístupňovanie požadovaných zdrojov.
- Prinesie finančnú aj časovú úsporu. Príklad: Jeden ročník periodika obsahuje zhruba 300 čísel, čo by pri ručnom spracovaní knihovníkom trvalo približne 300 až 400 hodín. ASARP to zvládne za 10 hodín!

KNIŽNICA AKO KOMUNIKAČNÝ UZOL KOMUNITY: KEĎ SA STRETNE POÉZIA, VČELY A VEČERNÍČEK

/ THE LIBRARY AS A COMMUNICATION HUB FOR THE COMMUNITY: WHEN POETRY, BEES AND BEDTIME STORIES MEET

Jana Klenovičová, vedúca Útvaru metodiky a koordinácie,
Knižnica Ružinov, Bratislava, klenovicova@kniznica-ruzinov.sk

Abstract: The text presents the Ružinov Library as an active communication and community hub that connects culture, education, and modern services for all generations. It describes proven programs – the environmental cycle Včielky (Bees), creative Živé večerníčky (Live Bedtime Stories), the project Poézia v kódoch (Poetry in Codes) bringing literature to public spaces, and programs for seniors combining words, music, and memories. At the same time, it shows the importance of community marketing in building relationships and trust in the neighbourhood. Experience confirms that even a smaller public library can create diverse, valuable, and community-oriented activities.

Key words: library, community, community activities, reading, education, culture, environmental education, poetry, children, seniors, community marketing

Kľúčové slová: knižnica, komunita, komunitné aktivity, čítanie, vzdelávanie, kultúra, environmentálna výchova, poézia, deti, seniori, komunitný marketing

Knižnica Ružinov už dlhší čas buduje obraz knižnice, ktorá je miestom stretávania, spolupráce a zdieľania. Nechce byť len priestorom s knihami, ale miestom, kde ľudia prichádzajú po zážitky, nové poznatky aj pocit spolupatričnosti. V našej práci sa snažíme prepájať kultúru, vzdelávanie a komunitu tak, aby mali naše služby zmysel pre všetky generácie. Chceli by sme predstaviť programy, ktoré sa v Ružinove osvedčili a ukazujú, že aj menšia verejná knižnica dokáže priniesť pestré a moderné aktivity pre širokú verejnosť.

Včielky – keď sa environmentálna téma stretne s hravosťou

Projekt Včielky je séria stretnutí so skúsenou včelárkou, ktorá vie jednoduchým a pútavým spôsobom otvoriť svet včiel úplne každému – deťom, rodičom aj seniorom. Účastníci sa dozvedajú, prečo sú včely pre prírodu nenahraditeľné, ako ich môžeme chrániť a čím nás môžu inšpirovať. Rozprávanie dopĺňame literárnymi tipmi, aktivitami a diskusiou, ktorá prirodzene rozvíja environmentálne cítenie. Pre mnohých je program aj príležitosťou spoznať susedov a stráviť čas príjemne a zmysluplne.

Živé večerníčky – príbeh, ktorý vzniká spolu s deťmi

Živé večerníčky vznikli z myšlienky, že najjednoduchší spôsob, ako deti priviesť k čítaniu, je zapojiť ich priamo do deja. Prečítame prvú časť príbehu a potom sa fantázia detí môže naplno rozbehnúť. Navrhujú, čo sa stane ďalej, vytvárajú dialógy, dopĺňajú nápady a niekedy aj úplne otočia vývoj udalostí. Zo zdanlivo jednoduchého čítania sa tak stáva spoločné tvorenie, pri ktorom sa deti učia vyjadriť svoje nápady, spolupracovať a vnímať príbeh ako niečo živé. Program zároveň po-

Včielky

silňuje pozitívne pocity spojené s knižnicou – ako s miestom, kde je čítanie zábava.

Poézia v kódoch – literatúra na miestach, kde ju nečakáte

Nápad umiestniť poéziu priamo do ulíc vznikol z túžby priblížiť literatúru ľuďom aj mimo budovy knižnice. Vybrané slovenské básne sú dostupné cez QR kódy na miestach, ktorými obyvatelia denne prechádzajú. Stačí chytiť mobil a čítanie je na dosah – pri zastávke, pri prechádzke parkom či počas prestávky v práci. Ide o jednoduchý spôsob, ako priniesť do verejného priestoru kultúrny moment, ktorý môže niekoho prekvapiť, potešiť a možno aj inšpirovať. Projekt ukazuje, že aj digitálne technológie môžu byť mostom k literatúre.

Programy pre seniorov – slovo, hudba a spomienky

Knižnica Ružinov spolupracuje aj s miestnym domovom dôchodcov, kde pripravujeme stretnutia spájajúce slovo, hudbu a spoločnú atmosféru. Seniori dostávajú priestor hovoriť o svojich spomienkach, zdieľať zážitky a zároveň sa zabaviť pri tematicky ladenom programe. Takéto stretnutia majú často silný emocionálny účinok – prinášajú radosť, rozhýbu pamäť a posilňujú pocit, že knižnica je tu aj pre nich.

Komunitný marketing ako prirodzená súčasť našej práce

Aby sme ľuďom ukázali, čo všetko knižnica ponúka, venujeme sa aj komunitnému marketingu. Ide o jednoduché, ale systematické kroky – zrozumiteľnú komunikáciu, kvalitné fotografie, prehľadné informácie, vizuálnu jednotnosť a pravidelné budovanie vzťahov s partnermi v okolí. Cieľom je, aby knižnica pôsobila dôveryhodne, dostupne a priateľsky. Nejde o reklamu v klasickom zmysle, ale o spôsob, ako byť v komunite videní a vnímaní ako miesto, ktoré je pre ľudí skutočne užitočné.

Skúsenosti z Knižnice Ružinov ukazujú, že aj s menším tímom a obmedzenými kapacitami sa dá robiť pestrá, kreatívna a hodnotná práca. Projekty ako Včielky, Živé večerníčky či Poézia v kódoch dokazujú, že moderná verejná knižnica môže byť otvoreným priestorom, kde sa prirodzene stretáva vzdelávanie, kultúra aj komunitný život. Najdôležitejším výsledkom je to, že ľudia sa do knižnice radi vracajú – nielen po knihy, ale aj po dobrý pocit.

Večerníčky

Podvody na senioroch

Poézia v kódoch

Spolupráca s DD

NAŠA ANKETA: POHĽAD NA PROFESIU KNIHOVNÍKA / OUR SURVEY: A VIEW ON THE LIBRARY PROFESSION

ROZHOVOR S DANIELOU DŽUGANOVOU: KTO CÍTI KNIHOVNÍCKY, TEN AJ „ŽIJE“ KNIHOVNÍCKY

/ INTERVIEW WITH DANIELA DŽUGANOVÁ: THOSE WHO FEEL LIKE LIBRARIANS ALSO „LIVE“ LIKE LIBRARIAN

Trnkov. Malebná obec neďaleko Prešova s počtom 337 obyvateľov. Tiché prostredie obce pod Slanskými vrchmi je čoraz viac vyhľadávané ako vhodná alternatíva rušnému mestskému spôsobu života. Za posledné roky zaznamenala nielen prílev mladých obyvateľov, ale rozšírila služby pre kvalitný život v malebnom prostredí (obchod Coop Jednota, dom smútku, penzión s priľahlými tenisovými kurtami a futbalovým ihriskom, materská škôlka a práve prebiehajúca výstavba domu seniorov).

Zásluhou dlhoročného a kultúru podporujúceho starostu Ing. Jiřího Ballarina v nej bola v septembri 2025 slávnostne otvorená a sprístupnená obecná knižnica. Vedúcou tejto knižnice sa stala knihovníckej obci známa (ešte donedávna kolegyňa) Daniela Džuganová.

Nedalo nám nevyužiť túto príležitosť a požiadať Danku o rozhovor.

Pani vedúca, predstav nám zrod dnes ojedinelého počinu v slovenských podmienkach – vzniku obecnej knižnice.

Ďakujem pekne za oslovenie. Hneď v úvode musím spomenúť dva fakty. V roku 2024 som zmenila nielen svoj spoločenský status ale aj bydlisko - s rodinou sme sa presťahovali práve do obce Trnkov. Pri prvej príležitosti som oslovila starostu obce, či v obci fungovala alebo funguje obecná knižnica. Predsa len, nevedela som sa zmieriť s myšlienkou, že aktívnu knihovnícku prácu by som mala vymeniť za sladké ničnerobenie vo voľnom čase. Zistenie bolo pre mňa ako zanietenú knihovníčku veľmi príjemné – obecná knižnica vznikla v zmysle § 16, ods. 10, zákona NR SR č. - 126/2015 Z. z. o knižniciach a Štatútu Obecnej knižnice Trnkov vydaného Obecným zastupiteľstvom v Trnkove už dňa 28.01.2022, ale chýbali primerané priestory.

Práve v tom čase prebiehala celková rekonštrukcia obecného úradu (2022 – 2024), ktorého súčasťou bol kultúrny dom. A práve v priestoroch kultúrneho domu bol z balkóna a priľahlej miestnosti naprojektovaný priestor pre knižnicu (so samostatným vchodom). Vstúpila som teda do rozbehnutého vlaku a už som sa aktívne zapájala do pripravovaného projektu - interiérového vybavenia knižnice.

Koncom roka 2024 obec podala projekt s názvom Revitalizácia obecnej knižnice v Trnkove. Žiadosť o finančnú podporu z verejných zdrojov poskytovaných Fondom na podporu umenia (v rámci výzvy č. 9/2024: Program 5.1.1- fB – Komplexná infraštruktúra knižníc (fáza B) bola odbornou komisiou a rozhodnutím riaditeľa FPU finančne podporená sumou 18 tis. eur.

Cieľom bolo znovu oživiť činnosť zrevitalizovanej obecnej knižnice prostredníctvom realizácie projektu komplexnej infraštruktúry knižnice, obstaraním a inštaláciou špecifického vybavenia knižnice pevne spojeného s priestorom knižnice a vybavenie slúžiaceho výhradne na poskytovanie knižničných služieb. Rozvinúť a posilniť knižnično-informačné služby, podporiť komunitné aktivity, výstavy, súťaže, aktivity zamerané na zvyšovanie vzdelanostnej úrovne a informačnej gramotnosti, na tvorivé dielne, autorské čítania a aktivity smerujúce k motivácií čítania kníh všetkých vekových kategórií. Obstarať a inštalovať interiérové vybavenie knižnice (nábytok, koberec, stôl, stoličky) vrátane obstarania IKT vybavenia.

Projekt bol úspešne naplnený a 21.9.2025 sa uskutočnilo slávnostné otvorenie knižnice. Zúčastnilo sa ho približne 40 ľudí, od starostov a poslancov priľahlých obcí a oby-

vateľov obce Trnkov. Poďakovanie patrilo najmä všetkým tým, ktorí podporovali myšlienku vzniku obecnej knižnice. Osobitne Fondu na podporu umenia a Prešovskému samosprávnemu kraju, ktorý podporil vznik knižnice finančnými prostriedkami na akvizíciu knižničného fondu vo výške 5 tis. eur (spoluúčasť obce predstavovala ďalších 1 tis. eur.). Do nových knižničných regálov bolo uložených 362 nových kníh a ďalšie pribudli formou darov od vydavateľov a jednotlivcov z obce.

Čo viac si môže priať knihovníčka telom i dušou? Ako to povedala istá známa osobnosť „niet väčšej radosti, ako otvárať novú knižnicu". A ja už len dodávam, že knižnica je vždy miestom, kde sa snúbi minulosť s prítomnosťou, miesto, ktoré je stvorené pre stretávanie sa, inšpiráciu, vzdelávanie a osobný rozvoj.

Ako vyzerá pracovný deň knihovníčky obecnej knižnice?

S knižnicou a čitateľmi žije v obci každý deň, nielen vtedy, keď je knižnica otvorená pre verejnosť. Zvykáme si na seba. Obyvatelia obce si zvykajú na možnosť využívať knižnicu a jej služby, zoznamovať sa s knihami, stretávať sa v knižnici (lebo naozaj mnohí v knižnici ešte nikdy neboli a netušia, aké úžasné možnosti ponúka), ale aj spolupracovať s knižnicou pri organizácii podujatí. Stihli sme už zorganizovať dotazníkový prieskum o tom, akú literatúru by v knižnici uvítali, Deň otvorených dverí pri príležitosti Dňa obce Trnkov, začali sme uverejňovať aktuality v rámci webovej stránky obce. Plánov je veľa a dva dni, kedy je knižnica otvorená pre verejnosť v podvečerných hodinách zďaleka nestačí.

S odstupom času vieš porovnať dva rôzne typy knižníc – akademickú a verejnú. Hoci každá má svoj okruh používateľov, určite majú mnoho spoločného. Ako to Ty vnímaš?

Áno, toto som si myslela i ja, veď celý profesijný život som sa pohybovala vo vedeckej a akademickej knižnici. Ale nie je tomu tak, i keď základné služby obidvoch typov knižníc sú rovnaké. Verejné knižnice sú bližšie k ľuďom a môžu ich služby využívať bez ohľadu na vek, štúdium či zamestnanie. Mnohým sa otvárajú nevídané možnosti spoznávania beletrie a populárno-náučnej, či odbornej literatúry, ktorú dovtedy z rôznych dôvodov nepoznali. A určite má k nim bližšie aj knihovník (často dobrovoľník), ktorý nie je anonymná osobnosť bez mena, ale je to jeden z nich. Moja knihovnícka misia pokračuje a som rada, že sa jej môžem venovať naďalej.

Za rozhovor ďakuje Zuzana Babicová

INFORMÁCIE / INFORMATION

TRENČIANSKA KNIŽNICA ZAVIEDLA REVOLUČNÚ NOVINKU / THE TRENČÍN LIBRARY HAS INTRODUCED A REVOLUTIONARY INNOVATION

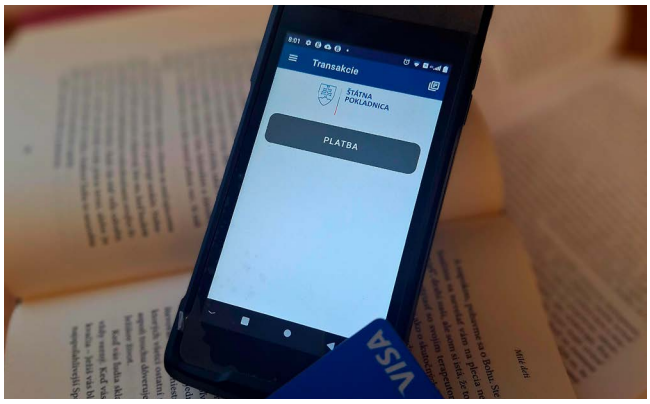
Vo Verejnej knižnici Michala Rešetku v Trenčíne (VKMR) môžu návštevníci platiť za knižnično-informačné služby bezhotovostne priamo cez aplikáciu TritiusPay. Inovácia má prívlastok prelomová, od októbra inšpiruje používateľov po celom Slovensku.

Výnimočný čin

Program TritiusPay výrazne zvyšuje komfort návštevníkov vo výpožičnom procese. V zásade ide o nadstavbu v poskytovaní bezhotovostného platobného styku. Platba kartou v knižniciach nie je novinkou, trenčianska knižnica však umožňuje úhrady za služby priamo cez knižnično-informačný systém Tritius ako prvá na Slovensku.

Vo väčšine našich knižníc bola platba kartou doteraz možná len prostredníctvom ručného zadávania sumy na platobných termináloch. Vďaka iniciatíve VKMR takémuto postupu odzvonilo. Bezhotovostné platby knižnica prijíma priamo cez knižničný systém pomocou bezdrôtových terminálov NexGen od Štátnej pokladnice a podpory spoločnosti Global Payments. Knihovníci tak pri vybavovaní čitateľov nemusia robiť žiadne úkony navyše, pričom sa do značnej miery zni-

žuje riziko omylu zo strany zamestnancov.

Získali status priekopníka

Inovácia je výsledkom tímovej práce. Hľadaním možností, ako vyplniť medzeru v poskytovaní knižnično-informačných služieb na Slovensku z pohľadu knižníc, ktoré využívajú systém Tritius a zároveň sú zo zákona klientmi Štátnej pokladnice, sa v Trenčíne začali zaoberať vlani na jeseň. Implementácia novinky sa nerodila ľahko. Od idey k realizácii uplynulo takmer dvanásť mesiacov. Za úspechom stálo množstvo energie, rokovaní, intervencií, konzultácií, testovaní či programátorských nastavovaní.

Novinka však nepredstavuje dôležitý medzník len pre trenčiansku knižnicu a jej čitateľov, ale aj pre ďalšie slovenské knižnice. „Prešliapali sme cestu klientom Štátnej pokladnice, ktorí využívajú KIS Tritius. Hoci sa situácia neraz javila ako bezvýchodisková, na konci dňa cítime obrovské zadosťučinenie. Naši návštevníci inováciu vítajú, záujem o službu registrujeme aj od kolegov z iných knižníc. Medzi prvými sa nám ozvali z Prievidze a Košíc. Takáto spätná väzba úzko korešponduje s filozofiou, ktorú sme si nedávno nastavili. Sme otvorení novým výzvam a trendom, no zároveň chceme byť tí, ktorí inšpirujú ostatných. Sme presvedčení, že presne toto používatelia očakávajú od knižníc v 21. storočí," uvádza webová stránka VKMR.

30. okt 2025 o 8:59

Trenčianska knižnica zaviedla novinku, akú inde na Slovensku nemajú

Proces implementácie novinky trval takmer jeden rok.

TASR
Tlačová agentúra

Verejná knižnica Michala Rešetku na Jaselskej ulici v Trenčíne. (Zdroj: ERIK STOPKA)

Archív VKMR, Facebook

Mgr. Peter Martinák
riaditeľ VKMR v Trenčíne

ŠKULTÉTYHO REČŇOVANKY ODHALILI MLADÉ LITERÁRNE TALENTY
/ ŠKULTÉTY›S RHYMES REVEALED YOUNG LITERARY TALENTS

Hontiansko-novohradská knižnica A. H. Škultétyho vo Veľkom Krtíši, kultúrna inštitúcia Banskobystrického samosprávneho kraja aj v tomto roku s úspechom zorganizovala celoslovenskú súťaž vo vlastnej literárnej tvorbe žiakov základných a študentov stredných škôl „Škultétyho rečňovanky“. Podujatie, ktoré už vyše tri desaťročia vytvára priestor pre mladých autorov poézie a prózy, vyvrcholilo 17. októbra 2025 slávnostným vyhodnotením. Do 34. ročníka súťaže sa zapojilo 135 žiakov z celého Slovenska, ktorí zaslali 264 súťažných prác. Odborná porota v zložení Ján Petrík, Ľubica Malíková Kepštová a Peter Gajdošík posúdila všetky práce a vybrala 26 najlepších diel, ktoré boli ocenené v poézii a próze v troch vekových kategóriách. Z toho boli udelené 2 Ceny Slniečka, 5 Cien Slovenského literárneho centra a špeciálna Cena JUDr. Petra Škultétyho, ktorú na počesť dlhoročného porotcu odovzdala Matica slovenská.

Slávnostný deň sa tradične začal na námestí položením kytice k buste a pripomenutím života a diela významného veľkokrtíšskeho rodáka A. H. Škultétyho, evanjelického farára, spisovateľa a národného buditeľa. Samotné vyhodnotenie prebehlo v obradnej miestnosti Mestského úradu vo Veľkom Krtíši, kde boli výhercom odovzdané diplomy a vecné ceny. Pre mladých autorov bol nemenej dôležitý rozborový seminár, ktorý nasledoval po oficiálnom vyhlásení výsledkov. Talentovaní žiaci si v rámci neho odprezentovali svoje práce a získali ďalšie skúsenosti, podnety, odborné usmernenia na zdokonalenie a rozvíjanie svojej literárnej tvorivosti a vzdelanostnej úrovne.

Knižnica, ako motiváciu a inšpiráciu do ďalšej tvorby, vydala zborník ocenených prác v tlačenej forme, ktorý si odniesli všetci účastníci podujatia. Zborník je dostupný aj v elektronickej verzii na webovej stránke knižnice.

Hontiansko-novohradská knižnica A. H. Škultétyho ďakuje všetkým súťažiacim, učiteľom a rodičom za účasť a podporu. Osobitné poďakovanie patrí spoluorganizátorom a podporovateľom súťaže: Fondu na podporu umenia, Slovenskej asociácii knižníc, Mestu Veľký Krtíš a Matici slovenskej.

Tohtoročné stretnutie literátov opäť potvrdilo úspešný priebeh podujatia. Mladí autori odchádzali nielen s oceneniami, ale najmä s obohacujúcimi zážitkami, novými priateľstvami a elánom naďalej písať a rozvíjať svoju tvorbu, predovšetkým pre radosť z písania.

Diskusia s členmi odbornej poroty

Ocenení literáti na Mestskom úrade vo Veľkom Krtíši

Zoznam autorov ocenených prác XXXIV. ročníka „Škultétyho rečňovaniek“

I. veková kategória
POÉZIA
1. Beáta Majkutová, Stará Ľubovňa
2. Tamara Dudová, Vranov nad Topľou
3. Natália Doletinová, Handlová
Cena Slniečka:
Branislav Kuchár, Odorín

PRÓZA
1. Karolína Glosová, Senica
2. Emily Vargová, Prešov
3. Peter Zboran, Považská Bystrica
Cena Slniečka:
Ivona Kollárová, Odorín

II. veková kategória
POÉZIA
1. Marek Tomus, Stará Ľubovňa
2. Lenka Starinská, Stará Ľubovňa
3. Petronela Konkoľová, Stará Ľubovňa
Cena Slovenského literárneho centra:
Kristína Odnogová, Vysoká nad Kysucou

PRÓZA
1. Kvetoslava Sopková, Sebechleby
2. Lucia Masná, Hôrky
3. Lenka Starinská, Stará Ľubovňa
Cena Slovenského literárneho centra:
Lea Brnová, Vrbové
Cena JUDr. Petra Škultétyho:
Vivien Majorošová, Modrý Kameň

III. veková kategória
POÉZIA
1. Lucas Mešťan, Bratislava
2. Soňa Čandíková, Stará Ľubovňa
3. Mária Pidíková, Spišská Nová Ves
Cena Slovenského literárneho centra:
Natália Točeková, Stará Ľubovňa
Sára Hudáková, Stará Ľubovňa

PRÓZA
1. Soňa Čandíková, Stará Ľubovňa
2. Daniela Adamovičová, Stará Ľubovňa
3. Gabriela Szabová, Spišská Nová Ves
Cena Slovenského literárneho centra:
Alexandra Hrehorovská, Malacky

Zuzana Unzeitigová, Hontiansko-novohradská knižnica A. H. Škultétyho, Veľký Krtíš

OBECNÁ KNIŽNICA V KOŠŤANOCH NAD TURCOM JE STOROČNÁ DÁMA V NAJLEPŠÍCH ROKOCH!
/ THE MUNICIPAL LIBRARY IN KOŠŤANY NAD TURCOM IS A CENTURY-OLD LADY IN HER PRIME!

Dňa 14. 11. 2025 sa uskutočnilo v Kultúrnom dome v Košťanoch nad Turcom (okr. Martin) slávnostné podujatie pri príležitosti **stého výročia založenia Obecnej knižnici (OK)** v tejto turčianskej obci. Pán starosta, Ing. Ján Mlynár, privítal prítomných a povedal, že v dnešnej dobe elektronických kníh, umelej inteligencie a sociálnych sietí, je veľmi rád, že knižnica stále funguje. Má čitateľov a každoročne v hodnote 500 euro sa nakupujú knihy pre mladších i starších občanov. Upozornil, že je to zásluhou oddanej knihovníčky, Ing. Emílie Bielikovej, ktorá takmer štyri desaťročia všetko zabezpečuje a chodí dvakrát do týždňa do knižnice, aby si čitatelia mohli zapožičať knižky. Patrí jej veľká vďaka a úcta. Po týchto slovách uznania pani Bieliková prijala od pána starostu ďakovný list a kyticu kvetov.

Ing. Emília Bielková (1957) je naša dlhoročná bývalá kolegyňa, z Matice slovenskej (MS), neskôr zo Slovenskej národnej knižnice, muzeologička a osoba, ktorá spolu s nami realizovala svojho času veľké medzinárodné výstavné projekty, ktoré sa prezentovali v mnohých končinách sveta. Naša Milka bola a je veľmi silná osobnosť a súčasť nášho tímu. Myslím si, ak sa budú písať dejiny slovenského múzejníc-

tva, alebo muzeológie, alebo slovenských prezentácií vo svete, určite bude v nich figurovať. Vďaka jej nasadeniu, kreativite, ale aj schopnosti komunikovať, sme mohli pripraviť množstvo výstav, ktoré predstavili slovenských spisovateľov, umelcov v mnohých krajinách Európy i sveta. (*Český a slovenský exil 20. storočia; Slovenské cesty k slobode Dominika Tatarku; Milan Hodža – osobnosť európskeho formátu; Ľudovít Štúr; Cesty slovenskej knihy – od Proglasu k postmoderne; Jozef G. Cincík – renesančný človek; Martin Kukučín – spisovateľ, humanista, svetobežník...*) Dodnes naše výstavy putujú po Kanade, Argentíne aj Čile.

Ako nám Milka prezradila, obecnú knižnicu vedie od r. 1987, kedy agendu prevzala od svojej mamy. Od r. 2015 sa knižnica nachádza v priestoroch obecného úradu a je otvorená každý pondelok a štvrtok od 17-19 h. Fond knižnice momentálne tvorí 2 774 kníh rôznych žánrov. Sú to knihy pre dospelých, ako aj ženské romány od domácich a zahraničných autoriek. Aj milovníci detektívok majú z čoho vyberať. Detská literatúra je zastúpená pre všetky kategórie od najmenších (leporelá) až po študentov. Nájdu si sci-fi romány, povinné čítanie, poéziu, ale aj odbornú literatúru pre seminárne úlohy. Nové knihy sa kupujú každoročne v počte 50 – 60 ks. Práca ju baví, teší sa z každého nového čitateľa, ktorý vie, že kniha k životu patrí, že nás učí byť lepším a lep-

Príhovor Petra Cabadaja

šie chápať súvislosti. Má radosť hlavne z detí, mrzí ju, že návštevnosť klesá, momentálne je na úrovni 2 – 3 čitateľov.

Pán starosta je presvedčený, že Milka Bieliková bude aj naďalej v knihovníckej činnosti pokračovať. Pripomenul nám, že ide o jedno storočie príbehov, rozprávok, vedomostí, ticha stránok a šušťania papiera. Sto rokov, počas ktorých sa obecná knižnica **stala srdcom obce.**

Po jeho slovách uznania nasledovalo vystúpenie **literárneho a kultúrneho historika Mgr. Petra Cabadaja**, ktorý povedal, že storočnica vzniku knižníc v tomto období na Slovensku, nie je typická len pre Turiec. Pred pár týždňami navštívil východné Slovensko a mal prednášku na tému – Východné Slovensko v kontexte dejín knižnej kultúry, práve pri príležitosti storočníc vzniku viacerých knižníc na východe Slovenska. Zdôraznil, že Turiec, knižná kultúra, storočnica vzniku sietí obecných knižníc je silná téma. Je smutným vysvedčením týchto čias, že naše knižnice pôsobiace v Turci si túto storočnicu buď nevšimli, alebo ju odignorovali. Položil si otázku: *Ako to bolo pred sto rokmi? Ako je to možné, že zrazu v jednom časovom oblúku si pripomíname storočnicu vzniku knižníc, osvetových, ľudových ústavov, alebo dokonca hasičských zborov?* Treba sa vrátiť na počiatok. Dňa 30. októbra 1918, keď sa Slováci v Martine prihlásili do spoločného štátneho zväzku s bratským českým národom a vznikla prvá československá republika. Po jej vzniku prichádzalo k tomu, čomu sa dnes zvykne hovoriť osvetová, kultúrna či spoločenská revolúcia. Dovtedy Slovensko nemalo, svoje knižnice, inštitúcie, ak ich malo, boli zakázané. Bolo treba v podmienkach nového štátu prebúdzať slovenského ducha, tvorivosť a inteligenciu, aby sa mohli realizovať konečne a slobodne vo svojom materinskom jazyku. Vtedy vo funkciách ministerstva školstva čs. vlády boli Slováci – demokrati Ivan Markovič a Milan Hodža, rodák zo Sučian – osobnosť Turca, ktorý bol 4 roky ministrom školstva. Títo páni – Slováci venovali maximálnu pozornosť, aby sa aj na Slovensku budovali v podmienkach dedín, miest či mestečiek, samostatné ľudové knižnica. Začala vznikať sieť knižníc a budovala sa veľmi premyslene. Prichádzali peniaze, v regiónoch boli dobrovoľníci a nadšenci, v tom čase dokonca štát venoval veľkú pozornosť, aby prúdili financie do knižníc. Preto si mohli knižnice budovať vlastné fondy. Vďaka *M. Hodžovi, I. Markovičovi a Alice Masarykovej* sa začali v Turci profilovať ľudové knižnice. Tých knižníc vzniklo viac, ale nie každá turčianska obec sa môže pochváliť tým, že má *svoje počiatky zdokumentované*. Mnohé turčianske obce ani nevedia, že si môžu pripomenúť storočnicu vlastnej obecnej knižnice. Bolo to tým, či v dedine alebo mestečku pôsobili ľudia, ktorých účinkovanie v ich prostredí bolo len povinnosťou platenou štátom, alebo aj poslaním niečo po sebe zanechať. Kde takíto ľudia boli, kde robili naplno a nezištne svoje kroniky, že všetko zapisovali, to máme zdokumentované. Vieme, čo sa urobilo na poli kultúry, osvety, ekonomiky či duchovného života. Z týchto kroník čerpajú teraz vedci, kulturológovia, či sociológovia. Vďaka týmto ľuďom, vieme, že v Košťanoch nad Turcom v r. 1925 vznikla ľudová knižnica, ktorú si dnes pripomíname.

Peter Cabadaj poukázal aj na jednu zásadnú vec, že *knižnice fungovali aj predtým v istých podobách.* Keď sa dnes niekto na Slovensku pýta, kde vznikli prvé knižnice, kde boli prví pisári, ktoré sú tie najstaršie knihy? Odpovedal, že to je vždy sporné. Vieme jedno, že prvá kniha, ktorá vyšla v slovenčine, vyšla v r. 1581 volá sa Bardejovský katechizmus. Jedná sa o knihu, ale už predtým vychádzali knihy v rukopisných podobách. V tomto Turiec zohral veľkú úlohu. V období vrcholného stredoveku v Kláštore pod Znievom - neďaleko od Koštian - vznikla pisárska dielňa, ktorú požehnal sám uhorský panovník. A vďaka premonštrátom z Kláštora pod Znievom sa začali prepisovať nielen úradné listiny, dokumenty, ale aj knihy. Zdôraznil, že ak sa v západnej Európy považujú za centrá či kolísky vzdelanosti bývalé kláštory a pisárne, máme byť hrdí, že jedno z mála území vtedy Uhorska, ktoré malo povolenie mať pisársku dielňu, dokonca mohli overovať pravosť listín, vzniklo v Kláštore pod Znievom. Bolo hlavným mestom Turca, centrom vzdelanosti a písomnej kultúry.

Peter Cabadaj sa zamyslel nad kontinuitou. Upozornil na to, že tu boli určité osoby, skupiny ľudí, ktoré dokázali urobiť niečo, načo sa potom nadväzovalo. Tomu sa hovorí kontinuita. Myslí si, že toto Slovensku dnes chýba. Pýtal sa prítomných: Kto je dnes nástupníkom starých martinských dobrých čias? Kto je dnes nástupcom tej Slovenskej národnej strany, ktorá bola stranou intelektuálov a vzdelancov? Kto je dnes nástupcom memorandistov – ľudí Martinskej deklarácie? Kto je dnes nositeľom ideálov a hodnôt, na ktorých vznikla slovenská štátnosť a na ktoré sa politici často odvolávajú, bez toho, aby vedeli, že to nevzniklo náhodou? Vie, že to boli premyslené aktivity, mali kontinuitu s minulosťou. Preto vďaka veľkým osobnostiam, sme mohli v tých časoch na niečo nadviazať, rozvinúť, aj keď to bolo nebezpečné. Vedeli sme ponúkať minimálne nádej, aby tí, ktorí prídu neskôr, mohli byť hrdí na niečo, čo bolo urobené.

Skonštatoval, že keď sa dnes na to pýta po celom Slovensku, všetci mykajú plecami... Dnes je skeptik. Položil si otázku - *O pár desaťročí, na čo budú hrdí naši vnuci či pravnuci? Čo budú o nás hovoriť? Čo sme im zanechali duchovné, či inšpiratívne?*

Nevie, ale keďže bol a je optimista, pevne verí, že si nájdu niečo pozitívne v našich snaženiach. Preto vznikli knižnice, aby ľudia čítali, spoznávali literatúru. Ale aj preto, aby sa ľudia stretávali, aby spolu komunikovali. Sú to prirodzené centrá, kde si človek nájde nielen knihu, ale aj priateľa – spriatelenú dušu, s ktorou sa porozpráva aj o živote, o hodnotách, o tom, čo človeka ťaží, aby mohol žiť plnohodnotný život.

Peter Cabadaj záverom svojho vystúpenia upozornil ešte na tri osobnosti, ktoré sa narodili, alebo pôsobili v tejto malebnej turčianskej obci. Sú nimi:

Ján Párička (**1882-1914**) absolútny líder z pohľadu moderného chápania knižnej kultúry. Bol vydavateľ, kníhtlačiar, redaktor, prevzal v Ružomberku legendárnu knižnicu Karola Salvu. Žiaľ, zomrel veľmi mladý (32 rokov). Bol to prvý manažér moderného ponímania knižnej kultúry a priemyslu, až po ňom prišli J. C. Hronský a iní.

Samuel Šipka (**1827-1917**) štúrovec, ktorý zakotvil pri Martine. Čo sa tu udialo, od čias slovenského povstania, malo priamu spojitosť s týmto človekom. Bol národný dejateľ, zberateľ slovesnosti, ľudového zvykoslovia. Bol to človek, ktorý dokázal pochopiť, akými spôsobmi môže Slovensko napredovať. Má významný podiel na memorandových udalostiach, vzniku MS, organizoval valné zhromaždenia, venoval sa Živene. Bol obchodne aktívny.

Andrej Polonec (**1906-1984**) etnograf, múzejník. Človek, ktorý dostal do povedomia slovenských generácií tému oravského plátenníctva. Vďaka nemu máme zdokumentované, to čo bolo kedysi veľmi silnou témou pre mnohých Slovákov, hlavne na Orave. Napísal monografiu – Oravskí plátenníci. Keď sa budovali začiatky slovenského skanzenu v Jahodníckych hájoch, bol to on, ktorý dostal poverenie vymenovať tím, ktorý položil svojou aktivitou, činnosťou a zbierkami základ dnešného Múzea slovenskej dediny v Martine.

Peter Cabadaj dospel k záveru, že aj v dedinách ako sú Košťany nad Turcom sa dá vystopovať niečo, čo má silnú spojitosť s kultúrou, knihami a osobnosťami. V každej slovenskej obci sú takého možnosti či témy. Ide len o to, aby mali vo svojom strede ľudí, ktorí si to všimnú, ktorí do toho vložia energiu a hlavne obetavosť. Neberú ohľad na dobu, na peniaze. Potvrdil, že z takejto práce sa skutočne zarobiť veľa nedá (toto tvrdenie potvrdila aj knihovníčka Milka). Je to práca, o ktorej napísal exilový slovenský básnik Mikuláš Šprinc: *„Áno, všetko čo sme robili, nebolo toho málo, robili sme z lásky. Za lásku sa neplatí!“*

Myslíme si, že popoludnie v Košťanoch nad Turcom bolo úprimnou spomienkou, aj oslavou, poďakovaním všetkým, ktorí knihy čítajú, požičiavajú si ich, uchovávajú a milujú ich...

Ing. Ivana Poláková, PhD.
ivanapolakovatarcal@gmail.com

MEDZINÁRODNÝ ODBORNÝ SEMINÁR KNIHOVNÍKOV KRAJÍN V 4 V BANSKEJ BYSTRICI

/ INTERNATIONAL PROFESSIONAL SEMINAR FOR LIBRARIANS FROM THE V4 COUNTRIES IN BANSKÁ BYSTRICA

Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici v spolupráci s partnermi z krajín V4 (Česko, Maďarsko, Poľsko) pripravila v druhý októbrový týždeň ojedinelý medzinárodný odborný seminár pod názvom **Inklúzia – sprístupňovania – služby. Výmena skúseností knižníc krajín V4.**

Zahraničnými partnermi projektu boli: *Národná knižnica Českej republiky, II. Knižnica Ferenca Rákócziho, Miškolc, Národná Széchényiho knižnica Budapešť, Študijná vedecká knižnica v Hradci Králové, Vojvodská verejná knižnica v Opole, Masarykova verejná knižnica Vsetín, Mestská knižnica Louny, Mestská verejná knižnica Tadeusza Różewicza vo Wrocławy, Knižnica Jiřího Mahena v Brne, Knižnica v Gdyni, Krajská knižnica Františka Bartoše v Zlíne.*

Seminár, ktorý finančne podporil **Vyšehradský fond a Slovenská asociácia knižníc** bol zameraný na výmenu skúseností knižníc V4 v oblasti aktivít pre rôzne marginalizované skupiny používateľov a návštevníkov kultúrnych inštitúcií (knižnice, múzeá, galérie).

Hlavnými témami trojdňového rokovania boli: *inklúzia, sprístupňovanie, seniori, zdravotne znevýhodnení návštevníci, špeciálne inkluzívne programy a vzdelávanie, projektový manažment, migranti* a ďalšie podnetné informácie. Okrem knihovníkov sa o svoje skúsenosti a poznatky podelili aj tréneri pamäti, sociológovia, liečební pedagógovia, art terapeuti, psychológovia, projektoví manažéri a ďalší odborníci.

Pre účastníkov boli pripravené prednášky, prezentácie, diskusné kluby, ale aj tri praktické workshopy, prehliadka historického Župného domu a pamätihodností mesta Banská Bystrica.

Seminára sa zúčastnilo okolo sto odborníkov zo Slovenska i zahraničia.

Knihovníci, ale i špecialisti z Poľska, Maďarska, Česka a Slovenska prezentovali vlastné skúsenosti, riešenia, nápady a inovatívne návrhy v zmysle prístupu, prípravy a realizácie vzdelávacích a zážitkových programov pre rôzne zraniteľné skupiny občanov. Zo seminára sme vydali recenzovaný zborník, v ktorom sú publikované všetky prezentované príspevky. Je to hodnotná publikácia, v ktorej sú zhrnuté poznatky 38 odborníkov. Zborník zo seminára je dostupný aj on-line na stránke: https://svkbb.eu/wp-content/uploads/2025/10/Zb_Inkluzia-2025.pdf

Účastníci seminára

Spoločné foto účastníkov

Zámer odborného seminára

Knižnice ako moderné inštitúcie 21. storočia môžu v nemalej miere prispieť k odstraňovaniu bariér v spoločnosti. Implementácia takto zameraných projektových aktivít v knihovníckom prostredí, ale i v iných pamäťových a fondových inštitúciách je v súčasnosti nevyhnutná.

Organizačný tím pracoval na príprave tohto podujatia intenzívne od jesene 2024, projektovou žiadosťou sme sa však zaoberali takmer dva roky. Poďakovanie patrí každému, kto prispel k realizácii a zdarnému priebehu tohto podujatia.

Rozšírenie medzinárodnej spolupráce

Sme presvedčení, že nastolené témy naplnili naše projektové zámery a vytvorili v prvom rade záujem v radoch odborných pracovníkov knižníc a iných prizvaných špecialistov z krajín Vyšehradskej štvorky. Zároveň podujatie prispelo k nadviazaniu úzkej vzájomnej spolupráce v stredoeurópskom regióne, k výmene skúseností, získavaniu nových praktických poznatkov a k podpore vyšehradskej identity.

Workshop arteterpie

Pozitívne ohlasy na diskutované témy sme dostali už počas realizácie podujatia. Prítomní účastníci ocenili aj našu výbornú organizačnú prípravu, pohostinnosť a našu zanietenosť ako hlavného organizátora tohto projektu. Veríme, že získané poznatky uplatníme v našej každodennej praxi.

„Spokojný návštevník našej knižnice bude pre nás najväčšou odmenou a motiváciou v ďalšej práci“.

Mgr. Soňa Šóky, PhD., Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici, manazer@svkbb.eu

POLSTOROČIE LIPTOVSKEJ MARY V PODUJATIACH LIPTOVSKEJ KNIŽNICE
/ HALF A CENTURY OF LIPTOVSKÁ MARA IN THE EVENTS OF THE LIPTOV LIBRARY

V roku 2025 si pripomíname 50. výročie uvedenia do prevádzky vodného diela Liptovská Mara – jednej z najvýznamnejších a technicky najzaujímavejších priehrad Slovenska. Počas piatich dekád sa stala nielen nevyhnutným prvkom protipovodňovej ochrany a výroby elektrickej energie, ale aj symbolom Liptova, miestom spomienok na zaplavené obce a na ľudí, ktorých životy museli ustúpiť jej hladine, a zároveň centrom rekreácie a turizmu. Liptovská knižnica Gašpara Fejérpataky-Belopotockého v Liptovskom Mikuláši sa k jubileu pripojila pestrou škálou podujatí, ktoré pripomenuli históriu, rozvoj i osobitú atmosféru tohto miesta.

LIPTOVSKÁ MARA V DOKUMETOCH - výstava

Regionálna bibliografka Martina Vrbenská pripravila v úseku náučnej a regionálnej literatúry komornú, no o to hodnotnejšiu výstavu dokumentov venovanú Liptovskej Mare. Expozícia pozostáva z pozvánok, plagátov, pohľadníc, článkov, ako aj z textových a fotografických publikácií, ktoré približujú históriu i význam tohto vodného diela. Návštevníci mali zároveň jedinečnú príležitosť zalistovať si vo výstrižkoch novín napríklad aj z roku 1960 a prečítať si autentické správy, keď sa o výstavbe Liptovskej Mary ešte len začínalo uvažovať. Výstava bola sprístupnená od 3. marca 2025 do 30. decembra 2025.

JE NÁS POČUŤ 2025 – čítanie v jeden deň, v jednu hodinu

Liptovská knižnica GFB sa aj tento rok zapojila do podujatia Je nás počuť, ktoré bolo súčasťou Týždňa slovenských knižníc organizovaného Slovenskou asociáciou knižníc a Spolkom slovenských knihovníkov. Čítanie z okien knižnice sa uskutočnilo 5. marca 2025 po 15.00 hod. a bolo venované vodnému dielu Liptovská Mara. Pracovníčky knižnice spolu s hosťom Jozefom Repaským predstavili ukážky z publikácií *Liptovský Mikuláš. Mesto v krajine* od Daniely Komárovej a kol., *Úroda* a *Zámlky nad jazerom* od Andreja Plávku, ako aj knihu *Zaplavený svet* od Jozefa Kasanického. Podujatie poukázalo na význam čítania, literatúry a knižníc pre spoločnosť a zároveň priblížilo históriu regiónu prostredníctvom spomínaných literárnych diel.

S básňami zo zbierky Zámlky nad jazerom od Andreja Plávku sme mali aj iný zámer. Každý, kto 21. marca 2025 - **v Svetový deň poézie** - navštívil úsek beletrie, dostal k výpožičke báseň s nádychom spomienky na

Liptovská Mara v dokumentoch výstava

zatopené dediny a na osudy ľudí, ktorých životy zmenila výstavba Liptovskej Mary.

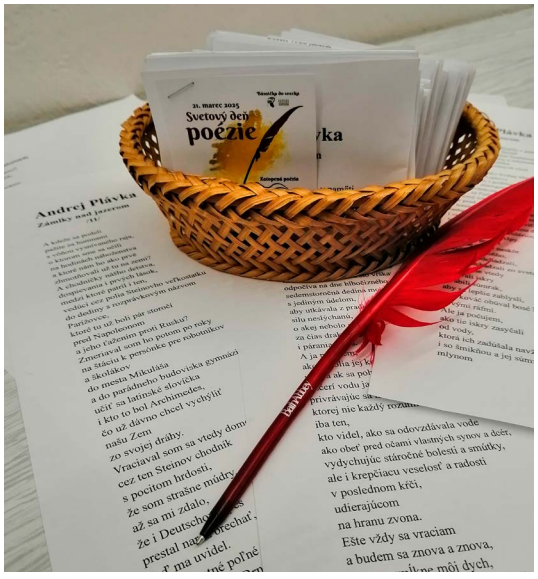
ČÍTAME SI NA LIPTOVSKEJ MARE - fotosúťaž

V spolupráci s mestom Liptovský Mikuláš naša knižnica pripravila fotosúťaž s názvom ČÍTAME SI NA LIPTOVSKEJ MARE. Súťaž prebiehala od 5. mája 2025 do 30. septembra 2025 a zapojiť sa mohli všetci záujemcovia nad 15 rokov. Úlohou súťažiacich bolo zachytiť neopakovateľné okamihy čítania pri Liptovskej Mare a prepojiť tak knihu s čarom liptovskej prírody. Najlepšie sa to podarilo autorkám fotografií Patrícii Križkovej a Veronike Pránecsok.

Je nás počuť 2025

Svetový deň poézie 2025

Čítame si na Liptovskej Mare fotosúťaž

Pltníctvo na Liptove

História priehrady Liptovská Mara

Zmaturuj v knižnici

Monitoring v knižnici

PLTNÍCTVO NA LIPTOVE – prednáška Petry Mihokovej

Do Liptovskej knižnici GFB sme si 30. júla 2025 pozvali na prednášku Petru Mihokovú z OZ Slnkotvor. Lektorka priblížila návštevníkom knižnice život pltníkov od 11. do 20. storočia, ich každodenné riziká, ale aj zvyky, legendy a tradičné piesne, ktoré sa viazali k tomuto nebezpečnému remeslu. Zaujímavosťou je, že pltníctvo nebolo len výsadou mužov. Margita Senková z Lúčok (1897 – 1999) bola poslednou ženou, ktorá pôsobila ako pltníčka na Váhu. Prednáška zároveň pripomenula, že rieka Váh, kolíska pltníctva na Liptove a kedysi hlavná dopravná tepna regiónu, dnes nesie vo svojom koryte aj jedno z najvýznamnejších slovenských vodných diel – Liptovskú Maru.

HISTÓRIA PRIEHRADY LIPTOVSKÁ MARA – prednáška Petra Vítka

Obľúbený mikulášsky historik a archivár Peter Vítek sa 16. septembra 2025 v Liptovskej knižnici GFB predstavil s prednáškou História priehrady Liptovská Mara. Návštevníkom priblížil dejiny trinástich obcí – Čemice, Demčín, Liptovská Mara, Liptovská Sielnica, Nižné Dechtáre, Paludza, Parížovce, Ráztoky, Sestrč, Sokolče, Vrbie, Vyšné Dechtáre a časť Liptovského Trnovca, ktoré zanikli pri výstavbe priehrady. Pútavý výklad doplnil aj bohatou fotografickou prezentáciou. Vodná nádrž zásadne zmenila život jej obyvateľov. Svoje domovy muselo opustiť 826 rodín, teda približne 4 000 ľudí. Zatopenému územiu padlo za obeť 732 rodinných domov, 94 verejných budov, 49 štátnych domov a 10 prevádzkových budov družstva Jednota. Výstavba vodnej nádrže však bola nevyhnutná nielen pre rozsiahle záplavy na rieke Váh, ale i pre nezadržateľný technologický pokrok doby. Podujatie prilákalo do knižnice širokú čitateľskú verejnosť a potvrdilo, že téma Liptovskej Mary je aj po polstoročí stále živá a zaujímavá.

Liptovská knižnica Gašpara Fejérpataky-Belopotockého v Liptovskom Mikuláši patrí medzi regionálne verejné knižnice a plní aj vzdelávaciu úlohu t.j. spája učenie so zážitkom a pomáha mladým ľuďom objavovať kultúrne a historické hodnoty regiónu. Pre maturantov sme 13. februára 2025 pripravili vedomostný kvíz **ZMATURUJ V KNIŽNICI** a pre deviatakov zo základných škôl sa 30. mája 2025 uskutočnil kvíz **MONITORING V KNIŽNICI**. Súťaže umožnili študentom preveriť si svoje školské vedomosti a jedno z kôl bolo v oboch prípadoch venované 50. výročiu Liptovskej Mary. Jej príbeh stojí za to, aby ho poznala aj dnešná mladá generácia.

Prednášky sa uskutočnili v rámci projektu Knižnica na každý deň, ktorý z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia, hlavný partner projektu.

K Liptovskej Mare a jej významnému jubileu plánujeme vydať aj **bibliografický leták**, ktorý ponúkne prehľad dostupných publikácií, dokumentov a zaujímavých zdrojov venovaných tomuto vodnému dielu.

Petronela Jančušková
Liptovská knižnica GFB